

Τμήμα Διοικητικής Επιστήμης και Τεχνολογίας
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«ΨΗΦΙΑΚΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ»

Διπλωματική Εργασία

«Το Δικαίωμα της Ψηφιακής Προσβασιμότητας σε Διεθνές, Ευρωπαϊκό και Εθνικό Επίπεδο/ The Right of Digital Accessibility at International, European and National Level ».

Ευσταθία-Γεωργία Μιχαλοπούλου

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Γεωργιάδου Νίκη	
Α΄ Συν-Επιβλέπων Επίκουρος Καθηγητής Παπαδόπουλος Δημήτριος	Β΄ Συν-Επιβλέπων Επίκουρος Καθηγητής Γιωτόπουλος Κωνσταντίνος

Πάτρα, 2024

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα: Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986 και τα άρθρα 2,4,6 παρ. 3 του Ν. 1256/1982, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν

προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον.

© Πανεπιστήμιο Πατρών, 2024

Η παρούσα Εργασία καθώς και τα αποτελέσματα αυτής, αποτελούν συνιδιοκτησία του Πανεπιστημίου Πατρών και του φοιτητή, ο καθένας από τους οποίους έχει το δικαίωμα ανεξάρτητης χρήσης, αναπαραγωγής και αναδιανομής τους (στο σύνολο ή τμηματικά) για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, σε κάθε περίπτωση αναφέροντας τον τίτλο και το συγγραφέα της Εργασίας καθώς και το όνομα του Πανεπιστημίου Πατρών όπου εκπονήθηκε.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία αποτελεί μία ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης ψηφιακής προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία τόσο σε διεθνές επίπεδο, όσο και σε Ευρωπαϊκό και εθνικό. Αρχικά, τα πρώτα 2 κεφάλαια επικεντρώνονται στην Κοινωνία της Πληροφορίας και την ισότητα, ως θεμελιώδη ελευθερία και ως δικαίωμα. Στο 3ο κεφάλαιο, μας προβληματίζει η προσβασιμότητα των ΑμεΑ σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Σε γενικές γραμμές, χάριν της τεχνολογικής προόδου, τα επίπεδα προσβασιμότητας οδεύουν σε ευμενείς εξελίξεις, με τα άτομα με αναπηρία να απολαμβάνουν τα δικαιώματα και θεμελιώδεις ελευθερίες που αναλογούν σε όλους τους ανθρώπους, τα οποία παλιότερα, φάνταζαν ουτοπικά. Τόσο οι διεθνείς Συνθήκες, όσο και οι Ευρωπαϊκές Οδηγίες, εξελίσσονται συνεχώς, και επικαιροποιούνται, προκειμένου να συμβαδίζουν με τις εξελίξεις και να καταφέρουν να εδραιώσουν την ισότητα και την προσβασιμότητα. Σε εθνικό επίπεδο, η Ελλάδα δεν βρίσκεται σε πολύ εξελιγμένο στάδιο, όσον αφορά στο ζήτημα της προσβασιμότητας και της ψηφιακής ωριμότητας. Ωστόσο, υπάρχουν προοπτικές βελτίωσης. Περισσότερη σημασία δίνεται στις ευάλωτες ομάδες, όπως είναι οι γυναίκες και τα παιδιά με αναπηρία, οι οποίες ομάδες χρειάζονται, μεγαλύτερη προστασία και σε θεωρητικό και σε πρακτικό επίπεδο, προκειμένου να αντιμετωπίζονται ως ίσοι και να μην υφίστανται διακρίσεις. Σε θεωρητικό επίπεδο, διαπιστώνεται πως, οι διατάξεις είναι πλήρεις από άποψη περιεχομένου, παρόλο που δεν είναι πολλές αριθμητικά. Στην πράξη, θα εξετάσουμε ορισμένα παραδείγματα από τη διαθέσιμη νομολογία και θα εξάγουμε κάποια ενδεικτικά συμπεράσματα. Στο εθνικό επίπεδο, θα εξετάσουμε εκτός από τον κύριο νόμο, που αφορά την προσβασιμότητα, τον Ν.4727/2020, και τη Βίβλο Ψηφιακού Μετασχηματισμού 2020-2025, ένα σχέδιο δράσης, το οποίο περιλαμβάνει έργα και δράσεις που πρέπει να πραγματοποιηθούν προκειμένου να εκσυγχρονιστεί η χώρα μας στην ψηφιακή προσβασιμότητα.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ

Κοινωνία της πληροφορίας

Αρχή της Ισότητας

Άτομα με Αναπηρία

Προσβασιμότητα

ABSTRACT

This study is an analysis of the current state of digital accessibility for people with disabilities both at an international level and at a European and national level. Initially, the first 2 chapters of the study, focus on the Information Society and equality, as a fundamental freedom and as a right. In the 3rd chapter of paper, we are concerned with the accessibility of the disabled at international, European and national level. In general, thanks to technological progress, levels of accessibility are leading to favorable developments, with people with disabilities enjoying the rights and fundamental freedoms that belong to all people, which in the past, were imagined as utopian. Both the international Treaties and the European Directives are constantly evolving, and updated, in order to keep up with developments and succeed in consolidating equality and accessibility. As far as the national level is concerned, Greece is not at a very advanced stage in terms of accessibility and digital maturity. However, there is prospect for improvement. More importance is given to vulnerable groups, such as women and children with disabilities, which groups need greater protection both in theory and in practice, in order to be treated as equals and not discriminated against. At a theoretical level, it is found that the provisions are complete in terms of content, even though they are not numerous numerically. In practice, we will examine some examples from the available jurisprudence and export some indicative conclusions. At the national level, we will examine the main law, which concerns accessibility, L.4727/2020, and the Digital Transformation Bible 2020-2025, an action plan, which includes projects and actions that must be carried out in order to modernize our country in digital accessibility.

KEYWORDS

Information Society

Principle of Equality

Disabled

Accessibility

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ.....	7
1.1.: ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ.....	8
1.2.: Ο ΚΥΒΕΡΝΟΧΩΡΟΣ ΩΣ ΠΕΔΙΟ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ.....	10
1.3.: Η ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΗ ΤΑΞΗ ΤΗΣ ΚτΠ ΚΑΙ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	12
1.4.: ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΗΝ ΚτΠ.....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΙΣΟΤΗΤΑ.....	22
2.1.: Η ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ ΚΑΙ Η ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΡΟΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	22
2.2.: ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ.....	26
2.3.: Η ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	32
2.4.: ΑΡΘΡΟ 21Σ.....	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑμεΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ	38
3.1.: ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ: Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ.....	38
3.1.1.: ΙΣΟΤΗΤΑ.....	41
3.1.2.: ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ.....	44
3.1.3.: ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ.....	48
3.1.4.: ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ.....	52
3.2.: ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ:	56
3.2.1.: ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ 2016-2020.....	60
3.2.2.: TALLINN DECLARATION ON eGOVERNMENT 06/10/2016.....	62
3.2.3.: ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ 2018/1524 ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ 11/10/2018.....	64
3.3.: ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ:.....	65
3.3.1.: Ν.4727/2020.....	66
3.3.2.: ΒΙΒΛΟΣ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ 2020-2025.....	66
3.3.3.: ΜΕΝΟΥ ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑΣ.....	69
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	72

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ-ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ

ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΔΣΑΠΔ	Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα
ΧΘΔΕΕ	Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΣυνθΛΕΕ	Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
ΑμεΑ	Άτομα με Αναπηρία
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΥΚ	Υπαλληλικός Κώδικας
κ.λπ.	και λοιπά
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητική Οργάνωση
ΣΗΕΔΑΑ	Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες
Ε.Σ..ΑμεΑ	Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία
ΕΚΔΔΑ	Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης
ΒΨΜ	Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού
ΕΤΕ	Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Διαλειτουργικότητας
ΓΚΠΔ	Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Δεδομένων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

Το δίκαιο μετέχει ενεργά στη μεταμόρφωση της βιομηχανικής κοινωνίας σε κοινωνία της πληροφορίας διότι η τεχνολογία, το δίκαιο και η οικονομία είναι φαινόμενα, τα οποία δεν εξελίσσονται χωριστά το ένα από το άλλο. Το δίκαιο δεν είναι μόνο εκφραστής ή αποδέκτης των αλλαγών ούτε αποτυπώνει μόνο αλλά συν-διαμορφώνει τις αλλαγές αυτές, καθώς είναι ταυτόχρονα προϋπόθεση και αποτέλεσμα τους. Οι τεχνολογίες της κοινωνίας της πληροφορίας καλύπτουν όλο το φάσμα της οικονομικής και κοινωνικής ζωής. (Μήτρου Λ., 2002)

Εξαιτίας της ευρείας χρήσης των νέων τεχνολογιών υποκαθίστανται οι παραδοσιακές δραστηριότητες. Οι νέες τεχνολογίες αποτελούν όχι μόνο μέσο αλλά και αντικείμενο και περιεχόμενο των νέων δραστηριοτήτων. Δημιουργούν νέα μέσα αλλά και νέα πεδία επικοινωνίας. Η αναγωγή της πληροφορίας σε αυτόνομο (συναλλακτικό) αγαθό είναι η πρώτη φάση μιας εξέλιξης που οδηγεί στην αλλαγή του οικονομικού, κοινωνικού, δικαιοτικού τοπίου. (Μήτρου Λ., 2002)

Οι κοινωνικές σχέσεις που συγκροτούν την κοινωνία της πληροφορίας αναπτύσσονται σε ένα “μη- χώρο”. Το κύριο τεχνολογικό υπόβαθρό της, το διαδίκτυο είναι ένα αποκεντρωμένο δίκτυο ανταλλαγής πληροφοριών, απελευθερωμένο από χωρικές εξαρτήσεις. Γι’ αυτόν τον λόγο, η έννοια του διαδικτύου αποδεσμεύεται από την ταύτιση με την έννοια της “χώρας”, η οποία σημαίνει “τμήμα γης με καθορισμένα όρια”. Το διαδίκτυο, στην πραγματικότητα είναι σύνολο αποκεντρωμένων “τόπων”, χωρίς ενιαίο χώρο, γεγονός που δίνει στην κοινωνία της πληροφορίας ανοικτή και οικουμενική φύση. (Παπαχρήστου και συν., 2006)

Ο κυβερνοχώρος αποτελεί ένα νέο πεδίο δημόσιας και ιδιωτικής δραστηριότητας, το οποίο εμπεριέχει άλλα δύο χαρακτηριστικά, πολύ σημαντικά για την κατανόηση και την αξιολόγηση του κι αυτά είναι:

1. Η παγκόσμια διάστασή του, η οποία γίνεται απευθείας αντιληπτή και είναι διαρκώς παρούσα. Ωστόσο, έχει έναν ιδιότυπο χαρακτήρα, και λόγω της υποδομής και της ταχύτητας πρόσβασης, της μετάδοσης και ανταλλαγής πληροφορίας, η υπηρεσία που παρέχεται από φορείς εκτός συνόρων είναι τόσο προσιτή όσο και άμεση. Ταυτόχρονα, όμως, η υποδομή εμπεριέχει τα δικά της όρια, όπως είναι η αρχιτεκτονική των δικτύων.
2. Ο αποκεντρωμένος χαρακτήρας του διαδικτύου: αρχικά, είχε αναπτυχθεί μια φιλοσοφία κυβερνοχώρου ελεύθερου, κυρίαρχου και ταυτόχρονα “άναρχου”. Το διαδίκτυο, εκτός από πεδίο ανθρώπινης έκφρασης είναι ένα διεθνές πεδίο που υπερβαίνει τα σύνορα, αποκεντρωμένο και ετερογενές. Ο αποκεντρωμένος και άναρχος χαρακτήρας του είχε, τουλάχιστον κατά την αρχή της εμφάνισής του, ως

αποτέλεσμα τη ανάπτυξη της αντίληψης μεταξύ των χρηστών του ότι έξωθεν επέμβαση συνιστά μη αποδεκτή λογοκρισία.

1.1.: ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

Η κοινωνία της πληροφορίας τείνει να ταυτιστεί ως έννοια με το διαδίκτυο. Το διαδίκτυο αποτέλεσε τον καταλύτη για την παγκόσμια διάδοση και ανταλλαγή πληροφορίας και την πραγματοποίηση των συναλλαγών. (Μήτρου Λ., 2002)

Με προεξάρχουσα πλατφόρμα το διαδίκτυο, η κοινωνία της πληροφορίας, ως τεχνολογικό πλαίσιο αλλά και ως αντίληψη οργάνωσης της συμμετοχής, συνιστά μέσο αλλά και ένα νέο πεδίο επικοινωνίας, μια νέα “δημόσια σφαίρα”. (Παπαχρήστου και συν., 2006)

Ο κυβερνοχώρος, δεν είναι μία απλή υποδομή που υφίσταται ανεξάρτητα από τους συμμετέχοντες, τους χρήστες και τις χρήσεις του. Το «άνοιγμα» του διαδικτύου σε οικονομικές δραστηριότητες διεύρυνε αξιοσημείωτα την περίμετρο των συμμετεχόντων και των χρηστών, διαφοροποίησε τις χρήσεις και τα περιεχόμενα. Οι χρήστες ενδιαφέρονται λιγότερο για το διαδίκτυο ως έννοια και “χώρο” και περισσότερο ως υποδομή. Το διαδίκτυο λειτουργούσε πλέον ως forum υπό την έννοια της ελεύθερης ανταλλαγής απόψεων. Εκτός των άλλων, το διαδίκτυο αντανακλά την παθολογία και την παραβατικότητα στη σύγχρονη κοινωνία όπως για παράδειγμα, η παραπλάνηση του καταναλωτή, η επιθετική διαφήμιση ακόμα και η συκοφαντική δυσφήμιση και η ψηφιακή απάτη, το εμπόριο ναρκωτικών και συναφή εγκλήματα. (Μήτρου Λ., 2002)

Η κοινωνία της πληροφορίας αποτελεί τον νέο παγκόσμιο χώρο της δημοσιότητας, που συγκροτείται με βάση το διαδίκτυο. Η συμμετοχή στην ΚτΠ εξασφαλίζεται, από τεχνικής άποψης, με δύο τρόπους: τη δυνατότητα χρήσης δικτυακών τόπων στο διαδίκτυο και τη δυνατότητα ανταλλαγής ηλεκτρονικών μηνυμάτων. Την υποστήριξη αυτών των δυνατοτήτων αναλαμβάνουν παροχείς υπηρεσιών πρόσβασης στο διαδίκτυο, με τους οποίους συμβάλλονται οι ενδιαφερόμενοι. (Παπαχρήστου και συν., 2006)

Κοινωνία της πληροφορίας ονομάζεται μία κοινωνία όπου η παραγωγή, διανομή, χρήση, ενσωμάτωση και διαχείριση πληροφοριών αποτελεί σημαντική οικονομική, πολιτική και πολιτιστική δραστηριότητα. Στόχος μιας κοινωνίας της πληροφορίας είναι να εξασφαλίσει το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα διεθνώς, δια μέσου της χρήσης της πληροφορικής με τρόπο τόσο παραγωγικό όσο και δημιουργικό. Η κοινωνία της πληροφορίας συνιστά περαιτέρω μία «πρόκληση» για τις «κλασικές» έννοιες και κατηγοριοποιήσεις του δικαίου και τις μεταξύ τους διακρίσεις. Στην περίπτωση του διαδικτύου, που συνιστά το χαρακτηριστικότερο τεχνολογικό υπόδειγμα και πλέον εμφανίζεται ως «πλατφόρμα» της σύγκλισης, αποτυπώνονται με τον πλέον ευκρινή τρόπο όλα τα επίπεδα της τεχνολογικής (και οικονομικής) σύγκλισης:

- I. Σύγκλιση των δικτύων επικοινωνίας
- II. Σύγκλιση των υπηρεσιών

III. Σύγκλιση των παρόχων υπηρεσιών (Μήτρου Λ., 2002)

Επιπρόσθετα, ο όρος “κοινωνία της πληροφορίας”, στη γενικότερη εκδοχή του, χρησιμοποιείται για να υποδηλώσει ένα πλέγμα σχέσεων που διαμορφώνεται με άξονα την πληροφορία και, πιο συγκεκριμένα, την ηλεκτρονική πληροφορία. Στη στενότερη εκδοχή του, παραπέμπει στο διαδικτυακό περιβάλλον, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω. Επομένως, η κοινωνία της πληροφορίας μπορεί να νοηθεί ως το σύνολο των κοινωνικών σχέσεων που διαμορφώνονται με βάση την ηλεκτρονική ανταλλαγή πληροφοριών. Είναι άλλωστε γεγονός πως οι νέες τεχνολογίες έχουν οδηγήσει στην αξιοποίηση των πληροφορικών δυνατοτήτων σε ένα εξαιρετικά εκτεταμένο πεδίο δραστηριοτήτων. Στην κοινωνία της πληροφορίας, γεννάται μία νέα μορφή κοινωνικών σχέσεων, η οποία προϋποθέτει και συνεπάγεται την ανάδειξη της “πληροφορίας” σε αυτόνομο πολιτισμικό και οικονομικό αγαθό. Η πρόσβαση στην πληροφορία είναι αναγκαία για την ενεργό συμμετοχή κάθε πολίτη στον ψηφιακό κόσμο και αποτελεί πρόκληση, ώστε η κοινωνία της πληροφορίας να είναι μια δημοκρατική, ελεύθερη και συμμετοχική κοινωνία, με ίσες ευκαιρίες πρόσβασης και αξιοποίησης των δυνατοτήτων της. (Παπαχρήστου και συν., 2006)

Η κοινωνία της πληροφορίας θέτει υπό αμφισβήτηση το δίκαιο υπό δύο έννοιες: αρχικά, αμφισβητούνται τα μοντέλα παραγωγής και εφαρμογής των νομικών κανόνων κι έπειτα, αμφισβητείται η μοναδικότητα του δικαίου ως ρυθμιστικού συστήματος. Βέβαια, η αμφισβήτηση αυτή αφορά, κυρίως, τα μέσα και τις διαδικασίες παραγωγής και επιβολής των κανόνων. Έτσι, διαμορφώνεται, σταδιακά, μία νέα γενιά δικαιωμάτων με αφετηρία και σημείο αναφοράς την πληροφορία. Τα δικαιώματα αυτά διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

- ✓ Στα δικαιώματα πρόσβασης στα τεχνολογικά μέσα και στην πληροφορία και
- ✓ Στα δικαιώματα προστασίας της πληροφορίας

Με αυτά τα δικαιώματα, καθίσταται εφικτή η συμμετοχή πολιτών σε μία κοινωνία και σε ένα κράτος που βασίζεται ολοένα και περισσότερο στην πληροφορία και χαρακτηρίζονται ως 3η (ή για άλλους 4η) γενιά δικαιωμάτων. (Μήτρου Λ., 2002)

Παρόλο που, εν τέλει, δεν υπάρχει ένας ευρέως αποδεκτός ορισμός για την κοινωνία της πληροφορίας, ο όρος αυτός δεν δηλώνει απλώς την ομαδοποίηση διαφόρων φαινομένων αλλά περιέχει μία, μάλλον, πολιτική παρά θεωρητική ή επιστημονική απόχρωση. Υπάρχουν αμφιβολίες για το αν οριοθετεί επακριβώς και επαρκώς τη νέα πραγματικότητα, ωστόσο, εξελίσσεται σε έναν όρο που μας δίνει τη δυνατότητα να συνεννοούμαστε, όντες στην διάρκεια μιας φάσης μετασχηματισμού της κοινωνίας που πολλαπλασιάζει και διευρύνει προσδοκίες αλλά και επιφυλάξεις. (Παπαχρήστου και συν., 2006)

Η κοινωνία της πληροφορίας είναι ένας “τεχνολογικά ουδέτερος όρος”, παρόλο που αναφέρεται στις τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών. Ακόμη, αποτελεί ένα δυναμικό φαινόμενο, το οποίο χαρακτηρίζεται από συνεχείς αλλαγές, διείδυση της τεχνολογίας, ανάδειξη της πληροφορίας σε κεντρικό μέγεθος και αγαθό, μετάλλαξη της έννοιας της επικοινωνίας και της συνακόλουθης αλλαγής του τρόπου άσκησης των δικαιωμάτων. Κινητήρια δύναμη των αλλαγών είναι, αναμφισβήτητα, τα εκάστοτε τεχνολογικά προϊόντα. (Παπαχρήστου και συν., 2006)

1.2.: Ο ΚΥΒΕΡΝΟΧΩΡΟΣ ΩΣ ΠΕΔΙΟ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Η εμβέλεια και το βάθος των αλλαγών που συνεπιφέρουν οι «λεωφόροι των πληροφοριών» στις δομές και τις εκδηλώσεις της διοίκησης, της οικονομίας, των κοινωνικών σχέσεων αλλά και στην παγκόσμια κατανομή της γνώσης, της εργασίας, της οικονομικής εξουσίας κλπ. οδηγεί ορισμένους να προσδιορίζουν την κοινωνία της πληροφορίας ως «μετα-νεωτερικότητα» ή τουλάχιστον ως «εικονική νεωτερικότητα». Το δίκαιο στην κοινωνία της πληροφορίας καλείται να ρυθμίσει κυρίως συμπεριφορές. Επομένως, ο κυβερνοχώρος δεν λειτουργεί μόνο ως υποδομή αλλά ως ένα πληροφοριακό “οικοσύστημα”, δηλαδή ένα σύνολο αλληλεξαρτήσεων μεταξύ εκατομμυρίων χρηστών, στο οποίο η πληροφορία και η εκάστοτε χρήση της αποτελούν το κρίσιμο κυρίαρχο χαρακτηριστικό. Προκειμένου να αξιολογήσουμε και να ρυθμίσουμε τις συναλλαγές και τις σχέσεις που αναπτύσσονται στο διαδίκτυο πρέπει να τις εντάξουμε και να τις εξετάσουμε στο τεχνολογικό πλαίσιο της κοινωνίας της πληροφορίας. (Μήτρου Λ., 2002)

Η ταχύτητα που χαρακτηρίζει τις επικοινωνίες και συναλλαγές στην κοινωνία της πληροφορίας αλλά και η συνεχής μετεξέλιξη των τεχνολογιών που τις διευκολύνουν έχουν ως περαιτέρω αποτέλεσμα την αλλαγή της ταχύτητας με την οποία διαμορφώνονται «κανόνες»: στο διαδίκτυο συζητείται ήδη η δημιουργία εθίμων στο ηλεκτρονικό εμπόριο όταν πρόκειται για τεχνολογία και εφαρμογές που μετρούν μόνο μία δεκαετία. Εξάλλου η κοινωνία της πληροφορίας θέτει αναμφίβολα νέες προκλήσεις και ζητήματα στο δίκαιο- και για το δίκαιο. Η πρώτη πρόκληση αφορά την εφαρμογή και εφαρμοσιμότητα των κανόνων και γενικότερα την επιβολή του δικαίου. Το πλαίσιο της κοινωνίας της πληροφορίας χαρακτηρίζεται από την απουσία ορίων και τον άυλο χαρακτήρα των επικοινωνιών. (Μήτρου Λ., 2002)

Δεν είναι λίγοι αυτοί που υποστηρίζουν πως ο κυβερνοχώρος καταλήγει να είναι ένας “ελεύθερος δικαίου χώρος”. Ωστόσο, η άποψη αυτή, η οποία προκύπτει συνήθως είτε από μία τεχνολογική δαιμονολογία είτε από την αντίληψη ότι ο κυβερνοχώρος είναι ένα αυτόνομο “οικοσύστημα”, θα προσέκρουε σε ορισμένες θεμελιακές παραδοχές της έννομης τάξης. Ο κυβερνοχώρος καθιστά δύσκολη την εφαρμογή των κανόνων. Παρόλα αυτά αυτό δεν σημαίνει πως δεν υπήρξαν λόγοι που επέβαλαν την θέσπιση αυτών των κανόνων. Τα όρια νομιμότητας και παρανομίας δεν διαγράφονται με διαφορετικό τρόπο ανάλογα με το αν μια συμπεριφορά εκδηλώνεται online ή offline. Η συζήτηση για το δίκαιο της κοινωνίας της πληροφορίας δεν αναστέλλει, ωστόσο, αλλά συνοδεύει την παρέμβαση του νομοθέτη στα επιμέρους νομικά ζητήματα που αυτή θέτει. Η νομοθετική παρέμβαση χαρακτηρίζεται έως τώρα από τον αποσπασματικό και αντιδραστικό χαρακτήρα της και από την προϊούσα ενοποίηση του δικαίου τόσο σε κοινοτικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. (Μήτρου Λ., 2002)

Όσον αφορά στον αποσπασματικό και αντιδραστικό χαρακτήρα της νομοθετικής παρέμβασης, ο νομοθέτης επιχειρεί την εκ των υστέρων και αποσπασματική επίλυση ζητημάτων που έχει ήδη θέσει η τεχνολογία. Το πεδίο δραστηριοποίησης του νομοθέτη προσδιορίστηκε τόσο από τη διάδοση της τεχνολογίας και των εφαρμογών όσο και από τις διαπιστώσεις ότι σε συγκεκριμένα ζητήματα και περιοχές του δικαίου, το ισχύον δίκαιο δεν ήταν ικανό να δώσει ικανοποιητικές λύσεις ή να εγγυηθεί την ασφάλεια του δικαίου και των συναλλαγών. Στην πρώτη φάση κανονιστικής οριοθέτησης της κοινωνίας της πληροφορίας η προσοχή του νομοθέτη φαίνεται να είναι κυρίως στραμμένη στην προστασία τεχνολογικών προϊόντων και των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας που συνδέονται με αυτά. Η περαιτέρω τεχνολογική εξέλιξη, η σύγκλιση των τεχνολογιών και κυρίως η διάδοσή τους καθώς και η μαζικοποίηση των επικοινωνιών και των συναλλαγών στον κυβερνοχώρο έχει ως αποτέλεσμα αφενός η προσοχή του νομοθέτη να επικεντρώνεται πλέον στη ρύθμιση συναλλακτικών σχέσεων και αφετέρου να στραφεί πλέον στη ρύθμιση όχι επιμέρους ζητημάτων αλλά κλάδων και περιοχών του δικαίου. Η αποσπασματικότητα είναι φυσιολογική απόρροια των δυσχερειών που παρουσιάζουν οι προσπάθειες καθολικότερης ρύθμισης. Η νομοθετική παρέμβαση φαίνεται όμως σταδιακά να εξελίσσεται οριζόντια καθώς -όπως και η κοινωνία της πληροφορίας- αρχίζει να διεισδύει σε κάθε έννομη και εν γένει υποκείμενη στο δίκαιο κοινωνική σχέση. (Μήτρου Λ., 2002)

Όσον αφορά, εν συνεχεία, στον υπερεθνικό χαρακτήρα της νομοθετικής παρέμβασης, το πρώτο βήμα είναι να αναζητηθεί ένας διεθνής ορισμός του δικαίου καθώς Η τεχνολογική εξέλιξη εναποθέτει όλο και περισσότερο και την εξέλιξη του δικαίου στα χέρια της διεθνούς κοινότητας. Σχετικά με το ευρωπαϊκό δίκαιο για την κοινωνία της πληροφορίας η οδηγία 98/48/EK για τη διαφάνεια υποχρεώνει τα κράτη μέλη να γνωστοποιούν στην Επιτροπή κάθε σχέδιο ρύθμισης που αφορά «υπηρεσίες κοινωνίας της πληροφορίας». Ωστόσο, η διαμόρφωση ενός ευρωπαϊκού δικαίου της κοινωνίας της πληροφορίας δεν επιλύει τα ζητήματα που θέτει η διασυνοριακή και υπερσυνοριακή φύση της κοινωνίας αυτής, καθώς η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν συνιστά παρά ένα υποσύνολο του πλανήτη. Έτσι, το ζήτημα της εναρμόνισης τίθεται με όρους που ανταποκρίνονται στο σύνολο του πλανήτη. Η τεχνολογία είναι ενιαία και και διαχέεται παγκόσμια, αλλά δεν διαμορφώνει κατ' ανάγκη ενιαία συστήματα αξιών και αντίστοιχη νομική κουλτούρα. Γι' αυτό είναι λογικές οι αποκλίσεις και οι αντιθέσεις. Η διατύπωση ενός παγκόσμιου ορισμού, λοιπόν, είναι ένα εξαιρετικά δύσκολο εγχείρημα, καθώς διακυβεύονται θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες.

1.3.: Η ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΗ ΤΑΞΗ ΤΗΣ ΚτΠ ΚΑΙ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Όπως κάθε κοινωνία, ως συνονθύλευμα ανθρώπινων σχέσεων, επιζητεί κανόνες, έτσι και η κοινωνία της πληροφορίας δεν μπορεί να ξεφύγει του κανόνα αυτού και να είναι “Άγρια Δύση”, καλύπτοντας το κανονιστικό κενό με τον νόμο του πιο ισχυρού. Όμως, ποιο θα πρέπει να είναι το είδος των κανόνων που θα την ρυθμίζουν; Στην πράξη, η κανονιστική τάξη της κοινωνίας της πληροφορίας μπορεί να διασφαλιστεί με έναν ή περισσότερους συνδυαστικά από τους παρακάτω τρόπους:

- I. Αυτορρύθμιση: η οποία εμφανίζεται υπό τη μορφή κωδικών ορθής συμπεριφοράς και αυτοδέσμευσης. Πρόκειται για κανόνες με ρυθμιστική εμβέλεια και αποτελεσματικότητα. Βέβαια, ο τρόπος αυτός υποδεικνύει και υπαρκτούς κινδύνους για τα δικαιώματα των χρηστών.
- II. Τεχνολογική παρέμβαση: η οποία είναι προορισμένη να ελέγξει αθέμιτες ή και ανεπιθύμητες συμπεριφορές στην κοινωνία της πληροφορίας και γίνεται ορατή με τη μορφή κατάλληλων “φίλτρων” ή άλλων λογισμικών προγραμμάτων. Ωστόσο, ο έλεγχος της τεχνολογίας στο διαδίκτυο που δεν είναι ορατός αλλά διεκπεραιώνεται μέσα από το “φιλτράρισμα” των πληροφοριών, συνιστά την πλέον επικίνδυνη μορφή λογοκρισίας.
- III. Η νομοθετική ρύθμιση, τέλος, δύσκολα προσφέρεται για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των προβλημάτων που ανακύπτουν. Ακόμη και το διεθνές συμβατικό δίκαιο αποδεικνύεται σε πολλές περιπτώσεις ανεπαρκές. Το πρόβλημα δεν ανάγεται απλώς στην προσαρμογή των νομικών κανόνων σε μία καινούρια πραγματικότητα αλλά και στην ανάγκη για αναθεώρηση κάποιων “σταθερών” της νομοθετικής πολιτικής.

Το ρυθμιστικό κενό που γίνεται αντιληπτό στον κυβερνοχώρο δεν είναι μόνο σύμπτωμα ανεπάρκειας του υφιστάμενου δικαίου αλλά είναι ταυτόχρονα και ένδειξη για πολιτισμικό χάσμα, ανάμεσα στον διαδικτυακό κόσμο και τους “πολίτες” του, και των κρατικών ή υπερκρατικών εξουσιών, οι οποίες νομιμοποιούνται να θέτουν νομικούς κανόνες. (Παπαχρήστου και συν., 2006)

Ο κυβερνοχώρος, όπως και κάθε άλλο πεδίο ανθρώπινης δραστηριότητας, δεν είναι αποκομμένος από την πραγματικότητα και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει και αντιμετωπίζει το δίκαιο. Τόσο στον κυβερνοχώρο όσο και στο διαδίκτυο προκύπτουν συναφή προβλήματα, με διαφορετική, όμως, έκταση και ένταση. Οι εφαρμογές της κοινωνίας της πληροφορίας μεγεθύνουν, επιτείνουν και προσδίδουν άλλη διάσταση σε κινδύνους, αντιθέσεις και συγκρούσεις δικαιωμάτων και συμφερόντων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα

όξυνσης των προβλημάτων και των κινδύνων και συνακόλουθα άμβλυνσης της δυνατότητας πρόληψης και καταστολής κινδύνων αποτελούν:

- a) Η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και
- b) Η προστασία της ιδιωτικότητας στον κυβερνοχώρο.

Όσον αφορά στην πνευματική ιδιοκτησία, πρέπει να σημειώσουμε ότι οι νέες τεχνολογίες οδήγησαν στη δημιουργία προϊόντων που αποτελούν πλέον καθαυτά αντικείμενο προστασίας είτε ως πνευματικά δημιουργήματα είτε ως ειδική κατηγορία άυλων αγαθών. Τέτοια προϊόντα είναι τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών, οι βάσεις δεδομένων, τα προϊόντα ημιαγωγών. Ωστόσο, τόσο η σύγκλιση των τεχνολογιών πληροφορικής, τηλεπικοινωνιών και μέσων ενημέρωσης όσο και οι δυνατότητες που προσφέρονται στον κυβερνοχώρο θέτουν υπό αμφισβήτηση την προστατευτική εμβέλεια των θεσμών της πνευματικής ιδιοκτησίας και διαβρώνουν τους ακρογωνιαίους λίθους του παλαιού δικαίου: η ατομικότητα και η ιδιαιτερότητα των έργων λόγου και τέχνης δεν αποτελούν πλέον το επίκεντρο του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, ενώ στο ψηφιακό περιβάλλον αίρεται η-πρωταρχικής σημασίας για την εφαρμογή του δικαίου- διάκριση ανάμεσα σε πρωτότυπο και αντίγραφο. (Μήτρου Λ., 2002)

Όσον αφορά στα προσωπικά δεδομένα: Προσωπικό δεδομένο είναι κάθε πληροφορία που αναφέρεται σε ένα συγκεκριμένο φυσικό πρόσωπο και μπορεί να οδηγήσει στην ταυτοποίησή του. Π.χ. προσωπικών δεδομένων: νόσηση από μια ασθένεια, επίσκεψη σε έναν γιατρό κ.ο.κ., ενώ προσωπικά δεδομένα δεν συνιστούν τα στατιστικά στοιχεία που δεν οδηγούν σε ταυτοποίηση συγκεκριμένου φυσικού προσώπου, όπως π.χ. το ποσοστό του πληθυσμού που εμβολιάστηκε.

Τα προσωπικά δεδομένα διακρίνονται σε απλά και ευαίσθητα. Ως επί το πλείστον, είναι απλά. Ευαίσθητα είναι αποκλειστικά και μόνο τα οριζόμενα περιοριστικώς στο άρθρο 9 παρ.1 ΓΚΠΔ, δηλαδή η φυλετική ή εθνοτική καταγωγή, τα πολιτικά φρονήματα, οι θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις ή η συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση, τα γενετικά δεδομένα, τα βιομετρικά δεδομένα με σκοπό την αδιαμφισβήτητη ταυτοποίηση προσώπου, η υγεία, η σεξουαλική ζωή ή ο γενετήσιος προσανατολισμός. Οτιδήποτε δεν είναι ευαίσθητο, είναι απλό. Μας ενδιαφέρει η κατηγοριοποίηση αυτή διότι, τα ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα χρήζουν ενισχυμένης προστασίας. Επιπλέον, τα προσωπικά δεδομένα διαφέρουν κατ' αρχήν από τις αξιολογικές κρίσεις. Προσωπικό δεδομένο, για παράδειγμα είναι ότι κάποιος δίνει μία διάλεξη στο Πανεπιστήμιο. Το αν αυτή η διάλεξη αξιολογηθεί βαρετή, ο χαρακτηρισμός αυτός αποτελεί αξιολογική κρίση, μη υποκείμενη στη νομοθεσία περί προσωπικών δεδομένων. Κατ' εξαίρεση, οι αξιολογικές κρίσεις μπορεί να αποτελέσουν παράλληλα και προσωπικά δεδομένα. Για παράδειγμα, η βαθμολογία στο σχολείο συνιστά τόσο αξιολογική κρίση όσο και προσωπικό δεδομένο. (Παναγοπούλου Φ., 2023)

Σε αυτό το σημείο, είναι σκόπιμο να σημειωθεί πως η πρώτη αντίδραση του δικαίου στην ανάπτυξη της πληροφορικής ήταν "αμυντική". Η προστασία του ιδιωτικού χαρακτήρα ορισμένων πληροφοριών, οι οποίες είναι σχετικές, κυρίως, με την εξατομίκευση της ταυτότητας ενός προσώπου, ήταν η προφανής προτεραιότητα, κυρίως για να θωρακιστεί η αυτονομία των υποκειμένων των δικαιωμάτων. Η ανασφάλεια που επικρατεί, περί

αυτονομίας, ήταν και παραμένει ανεξάρτητη από την ενεργό συμμετοχή του προσώπου στην κοινωνία της πληροφορίας. (Παπαχρήστου και συν., 2006)

Η ανάπτυξη του δικαίου της προστασίας των προσωπικών δεδομένων επιχειρεί να θέσει όρια στη χρήση των δεδομένων παρά τη θέληση του υποκειμένου, ούτως ώστε να διατηρήσει αλώβητη την αυτονομία του ατόμου κι όχι για να εμποδίσει την ανάπτυξη της τεχνολογίας και τις δραστηριότητες στον κυβερνοχώρο, όπως διατείνονται πολλοί. Κι αυτό, επειδή οι κοινωνικές πρακτικές έχουν νόημα στην ηλεκτρονική όπως και σε κάθε άλλη, συμβίωση, ως εκφράσεις αυτόνομων υποκειμένων. Χωρίς αυτήν την προϋπόθεση χάνεται η κρίσιμη εγγύηση για την άσκηση όλων των δικαιωμάτων, πράγμα που συνεπάγεται πως η κοινωνία της πληροφορίας σταματάει να έχει πρακτικό ενδιαφέρον, παραμένοντας ένας χώρος ακραίας ανασφάλειας. (Παπαχρήστου και συν., 2006)

Ο κυβερνοχώρος, οι δομές επικοινωνίας που αναπαράγει και οι λειτουργίες που εξυπηρετεί έχουν κρίσιμες επιπτώσεις ως προς την προστασία της ιδιωτικότητας και των προσωπικών δεδομένων των χρηστών/πλοηγών των δικτύων. Οι τεχνικές δυνατότητες του «δικτύου των δικτύων» καθιστούν την παραβίαση βασικών επιταγών, όπως η απαγόρευση διαβίβασης δεδομένων σε χώρες χωρίς ικανοποιητικό επίπεδο προστασίας, προκλητικά εύκολη από τεχνολογική άποψη. Μέθοδοι και τεχνικές όπως τα cookies, το data mining (εξόρυξη δεδομένων), το data warehouse (αποθήκη δεδομένων), το sniffing software (λογισμικό-λαγωνικό), οι double agents (διπλοί πράκτορες) δυναμιτίζουν την εφαρμοσιμότητα των κανόνων για διαφανή, θεμιτή και νόμιμη συλλογή προσωπικών δεδομένων. Το διαδίκτυο ενσωματώνει τη διαρκή και καθολική επιτήρηση των νέων μορφών επικοινωνίας καθώς κάθε κίνηση αφήνει ψηφιακά ίχνη, ενώ ταυτόχρονα ενισχύει στο έπακρο τις τάσεις εμπορευματοποίησης των προσωπικών δεδομένων που «κυκλοφορούν» ή «ανιχνεύονται» στο δίκτυο. Ταυτόχρονα, παρατηρείται και μία διολίσθηση του δικαιώματος προστασίας της ιδιωτικότητας και των προσωπικών δεδομένων από αναπαλλοτρίωτη εκδήλωση ελευθερίας και συμμετοχής σε διαπραγματεύσιμο δικαίωμα διαθέσεως της ίδιας πληροφορίας. Ο κυβερνοχώρος και οι δυνατότητες που προσφέρει ασκούν ωστόσο γενικότερα μία βαθιά επίδραση στις αντιλήψεις και στην αντίστοιχη πρακτική σε σχέση με την πρόσβαση, τη διάδοση, την ανταλλαγή και την κυκλοφορία της πληροφορίας εν γένει και της προσωπικής πληροφορίας ειδικότερα. Το διαδίκτυο ευνοεί την εμφάνιση νέων βάσεων δεδομένων, οι οποίες συνδυάζουν πληροφορίες του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα κι έτσι πολλαπλασιάζονται σημαντικά οι δυνατότητες χρήσης και κατάχρησης των προσωπικών δεδομένων. Τα κριτήρια για το διαχωρισμό του εάν η ευρεία διάδοση πληροφορίας είναι καθοριστική για την ελευθερία συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας ή αν επιδρά με αρνητικό τρόπο ως προς την εγκυρότητα και την και τα όρια διάκρισης μεταξύ προστατευτέων προσωπικών δεδομένων και των δημόσια προσιτών προσωπικών πληροφοριών, είναι προσανατολισμένα στην έννοια της δημοσιότητας, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή στον απτό κόσμο. Ωστόσο, τα δίκτυα μεταλλάσσουν την έκταση αλλά και την ίδια την έννοια της δημοσιότητας και της προσιτότητας της πληροφορίας και «αναγκάζουν» σε μια επανεξέταση των ορίων της. (Μήτρου Λ., 2002)

Σχετικό άρθρο του Συντάγματος, το οποίο επικεντρώνεται στην προστασία των προσωπικών δεδομένων είναι το 9Α: “Καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία, και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει.

Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει.” Το δικαίωμα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων συνιστά κατ’ αρχήν, ένα αμυντικό δικαίωμα έναντι απειλών που προκύπτουν από την κοινωνία της πληροφορίας, αποτελεί δηλαδή αξίωση αποχής έναντι, τόσο του κράτους, όσο και τρίτων. Αυτό δεν σημαίνει πως το δικαίωμα αυτό είναι ιδιωτική υπόθεση του καθενός. Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα έκρινε ότι η αξία του ανθρώπου και η προστασία της υλικής και ηθικής του υποστάσεως συνιστά υπέρτατη αρχή δημόσιας τάξεως, από την οποία δεν είναι δυνατή η παραίτηση, και ως επακόλουθο, η δημοσιότητα προσωπικών στιγμών προσβάλλει την αξία της ανθρωπίνης υπάρξεως. (Παναγοπούλου Φ., 2023)

1.4.: ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΗΝ ΚτΠ

Οι νέες τεχνολογικές διεργασίες, εκτός από το πεδίο των συναλλαγών με αγαθά σε ψηφιακή μορφή, δημιούργησαν την δεκαετία του 1990, την έντονη πεποίθηση ότι συνολικά στα αγαθά των νέων τεχνολογιών πρέπει να έχουν πρόσβαση, με κανόνες ισότητας, όλοι οι πολίτες. Στη βιβλιογραφία δεν εντοπίζεται γενικά αποδεκτός ορισμός για το τι είναι η «Κοινωνία της Πληροφορίας» (ΚτΠ). Για πρώτη φορά η έννοια «κοινωνία των πληροφοριών» (στον πληθυντικό) εμφανίζεται το 1998 σε επίσημα¹ κοινοτικά κείμενα που αφορούν τεχνικά πρότυπα ορίζοντας ότι «υπηρεσία της κοινωνίας των πληροφοριών είναι κάθε υπηρεσία που συνήθως παρέχεται έναντι αμοιβής, με ηλεκτρονικά μέσα εξ αποστάσεως και κατόπιν προσωπικής επιλογής ενός αποδέκτη υπηρεσιών». Αργότερα, ο ορισμός της έννοιας «κοινωνία της πληροφορίας» (στον ενικό) απέκτησε εξέχουσα σημασία, αφού η Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο (Οδηγία 2000/31/ΕΚ) παραπέμπει σε αυτά τα αρχικά κείμενα, προκειμένου να καθορίσει ποιες «υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας» και, αντίστοιχα, ποιοι πάροχοι («φορείς») υπάγονται στο ρυθμιστικό της πεδίο. Τέτοιου είδους υπηρεσίες αποτελούν ενδεικτικώς:

- i. Η χρήση σε απ’ ευθείας σύνδεση (on-line) δικτύων επικοινωνίας και η πρόσβαση σε αυτά για τη διαβίβαση δεδομένων,
- ii. Η εξ’ αποστάσεως πώληση αγαθών και παροχή υπηρεσιών,
- iii. Η φιλοξενία δεδομένων και πληροφοριών για λογαριασμό τρίτων,
- iv. Η παροχή πληροφοριών συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών αναζήτησης, πρόσβασης και ανάκτησής τους και
- v. Οι εμπορικές επικοινωνίες.

Αντίθετα, στην κατηγοριοποίηση αυτή δεν συμπεριλαμβάνονται οι υπηρεσίες που δεν παρέχονται «εξ αποστάσεως» ή με «ηλεκτρονικά μέσα» ή «κατόπιν προσωπικής επιλογής»,

¹ [1] Νωρίτερα ο όρος είχε εμφανιστεί (ανεπίσημα) το 1993 σε Λευκή Βίβλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ανάπτυξη, την ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση, εκφράζοντας την αγωνία της κοινοτικής γραφειοκρατίας για την ομαλή απορρόφηση των κοινοτικών προγραμμάτων διάδοσης της πληροφορικής στην εσωτερική αγορά. Με πρόταση της Λευκής Βίβλου ορίστηκε η Επιτροπή Bangemann που συνέταξε έκθεση με τίτλο «Η Ευρώπη και η παγκόσμια κοινωνία της πληροφορίας- Συστάσεις στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της 26.05.1994», με κύριο στόχο την υιοθέτηση μέτρων για; Την επίτευξη ανταγωνιστικής κοινωνίας της πληροφορίας, κατά βάση έναντι σχετικών πρωτοβουλιών των ΗΠΑ.

όπως οι ραδιοηλεκτρονικές εκπομπές, ή η φυσική παράδοση αγαθών. Από το πεδίο εφαρμογής, της Οδηγίας «για το ηλεκτρονικό εμπόριο», εξαιρούνται, επίσης, οι υπηρεσίες που παρέχονται από συμβολαιογράφους, αυτές που αφορούν στην εκπροσώπηση πελάτη και υπεράσπιση των συμφερόντων του ενώπιον των δικαστηρίων και αυτές που σχετίζονται με τη συμμετοχή σε τυχερά παιχνίδια. Παρά κάποιες κριτικές επισημάνσεις, ο αναθεωρητικός νομοθέτης του 2001 υιοθέτησε την έννοια (στον ενικό), ως ειδικό ατομικό συμμετοχικό δικαίωμα, με την γραμματική διατύπωση στο άρθρο 5^Α παρ.2 του Συντάγματος: *«Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσής τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9^Α και 19»*. Είναι προφανές ότι η ορθή διάσταση της διάταξης αποκτά- στο βαθμό που το επιτρέπει η ερμηνεία του Συντάγματος- χαρακτήρα ευχής: «Είθε κάθε πολίτης να απολαμβάνει τα αγαθά της πληροφορικής τεχνολογίας». Υπ' αυτήν την εκδοχή, δεν γεννάται αγώγιμο δικαίωμα, αλλά προσδοκία ότι το κράτος δεν θα παρεμποδίζει την απόλαυση του δικαιώματος (status negativus) και θα λαμβάνει μέτρα που θα εξασφαλίζουν την ισότιμη πρόσβαση στα αγαθά της πληροφορικής τεχνολογίας (status activus).

Προηγουμένως, στην 1^η παράγραφο του άρθρου 5^Α καθιερώνεται ένα γενικότερο «δικαίωμα στην πληροφόρηση», που μάλλον δημιουργεί τη δικαιολογητική βάση για την κάθε λογής νομοθεσία πρόσβασης στις πληροφορίες του δημόσιου τομέα. Η κριτική υποστηρίζει ότι και αυτή η διάταξη καλύπτεται από το πλέγμα των διατάξεων για την ελευθερία της γνώμης και τη δημοκρατική αρχή. Ο αντίλογος δέχεται ότι οι πανηγυρικές διατυπώσεις δεν προσθέτουν περισσότερη βαρύτητα στα συγκεκριμένα δικαιώματα, αλλά, σε κάθε περίπτωση παρέχουν ερμηνευτικά ερείσματα στον κοινό νομοθέτη προκειμένου να διευκολύνεται η ακώλυτη απόλαυση του δικαιώματος. Εξάλλου, η τεχνολογία βρίσκεται στα χέρια των ανθρώπων και κατά συνέπεια, η ανθρώπινη αξία κατέχει υπέρτερη ιεραρχική θέση, “την ύψιστη αξία στο δακαϊκό μας σύστημα” και είναι η αρμόδια για να θέσει τα απαραίτητα όρια. (Γιαννόπουλος Γ., 2018)

Όσον αφορά στην κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα, τα ποσοστά των ηλεκτρονικών υπολογιστών που χρησιμοποιούνται και των χρηστών του διαδικτύου, παραμένουν χαμηλά συγκριτικά με τα άλλων χωρών της Ε.Ε. , παρόλα αυτά η τάση είναι αύξουσα, γεγονός που υποδεικνύει πως σιγά σιγά εντάσσεται και η Ελλάδα στην νέα πραγματικότητα. Όλα αυτά αναδεικνύουν την ανάγκη για συμμετοχή στην Κοινωνία της πληροφορίας, η οποία δεν θα πρέπει να είναι σε καμία περίπτωση αδιάφορη για ένα σύγχρονο κράτος δικαίου. Άλλωστε, η απόλαυση των περισσότερων θεμελιωδών δικαιωμάτων φαίνεται σήμερα περιορισμένη, αν δεν εξασφαλίζεται η πρόσβαση σε αυτόν τον διαρκώς διευρυνόμενο “δημόσιο χώρο”. (Παπαχρήστου και συν., 2006)

Το σημαντικότερο όλων, είναι να καταστεί αντιληπτή η κοινωνική διάσταση του ζητήματος, δηλαδή ότι η Κοινωνία της Πληροφορίας δεν είναι μόνο το “internet” και το “σερφάρισμα” σε αυτό, αλλά δια μέσου αυτής διευκολύνεται η συμμετοχή όλων των πολιτών, υπό συνθήκες ισότητας, ανεξαρτήτως της οικονομικής τους δυνατότητας και της γεωγραφικής τοποθεσίας εγκατάστασης. Η συμμετοχή στην Κοινωνία της Πληροφορίας δεν περιλαμβάνει μόνο την παροχή αγαθών και υπηρεσιών αλλά και την εξ' αποστάσεως εργασία, τα κοινωνικά δίκτυα,

την ενημέρωση και γενικότερα την ενεργή πρόσβαση. Με την πρόσβαση στην Κοινωνία της Πληροφορίας συνδέονται πλέον άμεσα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως η ελευθερία της έκφρασης, η ελευθερία της επικοινωνίας, η οικονομική ελευθερία και η πρόσβαση στην αγορά εργασίας. (Γιαννόπουλος Γ., 2018) Ο βαθμός συμμετοχής και πρόσβασης των ατόμων σε τεχνολογικά μέσα δεν είναι απλώς ποικίλος αλλά και εξαιρετικά άνισος, ορισμένες φορές. (Παπαχρήστου και συν., 2006) Η ανισότητα κωδικοποιείται με τον όρο “ψηφιακό χάσμα” και υποδηλώνει τη διεύρυνση της απόστασης μεταξύ των ψηφιακά εγγράμματων, οι οποίοι θα έχουν πρόσβαση και των ψηφιακά αναλφάβητων, οι οποίοι θα παραμένουν αποκλεισμένοι από την Κοινωνία της Πληροφορίας. (Γιαννόπουλος Γ., 2018) Ο κίνδυνος του κοινωνικού αποκλεισμού εντείνεται όσο όλο και περισσότερες δραστηριότητες μετατίθενται από την απτή πραγματική κοινωνία στο διαδίκτυο. (Παπαχρήστου και συν., 2006)

Όλο και περισσότερο, ο κίνδυνος της σταδιακής απαξίωσης των δικαιωμάτων και της αυτονομίας εκείνων που δεν έχουν πρόσβαση ή των πληροφοριακά “αναλφάβητων” θα γίνεται περισσότερο ορατό και το “χάσμα” που δημιουργείται ενέχει τον κίνδυνο επίτασης υφιστάμενων ανισοτήτων ή δημιουργίας νέων μεταξύ των ατόμων, με επακόλουθο να επηρεάζεται δραστικά η κοινωνική εξέλιξη. Κι αυτό γιατί, η εξέλιξη της κοινωνίας της πληροφορίας προσδιορίζεται, εκτός των άλλων, από την ικανότητα να εγκαθιδρυθεί και να οργανωθεί η συνέργεια και η αλληλοδράση μεταξύ της τεχνολογικής καινοτομίας και των κοινωνικών αξιών που ενσωματώνει το Σύνταγμα. (Παπαχρήστου και συν., 2006)

Η διάταξη του αρ.5^Α του Συντάγματος ουσιαστικά αποτελεί εξειδίκευση του αρ.5 παρ.1 για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας. Μάλιστα, ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η διάταξη του 5^Α είναι περιττή και θα αρκούσε η διάταξη του αρ.5, αφού δεν είναι νοητή διαμόρφωση της προσωπικότητας χωρίς πληροφόρηση. Η θεωρητική διαφωνία δεν μεταβάλλει την ουσία του δικαιώματος- ευχή, αλλά, όπως αναφέρθηκε, η προσθήκη του αρ.5^Α ήδη παρέχει κατευθυντήριες οδηγίες προς τον κοινό νομοθέτη.

Πιο προφανής είναι η αλληλοσυμπλήρωση του αρ.5^Α με τη διάταξη του αρ.14 για την ελευθερία του Τύπου. Πράγματι, τα δικαιώματα των παρ. 1 και 2 του αρ.5^Α δεν μπορούν να λάβουν υπόσταση χωρίς ελευθερία του Τύπου και ελευθερία της γνώμης. Στην πράξη αρκετά από τα ζητήματα που απασχολούν το δίκαιο και τις νέες τεχνολογίες αφορούν στην εύρεση σημείου ισορροπίας μεταξύ της ελευθερίας της έκφρασης και των περιορισμών του δικαιώματος συμμετοχής στην ΚτΠ.

Κανονιστικό θεμέλιο για την ελευθερία της έκφρασης μέσω των νέων τεχνολογιών και τη συμμετοχή στα αγαθά που παρέχουν οι νέες τεχνολογίες μπορεί να αναζητηθεί στο αρ.10 παρ.1 της ΕΣΔΑ, αλλά και στο αρ.11 παρ.1 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ και στο αρ.19 παρ.2 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα. Η ευρωπαϊκή παράδοση αποδίδει ιδιαίτερο βάρος στο σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας κατά τη στάθμιση με την ελευθερία της έκφρασης. Αντανάκλαση αυτής της παράδοσης αποτελεί η πρόβλεψη σε αρκετές νομοθεσίες, μεταξύ των οποίων και η ελληνική, αυστηρών ποινών για τον ρατσιστικό ή μισαλλόδοξο λόγο καθώς και για τη ρητορική μίσους. Ίδια στάση διαφαίνεται και στις εξαιρέσεις που προβλέπει το αρ.10 παρ.2 της ΕΣΔΑ που, ουσιαστικά, σχετικοποιούν το δικαίωμα, έναντι των σταθμίσεων που αναφέρθηκαν. Η ευρωπαϊκή τοποθέτηση εμφανίζεται διαφορετική από αυτήν στις ΗΠΑ, όπου η ελευθερία της έκφρασης,

σύμφωνα με την 1^η Τροποποίηση του Αμερικανικού Συντάγματος, ερμηνεύεται ως αναγκαία προϋπόθεση για την ατομική αυτονομία. Επομένως, κατά την αμερικανική αντίληψη, τυχόν περιορισμός της θεωρείται ότι θα παραβίαζε την ίδια την σφαίρα του ατομικού αυτοπροσδιορισμού. Η διαφοροποίηση μεταξύ Ευρώπης και Αμερικής δεν είχε ιδιαίτερη σημασία την εποχή των παραδοσιακών μέσων, αφού σε αυτά ήταν σχετικά ευχερές να επιβληθούν περιορισμοί εντός εθνικών συνόρων. Τώρα, όμως, την εποχή του Web 2.0, οι παραγωγοί πληροφορίας, δηλαδή εν δυνάμει όλοι, απευθύνονται σε ένα παγκόσμιο ακροατήριο και δεν είναι εύκολο να τεθούν φραγμοί. Πρόκειται για δομική δυσκολία που οφείλεται στις τεχνικές ιδιαιτερότητες του Internet. Η αδυναμία επιβολής επηρεάζει και την δυνατότητα περιορισμών που αφορούν στον σεβασμό των δικαιωμάτων τρίτων και την ικανότητα ενίσχυσης της ασφάλειας των δικτύων. Γενικότερα, ωστόσο, τίθεται υπό αμφισβήτηση η δυνατότητα επιδίωξης ενός κοινού επιπέδου ηθικής ευνομίας στα νέα μέσα, με παράδειγμα την αδυναμία εφαρμογής κανόνων στο Internet. (Γιαννόπουλος Γ., 2018)

Η νέα διάταξη 5Α παρ.2 ανάγει σε ιδιαίτερο δικαίωμα τη συμμετοχή στην κοινωνία της πληροφορίας και επιφορτίζει το κράτος με την υποχρέωση να διευκολύνει την πρόσβαση στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και την παραγωγή, ανταλλαγή και διάδοσή τους, τηρουμένων των συνταγματικών εγγυήσεων προστασίας της ιδιωτικότητας του πολίτη. Η διάταξη αυτή δεν έχει, επομένως, μόνο κατευθυντήριο χαρακτήρα αλλά επιβάλλει στο κράτος να αναδείξει τη δυνατότητα δραστηριοποίησης του πολίτη στο διαδίκτυο, με βάση τις αρχές της ελευθερίας και της δημοκρατίας. Την υποχρέωση αυτή, της έλλογης ρυθμιστικής παρέμβασης του κράτους, εξειδικεύει η πρόταση νομοθετικής πολιτικής που αφορά την πρακτική εφαρμογή της διάταξης 5Α Σ. και αφορά το συνταγματικό δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας. (Παπαχρήστου και συν., 2006)

Γιατί, όμως, είναι τόσο σημαντική η καθολική πρόσβαση στο διαδίκτυο; Η απάντηση είναι σύνθετη και συνδέεται με την παροχή ποιοτικών τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών. Μέσω αυτών εξασφαλίζεται η ανεμπόδιστη συμμετοχή στα ηλεκτρονικά δίκτυα, ιδίως, με την παροχή της καθολικής υπηρεσίας. Με αυτόν τον όρο περιγράφεται ένα ελάχιστο επίπεδο ποιότητας υπηρεσιών, το οποίο θα προσφέρεται σε όλη την (γεωγραφική) ΕΕ. Η έννοια της καθολικής υπηρεσίας (service universel, universal service) διαμορφώθηκε αρχικώς στη γαλλική θεωρία, αλλά απέκτησε εξαιρετική σημασία κατά την απελευθέρωση, την δεκαετία του 1990, των πρώην κρατικών μονοπωλίων «κοινής ωφέλειας», όπως τηλεπικοινωνιών, ταχυδρομείων, μεταφορών, ύδρευσης και ενέργειας. Κατά τη θεωρητική, λοιπόν, παραδοχή, επειδή οι ανωτέρω υπηρεσίες θεωρούνται θεμελιώδεις για τους πολίτες, επιδιώκεται:

- i. Όλοι να έχουν πρόσβαση σε αυτές,
- ii. Οι υπηρεσίες να έχουν συγκεκριμένη ποιοτική στάθμη,
- iii. Ανεξάρτητα από τη γεωγραφική τοποθεσία και
- iv. Να προσφέρονται σε λογική τιμή.

Ειδικά, όσον αφορά στις τηλεπικοινωνίες, βάσει νόμου, η καθολική υπηρεσία αποτελεί ένα ελάχιστο σύνολο υπηρεσιών, συγκεκριμένης ποιότητας, το οποίο είναι διαθέσιμο για κάθε τελικό χρήστη, ανεξάρτητα από τη γεωγραφική του θέση και υπό το πρίσμα των ιδιαίτερων εθνικών συνθηκών, σε προσιτή τιμή ενώ ταυτόχρονα προσδιορίζεται και το περιεχόμενό της. Για την παροχή της καθολικής υπηρεσίας οι ρυθμιστικές Αρχές είτε αποζημιώνουν τους

παρόχους, είτε τους υποχρεώνουν να προσφέρουν την καθολική υπηρεσία με ζημία επειδή επωφελούνται από τις λοιπές δραστηριότητες για τις οποίες έχουν αδειοδοτηθεί. Όταν σε μια συγκεκριμένη αγορά δραστηριοποιούνται πολλοί πάροχοι επιλέγεται η πρώτη λύση, οπότε, είτε διεξάγεται μειοδοτικός διαγωνισμός, είτε το κόστος επιμερίζεται στους παρόχους. Όταν, σε μία αγορά, δραστηριοποιείται επιχείρηση με δεσπόζουσα θέση, συνήθως αναλαμβάνει και το «βάρος» της καθολικής υπηρεσίας. Ωστόσο, οφείλει να αναφερθεί πως σε περιβάλλον απελευθερωμένων τηλεπικοινωνιακών αγορών, η ανάληψη της καθολικής υπηρεσίας και η παροχή της προς το κοινό επαφίεται στη διάθεση και τις επιχειρηματικές συμπαιγνίες των ιδιωτών που συμμετέχουν στη συγκεκριμένη αγορά. Ιδιαίτερα σημαντικός, για τη συμμετοχή στη ΚτΠ, είναι ο προσδιορισμός των υπηρεσιών που εντάσσονται στο περιεχόμενο της καθολικής υπηρεσίας. Μέχρι πριν λίγα χρόνια οι «βασικές» υπηρεσίες περιορίζονταν στη φωνητική τηλεφωνία και την παροχή υπηρεσιών καταλόγου π.χ. ο πάροχος ΚΥ είναι υποχρεωμένος να εγκαταστήσει κοινόχρηστο τηλέφωνο σε κάθε ελληνικό χωριό. Είναι προφανές, ότι οι προβλέψεις της Οδηγίας του 2002 (και του ελληνικού νόμου) για την ΚΥ είναι ξεπερασμένες. Πλέον η ΚΥ περιλαμβάνει και την κινητή τηλεφωνία και την πρόσβαση στο Internet. Μάλιστα, από το 2012, το ΕΔΔΑ έχει δεχτεί ότι «...το Internet αποτελεί το κύριο μέσο για την άσκηση του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης και την ανταλλαγή πληροφοριών και ιδεών...(και ότι) έχει σημαντικό ρόλο στην βελτίωση της πρόσβασης του κοινού στις πληροφορίες και την διευκόλυνση, γενικώς, της διάδοσης των πληροφοριών». Λίγο αργότερα, το Γερμανικό Ομοσπονδιακό Δικαστήριο έκρινε ότι η σύνδεση στο Internet αποτελεί αυθύπαρκτο οικονομικό αγαθό με αυτοτελή και καιρία σημασία για την καθημερινότητα του ατόμου, καθώς και ότι το ίδιο το Internet έχει αναχθεί πλέον σήμερα σε αγαθό ζωτικής σημασίας για μεγάλη μερίδα πολιτών ώστε να διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην καθημερινή τους ζωή. Το Γερμανικό Ακυρωτικό έκρινε ότι η σημασία του Internet είναι τέτοια ώστε, σε περίπτωση που διακοπεί η πρόσβαση σε αυτό, οι επιπτώσεις σε διάφορες δραστηριότητες των πολιτών να κρίνονται καταλυτικές. Η απόφαση περιορίστηκε στην επαγγελματική ή έστω την κύρια δραστηριότητα, δηλαδή δεν καλύπτει τις περιπτώσεις ψυχαγωγίας ή απλής ενημέρωσης. Αποτέλεσε, ωστόσο, μια από τις πρώτες τεκμηριωμένες απόψεις ότι η παροχή ποιοτικών υπηρεσιών πρόσβασης στο Internet αποτελεί απαραίτητο αγαθό για τον μέσο χρήστη ψηφιακών ευκολιών. Συνεπώς, κατέληξε, ότι η διακοπή της υπηρεσίας μπορεί να επιφέρει καταλυτικές συνέπειες στην καθημερινότητα του χρήστη. Συμπερασματικά, από τα χαρακτηριστικά αυτά προκύπτει η θετική διάσταση του Internet ως βασικού μέσου ανάπτυξης της προσωπικότητας και συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας.

Συναφής, με τη δυνατότητα πρόσβασης στο Internet είναι η γενικότερη ελεύθερη πρόσβαση στα ηλεκτρονικά δίκτυα, που προβλέπεται στην τηλεπικοινωνιακή νομοθεσία ακόμη και σε ανταγωνιστές υπό τη θεωρία των «βασικών διευκολύνσεων/ αναγκαίων υποδομών» (essential facilities). Πρακτικά, στην περίπτωση των τηλεπικοινωνιακών δικτύων η υποχρέωση πρόσβασης λαμβάνει τη μορφή υποχρεωτικών συμβάσεων «διασύνδεσης» με το δίκτυο. (Γιαννόπουλος Γ., 2018)

Το “πληροφοριακό Σύνταγμα” φαίνεται να συγκροτείται καταρχήν κυρίως από το άρθρο 5Α και το 9Α του Συντάγματος, τα οποία εισάγουν δικαιώματα μόνο εκ πρώτης όψεως ανταγωνιστικά και αλληλοαναιρούμενα αλλά στην ουσία παραπληρωματικές όψεις της

συμμετοχής σε μία ελεύθερη, δημοκρατική κοινωνία. Οι καινούριες συνταγματικές διατάξεις κωδικοποιούν προϋπάρχοντα δικαιώματα που συνάγονται ερμηνευτικά αλλά ταυτόχρονα συγκροτούν την απαρχή μιας νέας “πληροφοριακής έννομης τάξης”. Δηλαδή, προσπαθούν να ρυθμίσουν τη ροή της πληροφορίας ανάμεσα στο κράτος και στα άτομα και ανάμεσα στα άτομα και τις μεταξύ τους σχέσεις. Είναι ορατή η μεταβατική φάση, στην οποία διέρχεται η κοινωνία μετά την εισαγωγή του άρθρου 5Α στο Σύνταγμα. (Παπαχρήστου και συν., 2006)

Ορμώμενοι από την ελεύθερη ροή δεδομένων, σκόπιμο είναι να αναφερθούν δύο οργανωτικά ζητήματα που οδηγούν στην πρακτική υλοποίηση του δικαιώματος συμμετοχής στην “Κοινωνία της Πληροφορίας”. Το πρώτο ζήτημα είναι το αν απαιτείται “άδεια” προκειμένου κάποιος να προσφέρει τις σχετικές υπηρεσίες. Η Οδηγία 2000/31/EK για το ηλεκτρονικό εμπόριο (αρ. 4παρ. 1) προβλέπει ρητώς ότι η παροχή των υπηρεσιών της Κοινωνίας της Πληροφορίας δεν μπορεί να υπαχθεί σε καθεστώς άδειας, με εξαίρεση (αρ. 4παρ. 2), το καθεστώς Γενικών και Ειδικών Αδειών για την παροχή τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών. Ειδικώς, λοιπόν, για την παροχή της πρόσβασης στο Internet οι αντίστοιχοι πάροχοι υπάγονται σε καθεστώς Γενικής Άδειας με βάση την τηλεπικοινωνιακή νομοθεσία. Επίσης, δεν απαιτείται η λήψη άδειας για την εγκατάσταση κεραιών ασύρματων τοπικών δικτύων ραδιοεπικοινωνιών (Wi-fi), που χρησιμοποιούνται κατά κόρον σε ιδιωτικούς και δημόσιους χώρους για την πρόσβαση στο Internet. Το δεύτερο ζήτημα σχετίζεται με το αν και κατά πόσο οι πάροχοι και οι πολίτες δικαιούνται να τους χορηγηθεί όνομα χώρου (domain name) για την άσκηση των δραστηριοτήτων τους στο internet. Σε αυτό το σημείο η ελληνική τηλεπικοινωνιακή νομοθεσία έλυσε το πρόβλημα της εκχώρησης ονομάτων χώρου με κατάληξη «.gr» που είχε ταλανίσει την νομολογία, ορίζοντας ότι «...αποτελούν πόρους του Ελληνικού Κράτους, οι οποίοι εκχωρούνται αποκλειστικά από την ΕΕΤΤ...». Η ΕΕΤΤ καθίσταται αρμόδια Αρχή και ασκεί την εποπτεία εφαρμογής του σχετικού Κανονισμού, αλλά πρέπει να σημειωθεί ότι δεν διαχειρίζεται η ίδια το σύστημα ονοματοδοσίας με κατάληξη «.gr» ούτε καταχωρίζει ονόματα χώρου. Η τεχνική υποστήριξη και λειτουργία έχει ανατεθεί κατόπιν διαγωνισμού στο Ινστιτούτο Πληροφορικής του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας του Πανεπιστημίου Κρήτης, το οποίο αποτελεί στην Ελλάδα τον ρόλο του φορέα διαχείρισης μητρώου (GR- host- master) και διαχειρίζεται, από τεχνική άποψη, το μητρώο ονομάτων χώρου με κατάληξη «.gr». Την καταχώρηση των ονομάτων στην πράξη αναλαμβάνουν ιδιωτικές εταιρείες παροχής υπηρεσιών καταχώρησης. Η ΕΕΤΤ τηρεί στην ιστοσελίδα της κατάλογο αυτών των καταχωρητών, σε εθελοντική βάση. (Γιαννόπουλος Γ., 2018)

Η φύση και τα όρια της κοινωνίας της πληροφορίας και του δικαιώματος συμμετοχής σε αυτήν δεν έχουν αποσαφηνιστεί και παγιωθεί, αμφισβητήθηκε δε, και ο συμβολικός χαρακτήρας του όρου και επομένως της ρύθμισης, αφού χαρακτηρίστηκε “αδόκιμος νεολογισμός”, ο οποίος δεν κομίζει ουσιαστικά τίποτα καινούριο. Ακόμη, υπάρχει η άποψη πως αυτό το νέο άρθρο δεν διευρύνει την κανονιστική εμβέλεια του Συντάγματος αλλά πρόκειται για ρητή αναγνώριση ήδη υπαρκτών δικαιωμάτων.

Το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας υπόκειται σε 3 περιορισμούς, οι οποίοι κρίνονται συνταγματικά ανεκτοί στο βαθμό που είναι αναγκαίο για την προστασία άλλων συνταγματικά προστατευτέων αγαθών (Παπαχρήστου και συν., 2006):

- I. Το δικαίωμα για την προστασία της ιδιωτικότητας και την προστασία από την παράνομη και αθέμιτη χρήση των προσωπικών δεδομένων
- II. Το δικαίωμα για την προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών
- III. Ενώ ο τρίτος περιορισμός συχνά παραλείπεται, παρόλα αυτά κρίνεται ως εξίσου σημαντικός στην ψηφιακή πραγματικότητα και είναι ο εξής: η προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, με βάση τον συνδυασμό των άρθρων 5παρ.1 και 3, 14 παρ.1, 16 παρ.1, και 17 του Συντάγματος.

Άρα, το άρθρο 5Α αποκτά διπλό ρόλο: αφενός μεν εγκαθιδρύει συμβολικώς τη νέα πληροφοριακή έννομη τάξη, αφ' ετέρου δε προσπαθεί να ρυθμίσει νομικώς το ουσιαστικό πλαίσιο των νέων κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών σχέσεων, όπως αυτές έχουν διαμορφωθεί εξαιτίας της τεχνολογικής προόδου. Συνεπώς. Η άσκηση του δικαιώματος δεν είναι απεριόριστη αλλά υπόκειται στους τρεις αυτούς φραγμούς καθώς επίσης, και στις ρήτρες της αρχής της αναλογικότητας (άρθρο 25 παρ.1) και της απαγόρευσης καταχρηστικής άσκησης δικαιώματος (άρθρο 25 παρ.3). (Γιαννόπουλος Γ., 2018)

Το δικαίωμα αυτό έχει αμυντικό χαρακτήρα με πυρήνα του την ανεμπόδιστη δυνατότητα πρόσβασης στα τεχνολογικά μέσα και χρήσης των ευχερειών που αυτά επιτρέπουν καθώς επίσης, και την πρόσβαση στα δημόσια δίκτυα ηλεκτρονικής επικοινωνίας και την παροχή υπηρεσιών κοινωνίας της πληροφορίας. Η προστατευτική εμβέλεια του δικαιώματος περιλαμβάνει και το δικαίωμα της ανεμπόδιστης ηλεκτρονικής επικοινωνίας μέσω της ελεύθερης πρόσβασης στο σύνολο των γενικών προσιτών πηγών πληροφορίας ιδίως στο διαδίκτυο μέσω της ελεύθερης πλοήγησης. (Παπαχρήστου και συν., 2006)

Ωστόσο, το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας, όπως διατυπώνεται στο άρθρο 5Α του Συντάγματος, ενέχει ένα παράδοξο: είτε το Σύνταγμα διατυπώνει το αυτονόητο, δηλαδή ότι καθένας έχει το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας, όπως έχει δικαίωμα συμμετοχής και στη βιομηχανική κοινωνία, είτε αντιλαμβάνεται την κοινωνία της πληροφορίας ως ένα φαινόμενο που εξελίσσεται εκτός των άλλων κοινωνικών και οικονομικών διεργασιών ή έστω παράλληλα προς αυτές. Η αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος συμμετοχής στην πολιτική έκφανση της κοινωνίας της πληροφορίας επιτάσσει τη θέσπιση και τη συμμετοχή σε θεσμοποιημένες διαδικασίες, οι οποίες διαμορφώνουν το πολιτειακό γίνεσθαι και την έννομη τάξη, με μέσα όπως η ενίσχυση των ηλεκτρονικών "κοινοτήτων" και πλαισίων δημόσιου διαλόγου ή η υιοθέτηση διαδικασιών ηλεκτρονικής εξ αποστάσεως ψηφοφορίας. (Παπαχρήστου και συν., 2006)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΙΣΟΤΗΤΑ

2.1.: Η ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ ΚΑΙ Η ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΡΟΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Η αρχή της “ουδετερότητας” του διαδικτύου προϋποθέτει πως οι πάροχοι υπηρεσιών μεταφοράς δεδομένων μέσω internet, αλλά και οι ρυθμιστικές αρχές εντός των αρμοδιοτήτων τους, πρέπει να μεταχειρίζονται τις μεταδιδόμενες πληροφορίες σε ισότιμη βάση, χωρίς να εξετάζουν το περιεχόμενο, την προέλευση ή τον προορισμό των υπό μεταφορά “πακέτων” δεδομένων. Η έννοια της ουδετερότητας είναι έννοια άμεσα συνδεδεμένη με την αρχή του “ανοικτού” διαδικτύου, της διαφάνειας, της αποφυγής της λογοκρισίας και της παροχής διευκολύνσεων εισόδου στο δίκτυο χωρίς εμπόδια. Δικαιολογητικές βάσεις της αρχής της ουδετερότητας αποτελούν η επιβολή όρων διαφάνειας, η αποφυγή της διακριτικής μεταχείρισης καθώς και η προστασία του ανταγωνισμού με απώτερο σκοπό τη διασφάλιση του ανοικτού διαδικτύου και την ελεύθερη ροή πληροφοριών προς όλους τους χρήστες. (Γιαννόπουλος Γ., 2018)

Αν παρατηρηθεί το ζήτημα από τεχνική άποψη, μπορεί να διαπιστωθεί πως οι σύγχρονοι δρομολογητές (routers) παρέχουν τη δυνατότητα να παραχωρείται προτεραιότητα στη διακίνηση της κυκλοφορίας συγκεκριμένου είδους δεδομένων. Αρχικά, λοιπόν, διαπιστώθηκε πως οι πάροχοι επιλέγουν να διευκολύνουν, με το να προσφέρουν μεγαλύτερες ταχύτητες και διακινώντας δεδομένα που αποφέρουν μεγαλύτερο κέρδος (π.χ.: δεδομένα κινητής τηλεφωνίας, βιντεοκλήσεις), κι όχι “απλά” δεδομένα που διοχετεύουν μέσω χαμηλότερων ταχυτήτων. Η παρατήρηση αυτή αφορά σε όλα τα τηλεπικοινωνιακά δεδομένα (μεταφορά εικόνας, φωνής, αρχείων κ.ο.κ.), αλλά στην προκειμένη περίπτωση θα

αναλυθούν τα δεδομένα που σχετίζονται κυρίως με τις υπηρεσίες της Κοινωνίας της Πληροφορίας. (Γιαννόπουλος Γ., 2018)

Η παρέκκλιση από την αρχή της ουδετερότητας παρατηρείται εκτός των συνηθισμένων λόγων (ανταγωνισμού) και λόγω κρατικής/ρυθμιστικής παρέμβασης, όπως για παράδειγμα σε περίπτωση καταστολής παράνομου περιεχομένου.

Το νομικό εργαλείο που χρησιμοποιείται για την επιβολή της αρχής της ουδετερότητας είναι η απαγόρευση της διακριτικής μεταχείρισης των διακινούμενων πληροφοριών ή η απαγόρευση της οικονομικής ενίσχυσης συγκεκριμένων χρήσεων. Το 2012, για πρώτη φορά εισήχθη σχετική νομοθεσία από τις Κάτω Χώρες, παρόλο που η διαμάχη περί ουδετερότητας προϋπήρχε και μάλιστα είχε κορυφωθεί στις ΗΠΑ μεταξύ πολέμιων και υποστηρικτών της ουδετερότητας. Ήδη από το 2006 είχε προταθεί το πρώτο νομοσχέδιο με τίτλο “για τη Διατήρηση της Ελευθερίας στο internet”, το οποίο, όμως, εν τέλει καταψηφίστηκε, όπως συνέβη και με την επόμενη προσπάθεια που διεξήχθη το 2008. Ωστόσο, το 2008, το ζήτημα εμφανίστηκε και πάλι στο προσκήνιο εξαιτίας μιας καταγγελίας κατά του παρόχου Comcast ότι παρεμπόδιζε την πρόσβαση των συνδρομητών σε υπηρεσίες διαμοιρασμού αρχείων BitTorrent. Η απόφαση της Federal Communications Commission (FCC), ενώπιον της οποίας πήρε ξανά διαστάσεις το θέμα καταδίκασε τις πράξεις της Comcast, η οποία προσέφυγε στο αρμόδιο δικαστήριο αφού πρώτα συμμορφώθηκε. Έπειτα από δημόσια διαβούλευση, η FCC έσπευσε να υιοθετήσει τον “κανονισμό για το ανοικτό internet”, ο οποίος θέσπισε 3 βασικές αρχές για την ελεύθερη διακίνηση των πληροφοριών στα ευρυζωνικά δίκτυα:

1. Απαγόρευση παρεμπόδισης: οι πάροχοι ευρυζωνικών υπηρεσιών μέσω των δικτύων σταθερής τηλεφωνίας δεν επιτρέπεται να παρεμποδίσουν το νόμιμο περιεχόμενο, τις εφαρμογές, τις υπηρεσίες και τις μη επιβλαβείς συσκευές. Αντίστοιχα, οι πάροχοι υπηρεσιών μέσω των δικτύων κινητής τηλεφωνίας δεν επιτρέπεται να παρεμποδίζουν τις νόμιμες ιστοσελίδες ή τις εφαρμογές που ανταγωνίζονται τις δικές τους υπηρεσίες φωνής ή εικόνας.
2. Διαφάνεια: οι πάροχοι υποχρεούνται να ανακοινώνουν την πολιτική διαχείρισης, τις τεχνικές επιδόσεις και τους εμπορικούς όρους για την παροχή των ευρυζωνικών υπηρεσιών.
3. Απαγόρευση των αδικαιολόγητων διακρίσεων: οι πάροχοι ευρυζωνικών υπηρεσιών μέσω των δικτύων σταθερής τηλεφωνίας δεν επιτρέπεται να προβαίνουν σε αδικαιολόγητες διακρίσεις ως προς τη μετάδοση νόμιμης κυκλοφορίας δικτύου, κατά την πρόσβαση του συνδρομητή σε ευρυζωνικές υπηρεσίες. Η αδικαιολόγητη διάκριση συνίσταται στην εμφάνιση συγκεκριμένων υπηρεσιών ή ιστοσελίδων με μειωμένη ταχύτητα ή ποιότητα. (Γιαννόπουλος Γ., 2018)

Στο μεταξύ, όμως, εκδικάστηκε η υπόθεση Comcast και το δικαστήριο απεφάνθη ότι η FCC, δεν είχε δικαίωμα να παρέμβει στην διαχείριση της κυκλοφορίας στο internet, δηλαδή ότι ενήργησε εκτός δικαιοδοσίας. Συνεπώς, και άλλες εταιρίες- πάροχοι προσέβαλαν τον ως άνω «Κανονισμό» της FCC και, τελικώς, το δικαστήριο συνένωσε τις αιτήσεις, στην υπόθεση που έγινε γνωστή ως Verizon. Στην ουσία της υπόθεσης το αμερικανικό δικαστήριο απεφάνθη ότι η απόφαση της FCC να χαρακτηρίσει τις υπηρεσίες των ευρυζωνικών παρόχων ως «υπηρεσίες πληροφοριών» και όχι ως «τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες» δεν επιτρέπει την

εφαρμογή της σχετικής τηλεπικοινωνιακής νομοθεσίας. Επομένως, οι σχετικές διατάξεις του «Κανονισμού» της FCC δεν μπορούσαν να εφαρμοστούν. Κατόπιν πολιτικών πιέσεων, η FCC εξέδωσε το 2015 νέο Κανονισμό με τίτλο «για την προστασία και προώθηση του ανοικτού internet», με τον οποίο κατέταξε την παροχή ευρυζωνικής πρόσβασης στις κοινές τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες. Ουσιαστικά δηλαδή, η FCC χαρακτήρισε την παροχή πρόσβασης στο internet ως αγαθό κοινής ωφέλειας που πρέπει να προσφέρεται με συνθήκες ισοτιμίας και ουδετερότητας, όπως συνέβαινε με την κοινή τηλεφωνική υπηρεσία, και όχι ως παροχή «πολυτέλειας». Εν συνεχεία, οι τηλεπικοινωνιακοί πάροχοι προσέφυγαν κατά του νέου «Κανονισμού», όμως, το αμερικανικό δικαστήριο που επιλήφθηκε επιβεβαίωσε την ισχύ των συγκεκριμένων διατάξεων. Εκτός από την απαγόρευση παρεμπόδισης και την αρχή της διαφάνειας (ως άνω υπό (α) και (β)) που διατηρήθηκαν σε ισχύ, ο «Κανονισμός» του 2015 εισήγαγε τρεις επιπλέον αρχές:

1. Απαγόρευση περιορισμού του εύρους ζώνης: οι πάροχοι ευρυζωνικών υπηρεσιών μέσω σταθερών δικτύων δεν επιτρέπεται να περιορίζουν ή να υποβιβάζουν την ταχύτητα διακίνησης του νόμιμου περιεχομένου με πρόφαση το περιεχόμενο, τις εφαρμογές, τις υπηρεσίες, ή τη χρήση μη επιβλαβών συσκευών, πλην των περιπτώσεων εύλογης διαχείρισης του δικτύου.
2. Απαγόρευση της προτεραιότητας επί πληρωμή: οι πάροχοι ευρυζωνικών υπηρεσιών δεν επιτρέπεται, κατά τη διακίνηση περιεχομένου, να προβαίνουν σε μεταβολές της προτεραιότητας επί πληρωμή.
3. Απαγόρευση αδικαιολόγητης παρέμβασης: Οι πάροχοι ευρυζωνικών υπηρεσιών δεν επιτρέπεται, κατά τη διακίνηση περιεχομένου να παρεμβαίνουν ή να επιδεινώνουν αδικαιολόγητα την δυνατότητα: Των τελικών χρηστών να επιλέξουν, να αποκτήσουν πρόσβαση ή να χρησιμοποιήσουν ευρυζωνικές υπηρεσίες internet(είτε αυτές αφορούν την ίδια την πρόσβαση, είτε την παροχή νόμιμου περιεχομένου), ή εφαρμογές, ή συσκευές της επιλογής τους και των παρόχων να προσφέρουν νόμιμο περιεχόμενο, εφαρμογές, υπηρεσίες ή συσκευές της επιλογής τους στους τελικούς χρήστες, πλην των περιπτώσεων εύλογης διαχείρισης του δικτύου.

Στην Ε.Ε. παρόμοιες αρχές ουδετερότητας υιοθέτησε τελικώς ο Κανονισμός 2015/2120 που όρισε στο αρ. 3 παρ.3 ότι: «Οι πάροχοι υπηρεσιών πρόσβασης στο διαδίκτυο όταν παρέχουν υπηρεσίες πρόσβασης στο διαδίκτυο, αντιμετωπίζουν ισότιμα κάθε κίνηση, χωρίς αποκλεισμούς, περιορισμούς ή παρεμβάσεις και ανεξαρτήτως του αποστολέα και του παραλήπτη, του περιεχομένου στο οποίο έχει γίνει πρόσβαση ή του διανεμηθέντος περιεχομένου, των χρησιμοποιούμενων ή περιεχόμενων εφαρμογών ή υπηρεσιών ή του χρησιμοποιούμενου τερματικού εξοπλισμού». Οι πάροχοι μπορούν, πάντως, να εφαρμόζουν εύλογα μέτρα διαχείρισης της κίνησης. Για να θεωρηθούν «εύλογα» τα μέτρα αυτά πρέπει να είναι διαφανή και αναλογικά, να μην εισάγουν διακρίσεις και να μη βασίζονται σε εμπορικά κριτήρια, αλλά σε προδιαγραφές τεχνικής ποιότητας των υπηρεσιών για συγκεκριμένες κατηγορίες κίνησης. Τα μέτρα που υπερβαίνουν τον ανωτέρω σκοπό και παρεμποδίζουν, επιβραδύνουν, αλλοιώνουν, περιορίζουν εισάγουν παρεμβολές, υποβαθμίζουν ή επιβάλλουν διακρίσεις έναντι συγκεκριμένου περιεχομένου, εφαρμογών ή υπηρεσιών απαγορεύονται. Εξαιρέση προβλέπεται μόνο για όσο διάστημα είναι αναγκαίο και μόνο προκειμένου οι πάροχοι:

1. Να συμμορφωθούν με νομοθεσία της ΕΕ ή εθνική νομοθεσία ή με αποφάσεις δικαστηρίων ή δημοσίων Αρχών που διαθέτουν τις σχετικές αρμοδιότητες
2. Να διασφαλίσουν την ακεραιότητα και την ασφάλεια του δικτύου, των παρεχόμενων υπηρεσιών και του τερματικού εξοπλισμού των τελικών χρηστών και
3. Να προλάβουν την εμφάνιση εμποδίων λόγω συμφόρησης του δικτύου και να αμβλύνουν τις επιπτώσεις από τυχόν εξαιρετική ή προσωρινή συμφόρηση του δικτύου, υπό την προϋπόθεση ότι ανάλογες κατηγορίες κίνησης αντιμετωπίζονται ισότιμα. Ο Κανονισμός αποτέλεσε, όπως συνήθως συμβαίνει στην ΕΕ, επακόλουθο πολιτικού συμβιβασμού. Η κριτική στρέφεται στο γεγονός ότι ουσιαστικά επιτρέπει τη δημιουργία internet δύο ταχυτήτων. Πράγματι, το τελικό κείμενο δεν αποτύπωσε πλήρως τις αρχές της ουδετερότητας, περιοριζόμενο κυρίως στην τεχνολογική ουδετερότητα, ενώ η εφαρμογή του επαφίεται στις εθνικές ρυθμιστικές Αρχές.

Η κατάσταση στην Ελλάδα αποτυπώνεται σε πρόσφατη έκθεση της ΕΕΤΤ, στην οποία καταγράφεται

- ✓ Εμφανής διαφορά μεταξύ των ονομαστικών και των πραγματικών ταχυτήτων πρόσβασης στο διαδίκτυο. Σύμφωνα με τα ευρήματα οι καταναλωτές- χρήστες πραγματοποιούν πλοήγηση στο διαδίκτυο κατά μέσο όρο με ταχύτητα 39,26% μικρότερη σε σχέση με την διαφημιζόμενη ονομαστική ταχύτητα του προγράμματός τους, ως προς τη ροή καθόδου (download). Στην ροή ανόδου (upload) οι πραγματικές ταχύτητες είναι μικρότερες κατά 62,60% σε σχέση με τις ονομαστικές ταχύτητες.
- ✓ Σοβαρό πρόβλημα ενημέρωσης, αφού διαπιστώνεται έλλειμμα ως προς την ενημέρωση των συνδρομητών για τις πρακτικές διαχείρισης της κίνησης.

Συναφής με την ουδετερότητα είναι και η πρόσφατη Πρόταση Κανονισμού της ΕΕ για το πλαίσιο της ελεύθερης ροής μη προσωπικών δεδομένων στην ΕΕ που στόχο έχει να διευκολύνει την αποθήκευση και επεξεργασία(μη προσωπικών) δεδομένων για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και τον εκσυγχρονισμό των δημόσιων υπηρεσιών. Με την Πρόταση Κανονισμού επιχειρείται να υιοθετηθούν τρεις νέες βασικές κατευθύνσεις:

1. Η αρχή της ελεύθερης ροής των δεδομένων μη προσωπικού χαρακτήρα σε διασυνοριακό επίπεδο, σύμφωνα με την οποία δεν θα μπορούν να επιβάλλονται γεωγραφικοί περιορισμοί –πλην λόγων δημόσιας ασφάλειας- για την αποθήκευση ή την επεξεργασία δεδομένων εντός των εθνικών συνόρων.
2. Η αρχή της διαθεσιμότητας των δεδομένων για κανονιστικό έλεγχο: σύμφωνα με την οποία οι αρμόδιες Αρχές θα μπορούν να έχουν πρόσβαση σε δεδομένα ανεξάρτητα από τον τόπο αποθήκευσης ή επεξεργασίας εντός ΕΕ και
3. Η κατάρτιση κωδικών συμπεριφοράς της ΕΕ για την εξάλειψη των εμποδίων σχετικά με τη δυνατότητα αλλαγής παρόχων υπηρεσιών υπολογιστικού νέφους και την επαναφορά των δεδομένων στα συστήματα των χρηστών.

Συμπερασματικά, αν η πρόσβαση στο internet θεωρηθεί ως πρωταρχικό κοινωνικό αγαθό, η αρχή της ουδετερότητας αποτελεί τη βάση για την ισότιμη πρόσβαση όλων των συμμετεχόντων ανεξάρτητα από την οικονομική τους επιφάνεια ή δύναμη. (Γιαννόπουλος Γ., 2018)

2.2.: ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ

Ο αναθεωρητικός νομοθέτης επιδιώκει μία κοινωνία της πληροφορίας χωρίς αποκλεισμούς κι αυτό παρατηρείται από την διατύπωση του άρθρου 5Α του Συντάγματος, στο οποίο ενυπάρχει όχι μόνο μία προσαρμογή του δικαιώματος συμμετοχής στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας αλλά και μία ειδικότερη εκδοχή της αρχής της ισότητας. Σε αυτό κατατείνει η διατύπωση του δικαιώματος ως δικαιώματος συμμετοχής. Αυτό γίνεται αντιληπτό από την προϋπόθεση που ενυπάρχει στο δεύτερο εδάφιο του άρθρου 5Α παρ.2 Συντ., όταν βασική προϋπόθεση είναι η συμμετοχή όλων στην κοινωνία της πληροφορίας και η οργάνωση μιας “ομόλογης κρατικής παροχής”. Το κράτος είναι αυτό που υποχρεούται να διευκολύνει την πρόσβαση στις πληροφορίες, καθώς και την παραγωγή, ανταλλαγή και διάδοσή τους. (Παπαχρήστου και συν., 2006)

Ο αναθεωρητικός νομοθέτης κατοχυρώνει ένα κοινωνικό δικαίωμα, από το οποίο απορρέει η υποχρέωση του νομοθέτη να άρει ή να απαλύνει την “πληροφοριακή ασυμμετρία” προκειμένου να κατανέμεται η πληροφορία με δίκαιο τρόπο ή έστω να υπάρχει η δυνατότητα για την απόκτηση και την παραγωγή της. Η υποχρέωση του κράτους να λαμβάνει μέτρα άρσης των ανισοτήτων, για να είναι εφικτή η απόλαυση του δικαιώματος συμμετοχής, προκύπτει ως προς ορισμένες κατηγορίες ατόμων και από τις διατάξεις των άρθρων 21παρ. 6 και 116παρ. 2 του Συντάγματος. Αυτές, είναι διατάξεις που βοηθούν στη λήψη θετικών μέτρων, ώστε να καταστεί δυνατή η ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρίες και των γυναικών αντίστοιχα στην κοινωνία της πληροφορίας. (Παπαχρήστου και συν., 2006)

Σύμφωνα, λοιπόν, με το άρθρο 4 του Συντάγματος, το οποίο αφορά την ισότητα:

1. Οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου.
2. Οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις.
3. Έλληνες πολίτες είναι όσοι έχουν τα προσόντα που ορίζει ο νόμος. Επιτρέπεται να αφαιρεθεί η ελληνική ιθαγένεια μόνο σε περίπτωση που κάποιος απέκτησε εκούσια άλλη ιθαγένεια ή που ανέλαβε σε ξένη χώρα υπηρεσία αντίθετη προς τα εθνικά συμφέροντα, με τις προϋποθέσεις και τη διαδικασία που προβλέπει ειδικότερα ο νόμος.
4. Μόνο Έλληνες πολίτες είναι δεκτοί σε όλες τις δημόσιες λειτουργίες, εκτός από τις εξαιρέσεις που εισάγονται με ειδικούς νόμους.
5. Οι Έλληνες πολίτες συνεισφέρουν χωρίς διακρίσεις στα δημόσια βάρη, ανάλογα με τις δυνατόει τους.
6. Κάθε Έλληνας που μπορεί να φέρει όπλα είναι υποχρεωμένος να συντελεί στην άμυνα της Πατρίδας, σύμφωνα με τους ορισμούς των νόμων.
7. Τίτλοι ευγένειας ή διάκρισης ούτε απονέμονται ούτε αναγνωρίζονται σε Έλληνες πολίτες.

**Ερμηνευτική δήλωση: Η διάταξη της παραγράφου 6 δεν αποκλείει να προβλέπεται με νόμο η υποχρεωτική προσφορά άλλων υπηρεσιών, εντός ή εκτός των ενόπλων δυνάμεων (εναλλακτική θητεία), από όσους έχουν τεκμηριωμένη αντίρρηση συνείδησης για την εκτέλεση ένοπλης ή γενικά στρατιωτικής υπηρεσίας. (Σπυρόπουλος και συν., 2017)

Παρά τη γραμματική διατύπωση της διάταξης της παραγράφου 1, είναι πλέον κοινώς αποδεκτό στην ελληνική θεωρία και νομολογία ότι με αυτή διασφαλίζεται εξίσου η ισότητα των Ελλήνων ενώπιον του νόμου, όσο και η ισότητα του νόμου έναντι των πολιτών (Δαγτόγλου Π, 2012, Χρυσόγονος Κ, 2006)

Πρακτικά, μπορούμε να αντλήσουμε τρία διακριτά κανονιστικά προτάγματα από τη γενική αρχή της ισότητας:

- ✓ Αξίωση για ισονομία, πράγμα που σημαίνει ίση εφαρμογή των νόμων σε όλους
- ✓ Αξίωση για ρύθμιση γενική και αφηρημένη και
- ✓ Αξίωση για ίση μεταχείριση όλων των περιπτώσεων από τον νομοθέτη, τυπικό ή κανονιστικό.

Επομένως, η ισότητα συνιστά κανόνα δικαίου συνταγματικής περιωπής και δεν αποτελεί απλώς πολιτική αρχή ή προγραμματική διακήρυξη χωρίς δεσμευτικό για τον νομοθέτη περιεχόμενο, όπως δεχόταν η κρατούσα γνώμη στην ελληνική θεωρία και νομολογία μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του εικοστού αιώνα.

Η διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 4 του Συντάγματος κατοχυρώνει στην ελληνική έννομη τάξη την αναλογική ισότητα, δηλαδή, κατά την κλασική διατύπωση, την όμοια μεταχείριση των όμοιων και την ανόμοια των ανόμοιων. Η διατύπωση “όμοια μεταχείριση των όμοιων” ή “ανόμοια μεταχείριση των ανόμοιων” χαρακτηρίζεται ως κενή περιεχομένου, αν δεν δοθεί μια απάντηση στην ερώτηση “όμοιοι ή ανόμοιοι ως προς τι;”, δηλαδή στο ζήτημα επιλογής του κριτηρίου της σύγκρισης των περιπτώσεων. Τα κριτήρια σύγκρισης είναι άπειρα, όπως άπειρες είναι οι ιδιότητες, σχέσεις ή καταστάσεις που τίθενται σε σύγκριση. Αυτό που έχει σημασία, είναι να εντοπιστεί το κατάλληλο κριτήριο επιλογής κριτηρίων. Καταλληλότερο φαίνεται να είναι το κριτήριο της συνάφειας της γενομένης κατηγοριοποίησης προς τον σκοπό και το αντικείμενο της ρύθμισης, καθώς περιορίζει, χωρίς όμως να εξαλείφει, τη δυνατότητα αυθαίρετης επιβολής του υποκειμενισμού του ερμηνευτή ή εφαρμοστή του δικαίου επί των νομοθετικών επιλογών, αφήνοντάς του ταυτόχρονα επαρκές πεδίο ελέγχου των τελευταίων. Έχουν, ωστόσο, προταθεί και τα κριτήρια της “φύσης του πράγματος” και της “ουσιαστικής δικαιοσύνης”. (Σπυρόπουλος και συν., 2017)

Από την κλασική διατύπωση της αναλογικής ισότητας μπορούμε να εξάγουμε άμεσα δύο συμπεράσματα:

- ✓ Η ισότητα αποτελεί σχέση και όχι κατάσταση ή ιδιότητα των προσώπων, δηλαδή η περίπτωση Α είναι παραδείγματος χάριν όμοια με την περίπτωση Β και άρα πρέπει να τύχει όμοιας μεταχείρισης και
- ✓ Διακρίνεται σε δύο επιμέρους σκέλη, δηλαδή την όμοια μεταχείριση των όμοιων περιπτώσεων και την ανόμοια μεταχείριση των ανόμοιων, τα οποία αλληλοσυμπληρώνονται, χωρίς ωστόσο να αποβάλλουν την αυτοτέλειά τους. (Σπυρόπουλος και συν., 2017)

Όσον αφορά στα υποκείμενα της σχέσης της ισότητας, από τη γραμματική ερμηνεία της παραγράφου 1 συνάγεται πως φορείς αξιώσεων του άρθρου 4 μπορεί να είναι μόνο Έλληνες. Επομένως, αποκλείονται οι αλλοδαποί. (Χρυσόγονος Κ., 2006)

Σε αντίθεση με την απαγόρευση των διακρίσεων ή άλλα δικαιώματα, δηλαδή, που επικεντρώνονται στο φυσικό πρόσωπο, εδώ ως “Έλληνες” νοούνται τόσο τα φυσικά όσο και τα νομικά πρόσωπα. Η ιδιότητα του Έλληνα δεν επιδέχεται διακρίσεων ως προς το πότε αποκτήθηκε η ελληνική υπηκοότητα και με ποιον τρόπο, ή ως προς την εθνική τους καταγωγή. Από τα ανωτέρω, μπορεί να βγει το συμπέρασμα ότι η μη συμπερίληψη των αλλοδαπών στο υποκειμενικό πεδίο της γενικής αρχής της ισότητας ουδόλως αποκλείει από τον νομοθέτη τη δυνατότητα να ρυθμίσει με όμοιο τρόπο έννομες σχέσεις ημεδαπών και αλλοδαπών κι αυτό κρίνεται ανεξαρτήτως του γεγονότος ότι στην πραγματικότητα είναι συχνά υποχρεωμένος, από άλλες διατάξεις υπερνομοθετικής ισχύος, να μην εισάγει διαφοροποιήσεις ανάμεσα σε Έλληνες και αλλοδαπούς γενικώς ή ορισμένες κατηγορίες αυτών, όπως για παράδειγμα, πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (Σπυρόπουλος και συν., 2017)

Είναι πλέον εφικτό, η γενική αρχή της ισότητας να βρει θετικό αντίκρισμα και σε άλλα κείμενα υπερνομοθετικής ή υπερσυνταγματικής ισχύος. Οι τρεις κυριότερες τέτοιες κανονιστικές πηγές τη ισότητας, όσον αφορά την ελληνική έννομη τάξη, είναι το ενωσιακό δίκαιο, η ΕΣΔΑ και το ΔΣΑΠΔ. Πιο αναλυτικά: η γενική αρχή της ισότητας είχε από νωρίς αναγνωριστεί ως γενική αρχή του τότε κοινοτικού δικαίου, παρόλο που δεν είχε κατοχυρωθεί ως τέτοια στο πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο. Αυτό συνέβη, τελικώς, με το άρθρο 20 ΧΘΔΕΕ, ο οποίος κατέστη πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο δεσμευτικό για τα όργανα της Ένωσης και για τα κράτη μέλη όταν εφαρμόζουν ενωσιακό δίκαιο μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία ξεκίνησε να ισχύει από την 1/12/2009. Έως τότε, όμως, υπήρχαν διατάξεις του πρωτογενούς δικαίου και αντίστοιχη νομοθετική παραγωγή εκ μέρους των οργάνων των Κοινοτήτων και μετέπειτα της Ένωσης στο πεδίο της ισότητας, με την ειδικότερη μορφή της απαγόρευσης διακρίσεων με βάση ορισμένα γνωρίσματα ή ορισμένες ιδιότητες των προσώπων. Πρώτη και θεμελιώδης για τους σκοπούς της τότε Ε.Ο.Κ. ήταν η απαγόρευση διακρίσεων μεταξύ των πολιτών των κρατών μελών, λόγω ιθαγένειας, η οποία κατοχυρώθηκε στο άρθρο 7 της ΣυνθΕΟΚ, η οποία περιείχε στο άρθρο 119 και ρητή ρύθμιση για την απαγόρευση διάκρισης μεταξύ ανδρών και γυναικών σε ζητήματα αμοιβής για ίσης αξίας εργασία. Οι διατάξεις αυτές συνέχισαν να ισχύουν σε όλες τις μεταγενέστερες τροποποιήσεις των Συνθηκών, ενώ μετά τη Συνθήκη του Άμστερνταμ στο άρθρο 13 της ΣυνθΕΚ, προβλέφθηκε η δυνατότητα των ενωσιακών οργάνων να αναλαμβάνουν δράση για την αντιμετώπιση των διακρίσεων λόγω φυλής, εθνικής καταγωγής, σεξουαλικού προσανατολισμού, θρησκείας, ηλικίας και αναπηρίας. Με βάση τις διατάξεις αυτές του πρωτογενούς δικαίου εκδόθηκαν και αρκετές οδηγίες στην ελληνική έννομη τάξη. (Σπυρόπουλος και συν., 2017)

Στο πλαίσιο του ΣτΕυρ, τα δύο σημαντικότερα κείμενα που κατοχυρώνουν εκδοχές της γενικής αρχής της ισότητας είναι η ΕΣΔΑ και ο ΕυΚοινΧ. Λόγω των διαφοροποιήσεων ως προς τη νομική δεσμευτικότητά τους και το εύρος των προστατευόμενων δικαιωμάτων, οι αποφάσεις του ΕΔΔΑ, το οποίο εφαρμόζει την ΕΣΔΑ, είναι αυτές που κυρίως προσελκύουν την προσοχή τόσο της κοινής γνώμης όσο και των ειδικευμένων νομικών. Το άρθρο 14 ΕΣΔΑ περιλαμβάνει μία ανοιχτή λίστα λόγων διακρίσεων, φυλή, φύλο, γλώσσα ή “άλλη ιδιότητα”. Η λίστα αυτή δίνει το ελεύθερο να ληφθούν υπόψιν διάφορες ιδιότητες και χαρακτηριστικά των προσώπων, ούτως ώστε, σε τελική υπόθεση, να ταυτίζεται με τη γενική αρχή της ισότητας, υπό τον σημαντικό, ωστόσο, περιορισμό να σχετίζονται τα πραγματικά περιστατικά

της υπόθεσης με προστατευόμενα από την ΕΣΔΑ δικαιώματα. Επιπλέον, από το 2005 ισχύει η γενική απαγόρευση των διακρίσεων κατά την απόλαυση κάθε δικαιώματος είτε αυτό αναγνωρίζεται από την Σύμβαση είτε από το εσωτερικό δίκαιο κάθε συμβαλλόμενου κράτους. Σχετικά με τη λίστα των απαγορευμένων λόγων διάκρισης, αυτή είναι πανομοιότυπη με την αντίστοιχη που προαναφέρθηκε (του άρθρου 14) προκειμένου να αποφευχθεί οποιαδήποτε σύγκρουση που θα σχετίζεται με τον αποκλεισμό λόγων που δεν προστέθηκαν. (Σπυρόπουλος και συν., 2017)

Ακόμη, ο ΕυρΚοινΧ του 1961 περιέχει στο προοίμιό του τη ρητή δέσμευση των συμβαλλόμενων κρατών περί απαγόρευσης διακρίσεων βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων (φυλή, φύλο, κ.ο.κ.) κατά την απόλαυση των κοινωνικών δικαιωμάτων, ενώ στις ειδικότερες διατάξεις του περιλαμβάνονται προβλέψεις για προστασία των εργαζόμενων γυναικών κατά την περίοδο της εγκυμοσύνης και της μητρότητας, καθώς και για απαγόρευση απασχόλησής τους σε ορισμένες επίπονες εργασίες, για ίση αμοιβή ανδρών και γυναικών και, τέλος, για προστασία της νεότητας και των ατόμων με αναπηρία.

Στο μέτρο που αφορά τον έλεγχο τήρησης της αρχής της ισότητας, ο δικαστικός έλεγχος μπορεί να διακριθεί σε δύο στάδια:

1. Στο πρώτο, κατά το οποίο ελέγχονται οι προϋποθέσεις της αναλογικής ισότητας
2. Στο δεύτερο, κατά το οποίο ερευνάται το κατά πόσον τυχόν αποκλίσεις από την αρχή της αναλογικής ισότητας δικαιολογούνται από λόγους δημοσίου συμφέροντος.

Πιο αναλυτικά, στο πρώτο στάδιο, ο δικαστής διακριβώνει κατά πόσο ο νομοθέτης, κάνοντας χρήση των κατάλληλων κριτηρίων, προχώρησε σε ορθή κατηγοριοποίηση των περιπτώσεων. Αυτό, το πρώτο στάδιο, ολοκληρώνεται είτε με τη διαπίστωση ότι δεν υπήρξε απόκλιση από την ισότητα είτε με τον εντοπισμό περίπτωσης ανόμοιας μεταχείρισης όμοιων περιπτώσεων ή όμοιας μεταχείρισης ανόμοιων περιπτώσεων. Στο δεύτερο στάδιο, ο δικαστής υποχρεούται να ελέγξει, καταρχάς, αν η διαπιστωθείσα κατά το πρώτο στάδιο απόκλιση από την αρχή της αναλογικής ισότητας θεμελιώνεται σε υπαρκτό και εξυπηρετούμενο από αυτήν λόγο δημοσίου συμφέροντος, ο οποίος εξειδικεύει κάποια συνταγματική αρχή, και κατά δεύτερον, αν η σημασία της ικανοποίησης του επικαλούμενου σκοπού δημοσίου συμφέροντος είναι μεγαλύτερη ή μικρότερη από τη σημασία της προκληθείσας παραβίασης της αρχής της ισότητας. Με αυτόν τον τρόπο, διαμορφώνεται ένα οριοθετημένο πεδίο συνάντησης της ισότητας με τις λοιπές συνταγματικές αρχές, το οποίο, αφενός, επιτρέπει στον νομοθέτη να εισάγει αποκλίσεις από τη γενική αρχή της ισότητας χάριν σκοπών δημοσίου συμφέροντος, αφετέρου δεν αποκλείει τον δικαστικό έλεγχο, προκειμένου να διασφαλίζεται ο σεβασμός στην αρχή της ισότητας. (Σπυρόπουλος και συν., 2017)

Όσον αφορά την παράγραφο 4 του άρθρου 4 του Συντάγματος, υποστηρίζεται πως εισάγει δύο αυτοτελείς αρχές:

- ✓ Την αρχή του αποκλεισμού όσων δεν είναι Έλληνες πολίτες από τις δημόσιες λειτουργίες
- ✓ Την αρχή της ίσης πρόσβασης όλων των Ελλήνων στις δημόσιες λειτουργίες.

Ωστόσο, και οι δύο αυτές αρχές επιδέχονται αποκλίσεων: η μεν αρχή της αποκλειστικότητας περιλαμβάνει επιφύλαξη υπέρ του νόμου, η δε αρχή της ίσης πρόσβασης επιτρέπει εξαιρέσεις, όπου αυτό προβλέπεται από άλλες συνταγματικές διατάξεις.

Η έννοια “δημόσια βάρη” της παραγράφου 5 του άρθρου 4 περιλαμβάνει κατά κύριο λόγο τις άνευ ειδικού ανταλλάγματος χρηματικές παροχές των ιδιωτών προς το κράτος, δηλαδή κατ’ εξοχήν τα φορολογικά βάρη. (Χρυσόγονος Κ., 2006)

Παγίως, δε, γίνεται δεκτό ότι η διάταξη της παραγράφου 5 συνιστά το συνταγματικό θεμέλιο της αρχής της φορολογικής ισότητας, η οποία αποτελεί ειδική εκδοχή της γενικής αρχής της ισότητας, διαφοροποιείται, όμως, από την τελευταία, μόνο ως προς το ότι ο συνταγματικός νομοθέτης καθορίζει ο ίδιος ως μόνο επιτρεπτό κριτήριο σύγκρισης μεταξύ των περιπτώσεων τις “δυνάμεις” του καθενός, δηλαδή τη φοροδοτική του ικανότητα. (Χρυσόγονος Κ., 2006)

Παρά τη ρητή θέσπιση της αρχής της ισότητας ήδη στα πρώτα ελληνικά Συντάγματα, η πάγια νομολογιακή θέση περιόριζε την κανονιστική της εμβέλεια στην ισότητα ενώπιον του νόμου, κατά τα λοιπά, δε, τη θεωρούσε ως απλή πολιτική αρχή με την οποία δεν ετίθετο δεσμευτικός, για το νομοθέτη, κανόνας δικαίου. Ο Άρειος Πάγος ήταν ο πρώτος που αναγνώρισε ως δεσμευτικό κανόνα έναντι του νομοθέτη την αρχή της ισότητας. Εν συνεχεία, σε ορισμένες αποφάσεις τμημάτων του ΣτΕ, άρχισε να διαφαίνεται μια τάση μεταστροφής, η οποία έκρινε ότι “επιβάλλεται και εις την νομοθετικήν εξουσίαν σεβασμός και η ίση κατ’ αρχήν μεταχείρισις του δικαιώματος της εργασίας έναντι πάντων των Ελλήνων” και εν τέλει έκανε σύμφωνη με το Σύνταγμα ερμηνεία της σχετικής διάταξης. Πλέον, η πάγια διατύπωση των δικαστικών αποφάσεων των ανώτατων δικαστηρίων της χώρας μας αναγνωρίζει ότι η διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 4 Σ, κατοχυρώνει τόσο την ισότητα των πολιτών έναντι του νόμου, όσο και την ισότητα του νόμου έναντι των πολιτών, επιβάλλει δηλαδή στον νομοθέτη, τυπικό ή κανονιστικό, να ρυθμίζει τις ποικίλες προσωπικές ή πραγματικές καταστάσεις και σχέσεις με ενιαίο ή διαφορετικό τρόπο, αποκλείοντας, όμως, την εισαγωγή αδικαιολόγητων διακρίσεων ή αυθαίρετων εξαιρέσεων. Ειδικότερα, αποκλείεται η εισαγωγή καθαρά χαριστικών μέτρων ή προνομίων μη συνδεόμενων με αξιολογικά κριτήρια ή η επιβολή αδικαιολόγητων επιβαρύνσεων, καθώς και η αυθαίρετη εξομοίωση διαφορετικών καταστάσεων. Τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται κατά τη διαμόρφωση των κατηγοριών οφείλουν να είναι γενικά και αντικειμενικά και να είναι συναφή προς το αντικείμενο της ρύθμισης. Άλλωστε, η ελληνική νομολογία, δέχεται ότι ο νομοθέτης μπορεί να αποκλίνει από τη γενική αρχή της ισότητας εφόσον υφίστανται λόγοι γενικότερου κοινωνικού ή δημοσίου συμφέροντος. Το βασικό διακύβευμα σε πολλές δικαστικές αποφάσεις είναι η επέκταση ευνοϊκής ρύθμισης σε κατηγορία περιπτώσεων που δεν υπάγεται εκ του νόμου στην αρχή της ισότητας. Έτσι, η νομολογία έκανε δεκτό ότι:

- ✓ Εφόσον κριθεί αντίθετη προς την ισότητα νεότερη ρύθμιση, αναβιώνει η παλαιότερη, η οποία δεν εισήγαγε διαφοροποιημένη μεταχείριση
- ✓ Εφόσον εξαιρείται κατηγορία περιπτώσεων από γενικής φύσεως ρύθμιση, τότε παραμερίζεται ως αντισυνταγματική η εξαίρεση και εφαρμόζεται ο γενικός κανόνας
- ✓ Είναι δυνατή η επέκταση ειδικής ρύθμισης σε όμοια κατηγορία περιπτώσεων και
- ✓ Δεν νοείται η επέκταση εξαιρετικής ρύθμισης. (Σπυρόπουλος και συν., 2017)

- ✓ Όσον αφορά στην απαγόρευση διακρίσεων, η ελληνική νομολογία είναι ιδιαίτερος περιορισμένη. Η επίλυση των σχετικών υποθέσεων γίνεται συνήθως κατ' επίκληση της αρχής της ισότητας και κατά περίπτωση των διατάξεων των ενωσιακών οδηγιών που ρυθμίζουν το ζήτημα. Αν εξαιρέσουμε τις διακρίσεις λόγω φύλου και θρησκευτικής συνείδησης, η ελληνική νομολογία έχει απασχοληθεί κυρίως με υποθέσεις διακρίσεων λόγω ηλικίας, αναπηρίας ή κατάστασης υγείας ή σεξουαλικού προσανατολισμού. Η ελληνική νομολογία ασχολήθηκε με διακρίσεις λόγω αναπηρίας ή κατάστασης υγείας περιπτώσιολογικά, άλλοτε μέσα από το πρίσμα των σχετικών συνταγματικών διατάξεων για την ισότητα και την προστασία των αναπήρων (άρθρο 4 παρ.1 και 21 παρ.2 και 6 Σ) ή και βάσει της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ. Παρατηρείται, λοιπόν, πως υπάρχει μία τάση προς διευκόλυνση των εύλογων προσαρμογών για τους αναπήρους και της ομαλής του ένταξης στην αγορά εργασίας μέσω ρυθμίσεων κοινωνικής προστασίας. (Σπυρόπουλος και συν., 2017)

Πέραν του Συντάγματος, σκόπιμο είναι να αναφερθεί και το τμήμα που καταλαμβάνει η αρχή της ισότητας στον ΧΘΔΕΕ. Τα άρθρα 20-26 αφορούν την ισότητα και μάλιστα αναφέρονται στον άνθρωπο, χωρίς να εξειδικεύουν περαιτέρω το υποκείμενο της αρχής της ισότητας: άρθρο 20: "Όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι έναντι του νόμου." Το άρθρο 21 αναφέρεται στην απαγόρευση των διακρίσεων, όπως αναλύσαμε και πιο πάνω και τα υπόλοιπα 5 άρθρα που σχετίζονται με την έννοια της ισότητας, εξειδικεύουν συγκεκριμένες κατηγορίες ανθρώπων. Ένα παράδειγμα αποτελεί το άρθρο 26, το οποίο αφορά την ένταξη των ΑμεΑ και αναφέρει ρητά πως: "Η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρίες να επωφελούνται μέτρων που θα τους εξασφαλίζουν την αυτονομία, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή στον κοινοτικό βίο." Αντίστοιχες διατάξεις υπάρχουν και για τα παιδιά, τις γυναίκες, τους ηλικιωμένους και τους ανθρώπους με διαφορετικές πολιτικές, θρησκευτικές πεποιθήσεις ή γλώσσα, εξειδικεύοντας ακόμα περισσότερο την έννοια της ισότητας και την κατάρριψη των διακρίσεων. (Μεταξάς Α., 2017)

Συμπερασματικά, το άρθρο 4 περιλαμβάνει ένα σύνολο διατάξεων, οι οποίες τυγχάνουν συστηματικής και διεξοδικής ερμηνείας από τη θεωρία και τη νομολογία. Έχοντας αναλύσει τις διατάξεις των παραγράφων του προαναφερθέντος άρθρου, μπορούμε να εντοπίσουμε τρία σημεία, τα οποία επιδέχονται μελλοντικής συνταγματικής αναθεώρησης, κι αυτά είναι τα εξής:

- ✓ Η οριοθέτηση της επεκτατικής ισότητας, με δικαστικούς κανόνες που θα εγγυώνται, αφενός την έννομη, ουσιαστική προστασία του πολίτη, αφετέρου τη μη ανατροπή των προβλέψεων του κρατικού προϋπολογισμού
- ✓ Η ρητή κατοχύρωση της δυνατότητας πρόβλεψης τρόπου κτήσης της ελληνικής ιθαγένειας με βάση το δίκαιο του εδάφους και
- ✓ Η κατοχύρωση δικαιώματος στην εναλλακτική θητεία.
- ✓ Αυτά είναι τρία ευαίσθητα ζητήματα, με σημαντικές νομικές και πολιτικές προεκτάσεις, η μεταρρύθμιση των οποίων θα συμβάλλει στην επίτευξη ουσιαστικών συναινέσεων. (Σπυρόπουλος και συν., 2017)

2.3.: Η ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

Άρθρο 5 του Συντάγματος: “Ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, ατομικές ελευθερίες, έκδοση αλλοδαπού.”

1. Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητα του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη.
2. Όλοι όσοι βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Εξαιρέσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που προβλέπει το διεθνές δίκαιο. Απαγορεύεται η έκδοση αλλοδαπού που διώκεται για τη δράση του υπέρ της ελευθερίας.
3. Η προσωπική ελευθερία είναι απαραβίαστη. Κανένας δεν καταδιώκεται ούτε συλλαμβάνεται ούτε φυλακίζεται ούτε με οποιονδήποτε τρόπο περιορίζεται, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος.
4. ** Απαγορεύονται ατομικά διοικητικά μέτρα που περιορίζουν σε οποιονδήποτε Έλληνα την ελεύθερη κίνηση ή εγκατάσταση στη χώρα, καθώς και την ελεύθερη έξοδο και είσοδο σ’ αυτήν. Τέτοιου περιεχομένου περιοριστικά μέτρα είναι δυνατόν να επιβληθούν μόνο ως παρεπόμενη ποινή με απόφαση ποινικού δικαστηρίου, σε εξαιρετικές περιπτώσεις ανάγκης και μόνο για την πρόληψη αξιόποινων πράξεων, όπως νόμος ορίζει.
5. ** Καθένας έχει δικαίωμα στην προστασία της υγείας και της γενετικής του ταυτότητας. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία κάθε προσώπου έναντι των βιοϊατρικών παρεμβάσεων.

Ερμηνευτική δήλωση: Στην απαγόρευση της παραγράφου 4 δεν περιλαμβάνεται η απαγόρευση της εξόδου με πράξη του εισαγγελέα, εξαιτίας ποινικής δίωξης, ούτε η λήψη μέτρων που επιβάλλονται για την προστασία της δημόσιας υγείας ή της υγείας ασθενών, όπως νόμος ορίζει. (Σπυρόπουλος και συν., 2017)

Αρχικά, σκόπιμο είναι να αναφερθούμε, εν ολίγοις, στην έννοια της προσωπικής αυτονομίας. Η αυτονομία σαν έννοια φέρει ένα βαρύ θεωρητικό και φιλοσοφικό φορτίο, καθώς συλλαμβάνει τη σχέση που διατηρεί το υποκείμενο με την έννοια του νόμου και, ειδικότερα, αφενός την ελευθερία του να υπακούει αποκλειστικά στο δικό του κανόνα, χωρίς εξωτερικούς καταναγκασμούς και παρεμβάσεις, αφετέρου την οριοθέτηση των σχέσεών του με τους τρίτους, στο πλαίσιο της κοινωνικής συμβίωσης, όπου και ανακύπτει, πρωτίστως, το ζήτημα των περιορισμών, καθώς και του προσδιορισμού των ρευστών πεδίων του ατομικού και του κοινωνικού. Επομένως, στη νεωτερικότητα, η αυτονομία, εκλαμβάνεται ως μια γενική ιδέα περί ελευθερίας, ως το δικαίωμα του καθενός να πράττει οτιδήποτε δεν βλάπτει τον άλλον, σύμφωνα με τη βασική φιλελεύθερη αρχή της μη βλάβης του τρίτου και τη δυνατότητα του νόμου να απαγορεύει μόνο ό,τι είναι επιζήμιο για την κοινωνία. Παρόλα αυτά, η γενική και αφηρημένη διατύπωση της αρχής, αφήνει ανοιχτό το περιθώριο για την ερμηνεία και την εξειδίκευση των κρίσιμων παραμέτρων που νοηματοδοτούν την αυτονομία, όπως για παράδειγμα η βλάβη των τρίτων ή η ζημία της κοινωνίας, αλλά και η έννοια του

προσώπου. Γι' αυτό, η κατανόηση του κανονιστικού εύρους εξαρτάται προηγουμένως από τη θεωρία της. (Σπυρόπουλος και συν., 2017)

Μπορούμε να εξετάσουμε την αυτονομία υπό το πρίσμα δύο αντιλήψεων:

- ✓ Τη βολонταριστική, η οποία αναγνωρίζει τη βούληση και τη συναίνεση του υποκειμένου και
- ✓ Την ορθολογική, η οποία εστιάζει στο ουσιαστικό περιεχόμενό της και τη συμφωνία του με τον ορθό λόγο, καθώς και στη διατήρηση της ενότητας του προσώπου.

Εκτός των διαφορετικών φιλοσοφικών αναφορών, οι έννοιες βούληση-λόγος συγκροτούν τη σύγχρονη συνταγματική προβληματική της προσωπικής αυτονομίας: τη σύγκρουση, δηλαδή, ανάμεσα σε μια φιλελεύθερη και μια παρεμβατική αντίληψή της.

Η ευρύτητα με την οποία είναι διατυπωμένη η παράγραφος 1 του άρθρου, παραπέμπει στη γενική αρχή "ό, τι δεν απαγορεύεται, επιτρέπεται", πράγμα που δεν σημαίνει, όμως, ότι συνιστά μία κατευθυντήρια αρχή για το νομοθέτη, αλλά μια αυτοτελή, κανονιστικά, διάταξη που ρυθμίζει, κυρίως, την προστασία της επαγγελματικής και της οικονομικής ελευθερίας, καθώς και τις πράξεις προσωπικού αυτοκαθορισμού που δεν κατοχυρώνονται ρητά από άλλα συνταγματικά δικαιώματα. (Παραράς Π., 1982)

Ωστόσο, η επικουρική ή συμπληρωματική του εφαρμογή, ως ενός γενικού δικαιώματος ελευθερίας που αναφέρεται σε κάθε συναφές με την ύλη του δικαίωμα, είναι δυνατόν να προκαλέσει σύγχυση ως προς την έκταση των περιορισμών του (Χρυσόγονος Κ., 2006, καθώς η γενική επιφύλαξη (το "εφόσον" δηλαδή) του άρθρου, θέτει μάλλον ακραία όρια στον περιορισμό της ελευθερίας του υποκειμένου, ενώ η επιφύλαξη υπέρ του νόμου, που συνήθως συναντάται στις διάφορες όψεις της αυτονομίας, οδηγεί σε αυστηρότερους περιορισμούς, επιτρέποντας στον νομοθέτη να ρυθμίσει την άσκηση των επιμέρους δικαιωμάτων με ειδικούς για το καθένα, κανόνες δικαίου (Παραράς Π., 1982) Επιπρόσθετα, το νόημα της παραγράφου 1 εκτείνεται στην ελευθερία δράσης κάθε υποκειμένου (Ελλήνων ή αλλοδαπών), τόσο ως αμυντικό δικαίωμα, όσο και ως ενεργητικό και συμμετοχικό δικαίωμα. Έτσι, η προσωπικότητα δεν συνιστά μια ηθική κατηγορία, αλλά ορίζεται εμπειρικά ως η ιδιότητα του προσώπου, ως "έλλογου και εξατομικευμένου όντος", ενώ η προστασία της υπερβαίνει σαφώς την αναγνώριση της νομικής προσωπικότητας και της απλής ατομικής υπόστασης. (Δαγτόγλου Π., 2005)

Υπ' αυτήν την έννοια, η αυτονομία είναι μια έννοια με τριπλή υπόσταση (negativus, positivus, activus), η οποία εγκαθιδρύει έναν άρρηκτο δεσμό ανάμεσα στη δημόσια και ιδιωτική σφαίρα του ατομικού αυτοπροσδιορισμού και διασφαλίζει την εθελούσια συνέχεια και ενότητα του προσώπου. Εν ολίγοις, σύμφωνα με τον ορισμό του ΕΔΔΑ, πρόκειται για "το δικαίωμα του ατόμου να αποφασίζει για τον εαυτό του και να κάνει τις δικές του επιλογές, τη δυνατότητα του καθενός να διαμορφώνει τη ζωή του, όπως ο ίδιος επιθυμεί". (Σπυρόπουλος και συν., 2017)

Η μεγάλη διαμάχη ανάμεσα στη φιλελεύθερη και την παρεμβατική αντίληψη της προσωπικής αυτονομίας συνοψίζεται στο κρίσιμο ερώτημα των ορίων της σωματικής

αυτοδιάθεσης και ειδικότερα στη δυνατότητα του ατόμου να επιλέγει την αυτοκαταστροφή του. (Καραβοκύρης Γ., 2013)

Παρά το γεγονός ότι η ατομική βούληση είναι αυτή που καθορίζει την αυτοδιάθεση του σώματος σε μια σειρά πράξεων, όπως είναι η δωρεά οργάνων, παραδείγματος χάριν, σύμφωνα με την αρχή της συναίνεσης, δεν πρόκειται για την πλήρη ιδιοκτησία του εαυτού, κατ' αναλογία αυτής των πραγμάτων, αλλά στην πραγματικότητα για μια "επικαρπία", καθώς προφανώς το δίκαιο απαγορεύει την εμπορευματοποίηση του ανθρώπινου σώματος. Έτσι, η υποκειμενική βούληση της αυτοδιάθεσης υπακούει στον αντικειμενικό κανόνα της αξίας και της ιερότητας της ζωής. Από την άλλη μεριά, η προσωπική βούληση κάμπτεται όταν η βλάβη αφορά την υγεία τρίτων, όπως είναι η περίπτωση της απόλυτης απαγόρευσης του καπνίσματος στα καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος. (Σπυρόπουλος και συν., 2017)

Όσον αφορά στους περιορισμούς της προσωπικής αυτονομίας, παρά το γεγονός ότι η διατύπωση της παραγράφου 1 του άρθρου 5 του Συντάγματος παραπέμπει στην κατοχύρωση της ιδιωτικής αυτονομίας της βούλησης είναι σαφές ότι αυτή συνήθως εντάσσεται, όπως στις περισσότερες έννομες τάξεις, σε κάποιες αντικειμενικές συνθήκες εκφοράς της, όπως αυτές διατυπώνονται από τον νομοθέτη, μέσω είτε των γενικών και αόριστων ρητρών (χρηστά ήθη), είτε της επίκλησης γενικά της συνταγματικής νομιμότητας (το Σύνταγμα και τα δικαιώματα των τρίτων) είτε, τέλος, της υπεροχής κάποιων συνταγματικών διατάξεων που προσδιορίζουν αντικειμενικά τη σημασία της πράξης αυτοδιάθεσης και ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, όπως η διάταξη του άρθρου 2 παράγραφος 1 του Συντάγματος για την αξία του ανθρώπου. Σχετικά με το ζήτημα των χρηστών ηθών, ο περιορισμός της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας με βάση την αόριστη ρήτρα των χρηστών ηθών σημαίνει ότι η προσωπική βούληση πρέπει να καθίσταται σύμφωνη με "τις ιδέες του κατά γενική αντίληψη χρηστών και εμφρόνως σκεπτόμενου ανθρώπου". (Σπυρόπουλος και συν., 2017)

Το κανονιστικό εύρος της έννοιας δεν εκτείνεται στη γενική απαγόρευση μιας ανήθικης συμπεριφοράς, ούτε δεσμεύει τη δράση του νομοθέτη με βάση κάποιον υπερσυνταγματικό κώδικα αξιών (Χρυσόγονος Κ., 2006). Η αοριστία της ρήτρας των χρηστών ηθών μπορεί να απολήξει στην επιβολή πλειοψηφικών αναπαραστάσεων και προτύπων της αυτονομίας και στην καταπίεση μειοψηφιών και μειονοτήτων. Έτσι, για παράδειγμα, υποστηρίζεται ότι είναι δυνατόν ο νομοθέτης να θεσπίζει μορφές νομικού δεσμού μεταξύ των ομοφυλοφίλων (Χρυσόγονος Κ., 2006, Παπαδοπούλου Λ., 2008), ενώ κατά μία άλλη άποψη αυτό έρχεται σε προφανή αντίθεση με τα χρηστά ήθη (Δαγτόγλου Π., 2005).

Η ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας δεν μπορεί να φτάνει στην εργαλειοποίηση του άλλου και την έκπτωσή του σε αναλώσιμο πράγμα, αλλά προϋποθέτει το σεβασμό του ως αυτόνομο πρόσωπο. Η αξία του ανθρώπου συμπληρώνει την ελευθερία, λειτουργώντας αντικειμενικά ως ένας κανόνας οριοθέτησης του περιεχομένου των ιδιωτικών συμβατικών σχέσεων και ως εγγύηση ενάντια στην κρατική αυθαιρεσία, ενώ ταυτόχρονα ενδυναμώνει τη θετική όψη της αυτονομίας. (Σπυρόπουλος και συν., 2017)

Όσον αφορά την τρίτη παράγραφο του άρθρου 5, πεδίο αναφοράς κατέστη η "κυρίως προσωπική" ή "φυσική" ελευθερία, η οποία περιλαμβάνει: την απαγόρευση της δουλείας,

την προστασία από αυθαίρετη σύλληψη, κράτηση, φυλάκιση ή άλλη μορφή στέρησης ή περιορισμού της ελευθερίας, πράγμα που λέγεται “προσωπική ασφάλεια” και την ελευθερία κίνησης και εγκατάστασης. (Δαγτόγλου Π., 2005).

Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη, ο όρος “ελευθερία” στην παράγραφο 2 του άρθρου 5 καλύπτει μόνο την “προσωπική ασφάλεια”. Σε συνδυασμό και με την παράγραφο 4 που αναφέρεται μόνο σε Έλληνες, εξήχθη το συμπέρασμα πως η ελευθερία κίνησης και εγκατάστασης δεν καλύπτει τους αλλοδαπούς. Βέβαια, η έννοια της προσωπικής ελευθερίας στο εδάφιο α’ της παραγράφου 3 περιλαμβάνει και αυτήν την πτυχή, ενώ οι διατάξεις της παραγράφου 3 συνολικά δεν κάνουν διάκριση μεταξύ ημεδαπών και αλλοδαπών. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, πως η συνταγματική κατοχύρωση της ελευθερίας κίνησης και εγκατάστασης καλύπτει κατά βάση και τους αλλοδαπούς, χωρίς όμως να περιλαμβάνει την ελευθερία εισόδου στη χώρα. Πιο σωστό θα ήταν να αποδοθεί ευρύτερο νόημα στην ελευθερία ήδη από την παράγραφο 2 που θα περιλαμβάνει και την ελευθερία κίνησης και εγκατάστασης. Έτσι, θα μπορεί να ενεργοποιηθεί και η “εξαίρεση” του εδαφίου β’ της ίδιας παραγράφου ως προς το ειδικότερο ζήτημα της ελευθερίας εισόδου των αλλοδαπών. (Σπυρόπουλος και συν., 2017)

2.4.: ΑΡΘΡΟ 21 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Από το άρθρο 21 του Συντάγματος θα αναλύσουμε κατά βάση την παράγραφο 6 που αναφέρεται στα ΑμεΑ, αλλά πρώτα θα παραθέσουμε ολόκληρο το άρθρο 21:

1. Η οικογένεια, ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του Έθνους, καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του κράτους.
2. Πολύτεκνες οικογένειες, ανάπηροι πολέμου και ειρηνικής περιόδου, θύματα πολέμου, χήρες, και ορφανά εκείνων που έπεσαν στον πόλεμο, καθώς και όσοι πάσχουν από ανίατη σωματική ή πνευματική νόσο έχουν δικαίωμα ειδικής φροντίδας από το κράτος.
3. Το κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών και παίρνει ειδικά μέτρα για την προστασία της νεότητας, του γήρατος, της αναπηρίας και για την περίθαλψη των απόρων.
4. Η απόκτηση κατοικίας από αυτούς που την στερούνται ή που στεγάζονται ανεπαρκώς αποτελεί αντικείμενο ειδικής φροντίδας του κράτους.
5. **Ο σχεδιασμός και η εφαρμογή δημογραφικής πολιτικής, καθώς και η λήψη όλων των αναγκαίων μέτρων αποτελεί υποχρέωση του κράτους.
6. **Τα άτομα με αναπηρίες έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας.

Στην παράγραφο 6 του άρθρου 21 του Συντάγματος καθιερώνεται “ δικαίωμα των ΑμεΑ να απολαμβάνουν μέτρων που εξασφαλίζουν τη συμμετοχή τους στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας”. Η αυξημένη προστασία για τα ΑμεΑ συνδέεται με την αρχή της ίσης μεταχείρισης που επιβάλλει τη διαφορετική μεταχείριση των ανόμοιων κατηγοριών. Εξάλλου, για την απαγόρευση των διακρίσεων, λόγω αναπηρίας, στην απασχόληση, υπάρχει πλούσια νομολογία. Εντωμεταξύ στην παράγραφο 5 προβλέπεται “υποχρέωση του κράτους να σχεδιάσει τη δημογραφική πολιτική”. Με βάση τις διατυπώσεις των δύο αυτών παραγράφων και σε συνδυασμό με το άρθρο 4 παράγραφος 1 και 116 καθώς και με την ευρωπαϊκή νομοθεσία, θα μπορούσε να θεμελιωθεί έννομη αξίωση των αναπήρων για μέτρα προστασίας και αντίστοιχα ευθύνη του κράτους προς αποζημίωση στην περίπτωση της μακροχρόνιας και αδικαιολόγητης αδράνειάς του να λάβει μέτρα που να επιτρέπουν στα ΑμεΑ να συμμετέχουν στην οικονομική και κοινωνική ζωή. (Χρυσόγονος Κ., 2006) (Δαγτόγλου Π., 2005) Αυτό ισχύει, προφανώς, και για την παράγραφο 5 του άρθρου 21 που προβλέπει τον σχεδιασμό δημογραφικής πολιτικής και προφανώς τη λήψη μέτρων για την αύξηση της γεννητικότητας και την αντιμετώπιση της γήρανσης του πληθυσμού. (Σπυρόπουλος και συν., 2017)

Στο άρθρο 21, στις παραγράφους 2, 4, 5 και 6, η συνταγματική προστασία καταλαμβάνει όλους όσους βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια, χωρίς να γίνονται διακρίσεις πολίτες και αλλοδαπούς. Αποδέκτης των παραπάνω δικαιωμάτων είναι το κράτος, δεδομένου ότι αυτό οφείλει να λάβει τα θετικά μέτρα προστασίας. Φορέας είναι κάθε πρόσωπο που υπάγεται σε μία από τις κατονομαζόμενες κατηγορίες. (Σπυρόπουλος και συν., 2017)

Ως προς τα μέτρα προστασίας αναπήρων, μπορούμε να παραθέσουμε τα εξής:

- ✓ Άδεια ανατροφής τέκνου: ενόψει του άρθρου 21 του Συντάγματος , η διάταξη του άρθρου 53 παράγραφος 2 ΥΚ έχει την έννοια ότι σε περίπτωση δίδυμης κύησης, η προβλεπόμενη άδεια ανατροφής μπορεί να χορηγηθεί και για το δεύτερο από τα δίδυμα παιδί, εφόσον αυτό παρουσιάζει σοβαρά προβλήματα υγείας, που το καθιστούν ανάπηρο με τη γενική έννοια του όρου.
- ✓ Μεταβίβαση σύνταξης στα άρρενα τέκνα θανόντος πολιτικού υπαλλήλου ή συνταξιούχου, εφόσον αυτά είναι ανίκανα προς εργασία κατά ποσοστό 50% και άγαμα. Η θέσπιση πρόσθετων προϋποθέσεων για τη μεταβίβαση της σύνταξης θανόντος πολιτικού υπαλλήλου ή συνταξιούχου σε ανάπηρο άρρεν τέκνο σε σχέση με τις άγαμες θυγατέρες δεν είναι αντίθετη στο Σύνταγμα.
- ✓ Επίδομα απόλυτης αναπηρίας συνταξιούχου τυφλού ασφαλισμένου του ΙΚΑ
- ✓ Φορολογικές απαλλαγές από εκμετάλλευση περιπτέρων: οι ανάπηροι απαλλάσσονται από τον φόρο εισοδήματος των κερδών, εάν τους χορηγηθεί η σχετική άδεια, κατά τη νόμιμη διαδικασία, εφόσον η εκμετάλλευση αυτών ενεργείται από τους ίδιους, όπως επίσης απαλλάσσεται από τον ίδιο φόρο το δικαίωμα που εισπράττουν τα πρόσωπα αυτά από την παραχώρηση της εκμεταλλεύσεως περιπτέρου, υπό την προϋπόθεση ότι λαμβάνουν πολεμική ή στρατιωτική σύνταξη. (Σπυρόπουλος και συν., 2017)

Όσον αφορά την έννοια της αναγκαστικής τοποθέτησης, με την τοποθέτηση του προστατευόμενου συνάπτεται σύμβαση εργασίας μεταξύ αυτού και του εργοδότη, τη

βούληση του οποίου υποκαθιστά η απόφαση της Επιτροπής. Η σύμβαση αρχίζει να λειτουργεί από την εμφάνιση του προστατευόμενου προς ανάληψη εργασίας. Η επιχείρηση του δημόσιου τομέα, δεν μπορεί να προβάλει νομική αδυναμία για την πρόσληψη του προστατευόμενου, εξαιτίας γενικής απαγόρευσης προσλήψεων και διορισμών στον δημόσιο τομέα. Επιπλέον, υπάρχει υποχρέωση πρόσληψης και βοηθού στον εκάστοτε ανάπηρο δικηγόρο, ώστε να καθίσταται εφικτή η από μέρους του παροχή εργασίας. Η μη αποδοχή των προσφερόμενων υπηρεσιών από τον εργοδότη του εργαζομένου που προστατεύεται από τον νόμο για τις αναγκαστικές τοποθετήσεις, δεν αποκλείεται με τη συνδρομή των προϋποθέσεων των άρθρων 57, 58 και 281 του ΑΚ να συνιστά προσβολή της προσωπικότητας και να θεμελιώνει αξίωση χρηματικής αποζημίωσης για ηθική βλάβη. (Σπυρόπουλος και συν., 2017)

Τέλος, όσον αφορά τη λήψη μέτρων προστασίας θυμάτων ειρηνικής περιόδου και αναπήρων ειρηνικής και πολεμικής περιόδου, μπορούμε να προσθέσουμε, εν συντομία, τα εξής:

- ✓ Χορήγηση πολεμικής σύνταξης στην πατρική οικογένεια στρατιώτη που απεβίωσε κατά την εκτέλεση, σε καιρό ειρήνης, διατεταγμένης στρατιωτικής υπηρεσίας και του οποίου ο θάνατος οφείλεται πρόδηλα και αναμφισβήτητα στην υπηρεσία αυτή.
- ✓ Καθ' υπέρβαση εισαγωγή στα ΑΣΕΙ-ΑΣΣΥ τέκνου αναπήρου αξιωματικού που μεταφέρθηκε από την ενεργό υπηρεσία σε κατάσταση υπηρεσίας γραφείου κατ' εκτίμηση της βαρύτητας της αναπηρίας του και του συνόλου των περιστάσεων, εφόσον έχει ανάγκη διαρκούς και όχι περιστασιακής περιθάλψεως.
- ✓ Δικαίωμα εκμετάλλευσης περιπτέρου: η διοίκηση δύναται να εκδίδει τη σχετική άδεια παραχώρησης, χωρίς να δεσμεύεται από την τυχόν ύπαρξη σύμβασης μίσθωσης του κυλικείου κ.λπ. σε ιδιώτες μη αναπήρους ή θύματα πολέμου. Οι σχετικές διατάξεις δεν αντίκεινται στο άρθρο 21 παράγραφος 3 του Συντάγματος.
- ✓ Λαϊκές αγορές και αποκλεισμός των αλλοδαπών, υπηκόων τρίτων χωρών, από τα πρόσωπα που μπορούν να λάβουν άδεια πωλητή σε αυτές. Η ρύθμιση αυτή δεν αντίκειται στο άρθρο 2 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, ούτε στο ν. 3304/2005, καθώς και στα άρθρα 5 παράγραφος 1 και 25 παράγραφος 1 και 3 του Συντάγματος.
- ✓ Δικαίωμα εκμετάλλευσης κυλικείου: προνομιακή παραχώρηση δικαιώματος εκμετάλλευσης κυλικείου0 καφενείου ή κουρείου εντός κτιρίων όπου στεγάζονται δημόσιες υπηρεσίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΜΕΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ

3.1.: ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ: Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία κατοχυρώνονται άμεσα ή έμμεσα σε μια σειρά Διεθνών Συμβάσεων προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου, με σημαντικότερη τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών που αναφέρεται αποκλειστικά στα δικαιώματα των αναπήρων. Η Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ στην αρχή του 21ου αιώνα στην προσπάθεια της Γενικής Συνελεύσεως να κλείσει ένα εμφανές κενό για τη μειονότητα με τον μεγαλύτερο όγκο στον πλανήτη, δηλαδή περίπου 1 δισ. Άνθρωποι υπολογίζεται ότι είναι άτομα που ζουν με κάποιου είδους αναπηρία, αριθμός που αντιστοιχεί στο 15% του παγκόσμιου πληθυσμού. Η αλήθεια είναι πως η διεθνής κοινότητα αμέλησε την κατοχύρωση με νομικά δεσμευτικό τρόπο της προστασίας των ατόμων με αναπηρία και γι' αυτόν τον λόγο επεδίωξε να γεφυρώσει αυτήν την καθυστέρηση υιοθετώντας στις 13 Δεκεμβρίου 2006, με τη Σύμβαση ΑμεΑ και το Προαιρετικό Πρωτόκολλο που παρέχει στα ΑμεΑ την άσκηση ατομικής αναφοράς κατά του κράτους μέλους, κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις, βέβαια, το οποίο παραβιάζει τα δικαιώματα που κατοχυρώνει η Σύμβαση. Όσον αφορά τη Σύμβαση, αυτή απαρτίζεται από 50 άρθρα και βασίζεται στις αρχές του Χάρτη ΟΗΕ. Η απαρχή της Σύμβασης είναι η εγγενής αξιοπρέπεια και η αξία του ατόμου, όπως και η ισότητα στα δικαιώματα ως θεμέλιο της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης. Ακόμη, υπάρχει

αναφορά στην αδιαίρετη, οικουμενική, αλληλεξαρτούμενη και αλληλοσχετιζόμενη φύση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, όπως αυτά απορρέουν από τη Βίβλο των Δικαιωμάτων, την Οικουμενική Διακήρυξη του Ανθρώπου και τα δύο Διεθνή Σύμφωνα, στο Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΣΑΠΔ) και στο Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (ΣΟΚΠΔ), αλλά και τις μεταγενέστερες Συμβάσεις. (Νάσκου-Περράκη Π., 2022)

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία είναι κάτι περισσότερο από τη διασφάλιση ότι τα υφιστάμενα ανθρώπινα δικαιώματα εφαρμόζονται στα άτομα με αναπηρία. Επίσης, αναδιατυπώνει και επεκτείνει ανεπαίσθητα τα υφιστάμενα ανθρώπινα δικαιώματα, ώστε να ληφθεί υπόψη η ειδική εμπειρία δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία. Στην πραγματικότητα, μπορεί να προβληθεί το επιχείρημα ότι η Σύμβαση πλησιάζει στη δημιουργία νέων δικαιωμάτων, ή τουλάχιστον πολύ νέων τρόπων θεώρησης των κοινών δικαιωμάτων. Αυτό υποδηλώνει ένα βαθύτερο σημείο σχετικά με τον κατακερματισμό του διεθνούς δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την ολοένα και πιο αναγνωρισμένη ανάγκη να λαμβάνεται υπόψη η μη αναγωγιμότητα της εμπειρίας ορισμένων κατηγοριών προσώπων. Η Σύμβαση για την Αναπηρία μας χαρίζει μερικά ενδιαφέροντα διδάγματα για τα ανθρώπινα δικαιώματα γενικότερα. (Farrior, 2015)

Αναγνωρίζεται πως η αναπηρία είναι μια εξελισσόμενη έννοια που προκύπτει από την αλληλεπίδραση μεταξύ των εμποδιζόμενων προσώπων και των περιβαλλοντικών εμποδίων καθώς και των εμποδίων συμπεριφοράς, που αναστέλλει την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή του στην κοινωνία με ίδιους όρους με τα υπόλοιπα μέλη του κοινωνικού συνόλου. Πρόκειται για έναν ορισμό που είναι και η μεγαλύτερη καινοτομία που εισάγει η Σύμβαση. Έτσι, αντιλαμβανόμαστε πως το τρίπτυχο της αναπηρίας συνθέτουν βιολογικοί, κοινωνικοί και φυσικοί-περιβαλλοντικοί παράγοντες. Αυτή η σύνθεση συνδυάζεται με την πολύπλοκη και εξελισσόμενη φύση της αναπηρίας, γεγονότα που καθυστέρησαν τη νομοθετική της ρύθμιση διεξοδικά, αλλά δυσχεραίνουν και την απόδοση ενός εξαντλητικού ορισμού, κάτι το οποίο αποφεύγει η Σύμβαση. Ωστόσο, η αντίληψη πως η αναπηρία είναι ένα “εσωτερικό” ζήτημα, το οποίο περιορίζεται στα στενά όρια της ατομικής ανατομίας είναι ακόμα και σήμερα πολύ δημοφιλής. Αντιθέτως με την κοινή αυτή άποψη, είναι ανάγκη, η αναπηρία να αντιμετωπιστεί ως μια συνάρτηση αποτελούμενη από μία σταθερά που είναι η εγγενής δυσχέρεια, που διαπιστώνεται με τους κανόνες της ιατρικής επιστήμης και από δύο ειδών μεταβλητές, το κοινωνικό αφενός και το περιβαλλοντικό συγκείμενο αφετέρου. Κοινώς, ο βαθμός της αναπηρίας μπορεί να διαφέρει ακόμα και στο ίδιο άτομο εφόσον οι αστάθμητοι παράγοντες του κοινωνικού και περιβαλλοντικού υπόβαθρου μπορούν να διαφοροποιηθούν. Όλα τα παραπάνω αποτυπώνονται με εύστοχο τρόπο στη Σύμβαση. Δυστυχώς, όμως, τα ΑμεΑ εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν εμπόδια στη συμμετοχή τους ως ίσα μέλη της κοινωνίας και δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στο νόημα που έχει η επίτευξη διεθνούς συνεργασίας για την εξάλειψη των ανισοτήτων και τη βελτίωση των συνθηκών επιβίωσης. Στόχος είναι να απολαμβάνουν πλήρως τα δικαιώματα και τις θεμελιώσεις ελευθερίες και να εξασφαλίσουν την πλήρη συμμετοχή τους. Η Σύμβαση αναγνωρίζει τον κίνδυνο περιθωριοποίησης και απομόνωσης των ΑμεΑ και ταυτόχρονα επιδιώκει να καταδείξει τη διπλή μειονεξία των ατόμων με αναπηρία που προέρχονται συγχρόνως από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, όπως γυναίκες και παιδιά ΑμεΑ, που καλούνται να

αντιμετωπίσουν μεγαλύτερο κίνδυνο και είναι αναγκαίο να απολαμβάνουν την αμέριστη προσοχή της οικογένειας, η οποία, φυσικά, πρέπει να επικουρείται και από το κράτος. Επιπλέον, τονίζεται πως η Σύμβαση αυτή ανοίγει μία νέα εποχή για τα άτομα με αναπηρία, αφού μπορούν πλέον να συμμετέχουν στην πολιτική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή της κοινότητας με ίσες δυνατότητες και ευκαιρίες σε όλες τις χώρες του κόσμου. (Νάσκου-Περράκη Π., 2022)

Η Σύμβαση ορίζει κάποιες γενικές αρχές:

- ✓ Ο σεβασμός της εγγενούς αξιοπρέπειας, της ατομικής αυτονομίας
- ✓ Η μη διάκριση
- ✓ Η πλήρης και αποτελεσματική συμμετοχή και ένταξη στην κοινωνία
- ✓ Ο σεβασμός της διαφορετικότητας και η αποδοχή των ατόμων με αναπηρία, ως μέρος της ανθρώπινης διαφορετικότητας
- ✓ Η ισότητα ευκαιριών
- ✓ Η προσβασιμότητα
- ✓ Η ισότητα ανδρών και γυναικών
- ✓ Ο σεβασμός των εξελισσόμενων ικανοτήτων των παιδιών με αναπηρία και ο σεβασμός του δικαιώματος των παιδιών με αναπηρία να διατηρούν την ταυτότητά τους.

Επιπρόσθετα, συνάμα με τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στη Σύμβαση, τίθενται και οι ανάλογες υποχρεώσεις στο εκάστοτε κράτος για την προαγωγή και προστασία των δικαιωμάτων αυτών, οι οποίες είναι σημαντικές και δεσμευτικές για τα κράτη.

Κύριος στόχος των συμβαλλόμενων μερών οφείλει να είναι η μείωση των διακρίσεων σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής καθώς οφείλουν να μεριμνούν για την εφαρμογή των νέων τεχνολογιών που θα βοηθάει τα ΑμεΑ, όπως επίσης οφείλουν να δίνουν κάθε δυνατή πληροφόρηση σε αυτά και να παρέχουν εκπαίδευση σε επαγγελματίες και στο προσωπικό που απασχολείται με ΑμεΑ. Σημαντικότερη μέριμνα υπάρχει για την καλύτερη δυνατή εφαρμογή των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων των ΑμεΑ, καθώς επίσης και για την ανάγκη συνεργασίας σε διεθνές επίπεδο με άλλου φορείς αλλά και με εκπροσώπους ΑμεΑ.(Farrior.2015)

Προκειμένου να ελέγχεται η εφαρμογή των δικαιωμάτων που κατοχυρώνει η Σύμβαση, προβλέπεται μια Επιτροπή για τα δικαιώματα των ΑμεΑ, η οποία απαρτίζεται από 18 ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες και έχει συγκεκριμένες αρμοδιότητες:

- a. Να εξετάζει τις εκθέσεις που τα κράτη μέλη έχουν αναλάβει την υποχρέωση να καταθέτουν στην Επιτροπή για τον τρόπο εφαρμογής της Σύμβασης στην εσωτερική τους έννομη τάξη. Οι εκθέσεις αυτές κατατίθενται κάθε τέσσερα χρόνια στον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ και συντάσσονται με βάση τις οδηγίες που θα εκδώσει η Επιτροπή για το περιεχόμενό τους.
- b. Να λαμβάνει ατομικές αναφορές σύμφωνα με το Πρωτόκολλο κατά κράτους μέλους που παραβιάζει διάταξη ή διατάξεις της Σύμβασης
- c. Να διεξαγάγει έρευνα βασισμένη σε στοιχεία κατάφωρης και συστηματικής παραβίασης της Σύμβασης

- d. Να υιοθετεί Γενικά Σχόλια, στα οποία παρέχει οδηγίες προς τα κράτη μέλη για την εφαρμογή ή την ερμηνεία της Σύμβασης
- e. Τέλος, η Επιτροπή έχει την ευχέρεια να συζητάει με κράτη, όργανα του ΟΗΕ, διεθνείς οργανισμούς και την κοινωνία των πολιτών.

Η Ελλάδα, εκτός από τη Σύμβαση δεσμεύεται σε παγκόσμιο επίπεδο από τις ακόλουθες διεθνείς συμβάσεις προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου, μερικές από τις οποίες κατοχυρώνουν και δικαιώματα για τα ΑμεΑ.

- ✓ Σύμβαση για την κατάργηση πάσης μορφής φυλετικών διακρίσεων (CERD)
- ✓ Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα (ΣΟΚΠΔ)
- ✓ Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΣΑΠΔ) και το προαιρετικό πρωτόκολλο που αναγνωρίζει την ατομική αναφορά
- ✓ Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών (CEDAW) και το προαιρετικό πρωτόκολλο που αναγνωρίζει την ατομική αναφορά
- ✓ Σύμβαση για την εξάλειψη των βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (CAT)
- ✓ Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού (CRC)
- ✓ Σύμβαση για την προστασία των ατόμων από αναγκαστική εξαφάνιση (ΣΑΕ)

Ιδιαίτερη σημασία έχει να τονίσουμε πως εκτός από την προστασία των δικαιωμάτων, η διδασκαλία των δικαιωμάτων του ανθρώπου κρίνεται αναγκαία σε κάθε δημοκρατική κοινωνία, καθώς τα δικαιώματα του ανθρώπου θεωρούνται σήμερα ως η βάση της ανθρώπινης ύπαρξης. Είναι παγκόσμια, αλληλένδετα, αδιαίρετα και αλληλεξαρτώμενα, γι' αυτό οφείλουμε να τα γνωρίζουμε και να τα υπερασπιζόμαστε. Είναι άλλωστε αναγκαίο να εκπαιδευτούν όλοι οι άνθρωποι και ειδικότερα οι νέοι να σέβονται τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες ούτως ώστε να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους μέσα σε πνεύμα σεβασμού για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την ισότητα των δικαιωμάτων. (Νάσκου- Περράκη Π., 2022)

Η επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου του ΟΗΕ, ήδη από το 1976 ζήτησε από τα κράτη τη “δημιουργία ειδικών μαθημάτων για τα δικαιώματα του ανθρώπου και την ένταξή τους σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, καθώς και τη μελέτη δυνατότητας ένταξης του μαθήματος αυτού και στα πανεπιστήμια”. (Νάσκου- Περράκη Π., 2022)

3.1.1.: ΙΣΟΤΗΤΑ

Οι έννοιες που εισάγουν διακρίσεις για τα άτομα με αναπηρία συνήθως στηρίζουν τις πολιτικές θεωρίες των δικαιωμάτων. Ενώ τα άτομα χωρίς αναπηρία θεωρούνται «κανονικά» και ανεξάρτητα, τα άτομα με αναπηρία, συνήθως, θεωρούνται «αποκλίνοντα» και εξαρτημένα από τους άλλους. Τα άτομα με διανοητική αναπηρία θεωρείται, επίσης, ότι δεν διαθέτουν την απαιτούμενη αυτονομία για να έχουν ανθρώπινα δικαιώματα. Υποστηρίζεται ότι:

- ✓ Η αναπηρία αποτελεί φυσικό μέρος της ανθρώπινης διαφορετικότητας,

- ✓ Τα ανθρώπινα όντα αλληλεξαρτώνται,
- ✓ Τα δικαιώματα επιτυγχάνονται μέσω υποστηρικτικών σχέσεων και
- ✓ Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι ιδανικά που πληροφορούν πώς πρέπει να συμπεριφερόμαστε ο ένας στον άλλον.

Φαίνεται πως μια θεωρία ανθρωπίνων δικαιωμάτων που περιλαμβάνει πλήρως τα άτομα με διανοητική αναπηρία ενισχύει παράλληλα τα ανθρώπινα δικαιώματα των άλλων. (Skarstad, 2018)

Στη Σύμβαση για τα δικαιώματα των ΑμεΑ, γίνεται ειδική αναφορά στο άρθρο 5 για την ισότητα. Πιο συγκεκριμένα: Άρθρο 5: “Ισότητα και μη διάκριση”:

1. Τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν ότι όλα τα άτομα είναι ίσα ενώπιον και σύμφωνα με το νόμο και δικαιούνται, χωρίς οποιαδήποτε διάκριση, ίση προστασία και ίσα οφέλη από το νόμο.
2. Τα συμβαλλόμενα κράτη απαγορεύουν όλες τις διακρίσεις βάσει της αναπηρίας και εγγυώνται στα άτομα με αναπηρία ίση και αποτελεσματική νομική προστασία κατά των διακρίσεων για οποιονδήποτε λόγο.
3. Προκειμένου να προάγουν την ισότητα και να εξαλείψουν τις διακρίσεις, τα συμβαλλόμενα κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα, προκειμένου να διασφαλίζουν ότι παρέχεται εύλογη προσαρμογή.
4. Τα συγκεκριμένα μέτρα, τα οποία είναι απαραίτητα προκειμένου να επιταχυνθεί ή να επιτευχθεί μία πραγματική ισότητα των ατόμων με αναπηρία, δεν θεωρούνται διακρίσεις, σύμφωνα με τους όρους της παρούσας Σύμβασης.

Η ισότητα και η απαγόρευση διακρίσεων βρίσκονται ανάμεσα στις θεμελιώδεις αρχές και δικαιώματα του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο όλων των δικαιωμάτων του ανθρώπου καθώς συνδέονται με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Εξάλλου στα άρθρα 1 και 2, η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου διακηρύσσει ότι όλοι είναι ίσοι ως προς την αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα, και καταδικάζει τις διακρίσεις για έναν μη εξαντλητικό αριθμό λόγων. Η ισότητα και η μη διάκριση βρίσκονται στον πυρήνα όλων των συνθηκών των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Όλες οι θεματικές συμβάσεις για τα δικαιώματα του ανθρώπου του ΟΗΕ στοχεύουν να εδραιώσουν την ισότητα και να εξαλείψουν τις διακρίσεις, και περιλαμβάνουν προβλέψεις για την ισότητα και την απαγόρευση των διακρίσεων. Οι δύο βασικές έννοιες που εμπεριέχονται και στον τίτλο του άρθρου, βρίσκονται, στην ουσία, στο επίκεντρο της Σύμβασης και υπονοούνται συνεχώς καθ’ όλη τη διάρθρωση των ουσιαστικών άρθρων, με την επαναλαμβανόμενη χρήση της φράσης “σε ισότιμη βάση με τους άλλους”, που συνδέει όλα τα ουσιαστικά δικαιώματα της Σύμβασης με την αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων.(Farrior, 2015).

Η αξιοπρέπεια, η ισότητα και η ακεραιότητα έχουν στερηθεί από αυτούς με πραγματική ή υποτιθέμενη αναπηρία. Παρόλα αυτά διακρίσεις προέκυπταν και εξακολουθούν να προκύπτουν. Ανησυχητικό είναι, επίσης, πως ατομικά ή ιατρικά μοντέλα αναπηρίας εμποδίζουν την εφαρμογή της αρχής της ισότητας σε άτομα με αναπηρία. Σύμφωνα με το ιατρικό μοντέλο αναπηρίας, τα άτομα με αναπηρία δεν αναγνωρίζονται ως κάτοχοι

δικαιωμάτων αλλά αντίθετα “υποβιβάζονται” λόγω της αναπηρίας τους. Η διαφορετική μεταχείριση ή ο αποκλεισμός των ατόμων με αναπηρία θεωρούνται ως ο άγραφος κανόνας και νομιμοποιούνται από μια ιατρικά υποκινούμενη προσέγγιση ανικανότητας της αναπηρίας. Ατομικά ή ιατρικά μοντέλα καθορίζουν τους προγενέστερους διεθνείς νόμους και πολιτικές σχετικά με την αναπηρία, ακόμα και μετά τις πρώτες προσπάθειες να εφαρμοστεί η ιδέα της ισότητας στο πλαίσιο της αναπηρίας. Οι πρώτες διεθνείς πράξεις δικαιωμάτων του ανθρώπου που περιείχαν προβλέψεις για ισότητα και απαγόρευση διακρίσεων για άτομα με αναπηρία ήταν η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Νοητική Υστέρηση (1971) και η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Αναπηρία (1975). Ωστόσο, παρόλο που αυτές οι πράξεις συνέδραμαν στην προσπάθεια για ισότητα απέναντι στην αναπηρία, βασίζονταν ακόμα στο ιατρικό μοντέλο αναπηρίας, καθώς η αναπηρία αντιμετωπιζόταν ως ένας νόμιμος λόγος για περιορισμό ή άρνηση δικαιωμάτων. Εκτός αυτού, περιέχουν και εκφράσεις που σήμερα φαντάζουν απαρχαιωμένες. Το 1993 μπορεί να θεωρηθεί ως το επόμενο βήμα, κατά το οποίο θεσπίστηκαν οι κανόνες για ίσες ευκαιρίες στα άτομα με αναπηρία, οι οποίοι υπογράμμισαν τον όρο “ισότητα ευκαιριών”, η οποία, λαμβανομένη υπόψη ως γενική αρχή της Σύμβασης όπως ορίζεται στο άρθρο 3, σηματοδοτεί μια σημαντική εξέλιξη από ένα τυπικό μοντέλο ισότητας σε ένα ουσιαστικό.

- ✓ Τυπική ισότητα: επιδιώκει να καταπολεμήσει την άμεση διάκριση με το να αντιμετωπίζει τα άτομα σε μια παρόμοια κατάσταση με παρόμοιο τρόπο. Είναι δυνατό να συνδράμει στην αντιμετώπιση αρνητικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων, ωστόσο δεν είναι σε θέση να προσφέρει λύσεις για το “δίλημμα της διαφορετικότητας”, εφόσον δεν υπολογίζει και δεν αποδέχεται τις διαφορές ανάμεσα στους ανθρώπους.
- ✓ Ουσιαστική ισότητα: προσπαθεί να αντιμετωπίσει τη δομική και έμμεση διάκριση και λαμβάνει υπόψη τις σχέσεις ισχύος. Αυτή αναγνωρίζει πως το “δίλημμα της διαφορετικότητας” περιλαμβάνει ταυτόχρονα και την αγνόηση και την αποδοχή των διαφορών ανάμεσα στους ανθρώπους, προκειμένου να επιτευχθεί η ισότητα. (Νάσκου- Περράκη Π., 2022)

Το κλειδί για να γίνει κατανοητό το εύρος των υποχρεώσεων είναι η φράση “σε ίση βάση με τους άλλους”. Πέραν του προφανούς νοήματος της φράσης, δηλαδή της ισότητας, υπονοείται και ένα ακόμα νόημα, πως δεν μπορεί να υπάρξει αποτελεσματικότητα από τη μεριά ενός μόνο κράτους, το οποίο παρέχει πλήρη πρόσβαση σε τεχνολογίες και συστήματα πληροφοριών και επικοινωνιών για όλα τα άτομα με αναπηρία. Αντιθέτως, τα κράτη οφείλουν να λάβουν διάφορα μέτρα διευκόλυνσης για να εξασφαλίσουν τόσο τη φυσική όσο και οικονομικά προσιτή πρόσβαση των νοικοκυριών στο διαδίκτυο και σε τεχνολογίες που επιτρέπουν στα άτομα με αναπηρία να επωφελούνται από το διαδίκτυο σε ίση βάση με άλλα. Επιπλέον, πρέπει να γίνει κατανοητό ότι η απαίτηση ίσης πρόσβασης έχει γεωγραφική διάσταση. Αυτό σημαίνει πως σε μια περιοχή όπου δεν υπάρχουν νοικοκυριά στο διαδίκτυο, τα άτομα με αναπηρία δεν μπορούν να περιμένουν πως το κράτος θα εγκαταστήσει επαρκή τεχνολογία. Αν παραστεί ανάγκη, το κράτος πρέπει να βοηθήσει ώστε οι τεχνολογίες να είναι προσιτές. (Hans Morten Haugen, 2014)

Το μοντέλο για τα δικαιώματα του ανθρώπου σχετικά με την αναπηρία αναγνωρίζει ότι η αναπηρία είναι μια κοινωνική κατασκευή και δεν πρέπει να λαμβάνεται νόμιμος λόγος για την άρνηση ή τον περιορισμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Αναγνωρίζει ότι αναπηρία αποτελεί ένα από τα πολλά στρώματα της ταυτότητας. Έτσι, οι νόμοι και οι πολιτικές που σχετίζονται με την αναπηρία πρέπει να λάβουν υπόψιν τη διαφορετικότητα των ατόμων με αναπηρία. Επιπλέον, αναγνωρίζει πως τα δικαιώματα των ανθρώπων είναι αλληλεξαρτώμενα, αλληλένδετα και αδιαίρετα. (Farrior, 2015)

Η ισότητα χωρίς αποκλεισμούς είναι ένα νέο μοντέλο ισότητας που αναπτύχθηκε στη Σύμβαση που αποδέχεται ένα ουσιαστικό μοντέλο ισότητας και επεκτείνεται και αναπτύσσει το περιεχόμενο της ισότητας σε:

- ✓ Μία δίκαια αναδιανεμητική διάσταση να αντιμετωπίσει κοινωνικοοικονομικά μειονεκτήματα
- ✓ Μία διάσταση αναγνώρισης να αντιταχθεί απέναντι στα στερεότυπα, την προκατάληψη και τη βία και ταυτόχρονα να αναγνωρίσει την αξιοπρέπεια των ανθρώπων και της διατομικότητάς τους
- ✓ Μία συμμετοχική διάσταση να επανεπιβεβαιώσει την κοινωνική φύση των ανθρώπων ως μέλη κοινωνικών ομάδων και την πλήρη αναγνώριση της ανθρωπότητας μέσω της ενσωμάτωσης στην κοινωνία και
- ✓ Μια διάσταση προσαρμογής για να δημιουργηθεί χώρος για τη διαφορετικότητα ως ζήτημα ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Άκρως σημαντικό είναι να τονιστεί πως η Σύμβαση βασίζεται στην ισότητα χωρίς αποκλεισμούς.

Από νομικής άποψης, η ισότητα και η απαγόρευση των διακρίσεων είναι τόσο αρχές όσο και δικαιώματα. Η Σύμβαση αναφέρεται σε αυτές, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω στο άρθρο 3 ως αρχές και στο άρθρο 5 ως δικαιώματα. Η προώθηση της ισότητας και η αντιμετώπιση των διακρίσεων αποτελούν υποχρεώσεις που δεν υπόκεινται σε σταδιακή αλλά σε άμεση υλοποίηση.

Τα άτομα με αναπηρία έχουν το δικαίωμα να προστατεύονται αποτελεσματικά και να εμπλέκονται εποικοδομητικά. Ο νόμος πρέπει να εγγυάται την ουσιαστική ισότητα όλων αυτών που βρίσκονται στο πλαίσιο της δικαιοδοσίας του. (Νάσκου- Περράκη Π., 2022)

3.1.2.: Γυναίκες με αναπηρία

Σύμφωνα με το άρθρο 6 της Σύμβασης:

1. Τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν ότι οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία υπόκεινται σε πολλαπλές διακρίσεις και, εν προκειμένω, λαμβάνουν μέτρα προκειμένου να διασφαλίζουν την πλήρη και ίση απόλαυση, από αυτά, όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών.
2. Τα συμβαλλόμενα κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα, προκειμένου να διασφαλίζουν την πλήρη ανάπτυξη, προαγωγή και ενίσχυση των γυναικών, με σκοπό την εγγύηση της άσκησης και απόλαυσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών που καθορίζονται στην παρούσα Σύμβαση.

Οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία τοποθετούνται στις ομάδες ατόμων με αναπηρία, οι οποίες συχνότερα βιώνουν πολλαπλή και διασταυρούμενη διάκριση. Είναι ένα άκρως σημαντικό άρθρο και πρέπει να λαμβάνεται υπόψιν σε συνάρτηση με όλες τις διατάξεις της Σύμβασης. Σκόπιμο θα ήταν σε αυτό το σημείο να τονιστεί πως μόνο σε αυτό το άρθρο αναφέρεται ο όρος “πολλαπλές διακρίσεις”, εννοώντας τις διακρίσεις, οι οποίες απαρτίζονται από δύο ή περισσότερους λόγους. Είναι δεσμευτικό για την ισότητα και την απαγόρευση διακρίσεων, καθώς απαγορεύει τις διακρίσεις σε βάρος των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία και υποχρεώνει τα κράτη μέλη να προωθήσουν την ισότητα, τόσο των ευκαιριών όσο και των αποτελεσμάτων. (Stanley, 1998)

Τα στοιχεία που αποδεικνύουν πως τα κορίτσια και οι γυναίκες με αναπηρία αντιμετωπίζουν πολλές δυσκολίες και εμπόδια στη ζωή τους, σε αρκετούς τομείς, είναι ακράδαντα. Έτσι, διαπιστώνονται διακρίσεις σε βάρος τους, ιδίως στο μέτρο που αφορά την ίση πρόσβαση στην εκπαίδευση, τις οικονομικές ευκαιρίες, την κοινωνική αλληλεπίδραση και τη δικαιοσύνη, την ισότιμη αναγνώριση ενώπιον του νόμου και την ικανότητα συμμετοχής στην πολιτική και την άσκηση ελέγχου της ζωής τους σε διάφορα πεδία, όπως η υγειονομική περίθαλψη, για παράδειγμα. Πιο συγκεκριμένα, είναι γεγονός πως οι διεθνείς και εθνικές νομοθεσίες και πολιτικές σχετικά με την αναπηρία, πολλές φορές, έχουν παραμελήσει τις γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία. Αντίστοιχα, νόμοι και πολιτικές που αναφέρονται και απευθύνονται στις γυναίκες, συχνά, αγνοούν την αναπηρία.

Παράλληλα, θέτει και υποχρεώσεις όσον αφορά τις πολλαπλές και διασταυρούμενες διακρίσεις. Επικρατεί, δηλαδή, αδιαφορία, η οποία οδηγεί σε εκδηλώσεις διακρίσεων σε βάρος των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία. (Νάσκου- Περράκη Π., 2022)

Η ομάδα των γυναικών με αναπηρία δεν είναι ομοιογενής. Εκτός του γεγονότος ότι υπάρχουν γυναίκες όλων των εθνικοτήτων, γυναίκες με διαφορετικό είδος εργασίας, κοινωνικής θέσης, θρησκευτικού υποβάθρου αλλά και φυλετικού υποβάθρου, γεγονός είναι υπάρχει ποικιλομορφία και στις μορφές αναπηρίες που έχει η καθεμία. Άλλες έχουν σωματικές, άλλες ψυχικές, ψυχοκοινωνικές ή αισθητηριακές ασθένειες που συνδυάζονται ή όχι, ανάλογα την περίπτωση, με λειτουργικούς περιορισμούς (κινητικά προβλήματα και αδυναμίες). Στο άρθρο 1 της Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, άλλωστε, υπογραμμίζεται το γεγονός ότι η αναπηρία νοείται ως η κοινωνική αλληλεπίδραση μεταξύ της ατομικής αναπηρίας και του κοινωνικού και υλικού περιβάλλοντος. Η εμφανής αλλαγή συνέβη τη δεκαετία του 1980, οπότε και έγιναν σταδιακές αλλαγές στη νομοθεσία και στην πολιτική και κατά συνέπεια η αναγνώριση των γυναικών με αναπηρία ενισχύθηκε. Η ανησυχία, ωστόσο, εξακολουθεί να είναι έντονη, προκειμένου να μην υπάρχουν διακρίσεις σε βάρος των γυναικών με αναπηρία. Το άρθρο που αναλύουμε, λοιπόν, το άρθρο 6, αποτελεί απάντηση στην έλλειψη αναγνώρισης των δικαιωμάτων των γυναικών και των κοριτσιών με αναπηρία, οι οποίες προσπάθησαν σκληρά για να συμπεριληφθούν στο άρθρο αυτό. Δημιουργείται η υποχρέωση στα κράτη να μην έχουν ανοχή ούτε να λαμβάνουν μέτρα που εισάγουν διακρίσεις σε βάρος του ασθενούς φύλου και, παράλληλα, να αναπτύξουν την προαγωγή και τη χειραφέτηση τους και να λάβουν κατάλληλα μέτρα ώστε να μπορέσουν οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία να είναι αυτοδύναμες και να αυτενεργούν. (Farrior, 2015)

Με αυτόν τον τρόπο, το ασθενές φύλο θα αναθαρρέψει την αυτοπεποίθηση και τη δύναμή του. Πάνω σε αυτά, να σημειωθούν και λίγα πράγματα για ισότητα των φύλων. Βασικός πυλώνας των δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι η ισότητα των φύλων, η οποία αποτελεί θεμελιώδη αρχή των δικαιωμάτων του ανθρώπου και η οποία είναι από τη φύση της σχετική με τα δικαιώματα αυτά και απόλυτα συσχετισμένη με το περιεχόμενό τους. Δυστυχώς, τα φυλετικά στερεότυπα είναι ικανά να εμποδίσουν τις γυναίκες να αναπτύξουν τις δικές τους ικανότητες, να κυνηγούν επαγγελματικές σταδιοδρομίες και να επιλέγουν ελεύθερα την πορεία που επιθυμούν στις ζωές τους. Γι' αυτό, το άρθρο 6 αποτελεί δεσμευτική διάταξη για την απαγόρευση των διακρίσεων και την προάσπιση της ισότητας, όπως επίσης, και για την υποχρέωση καταπολέμησης των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων. Προάγει την ισότητα ευκαιριών και αποτελεσμάτων. Τα μέτρα που λαμβάνονται γι' αυτόν τον σκοπό μπορεί να είναι προσωρινά ή μακροχρόνια και οφείλουν να ξεπεράσουν την εκ του νόμου και την εκ των πραγμάτων ανισότητα. Όλα τα μέτρα πρέπει να εξασφαλίζουν την πλήρη ανάπτυξη, την πρόοδο και την χειραφέτηση των γυναικών με αναπηρία. Δεν αρκεί να λαμβάνονται απλώς υπόψιν στον σχεδιασμό των μέτρων, οι γυναίκες με αναπηρία, πρέπει, επίσης, και να μπορούν να συμμετέχουν έμπρακτα και να συνεισφέρουν στην κοινωνία. Οι γυναίκες με αναπηρία είναι σίγουρα πιθανότερο να υποστούν διακρίσεις συγκριτικά με το ανδρικό φύλο με αναπηρία και συγκριτικά με τις γυναίκες χωρίς αναπηρία. (Michelle Fine, 1989)

Η "διάκριση λόγω αναπηρίας" ορίζεται στο άρθρο 2 της Σύμβασης ως κάθε αποκλεισμός, περιορισμός ή διαχωρισμός που συνεπάγεται την προσβολή ή την κατάργηση της άσκησης, σε ισότιμη με τους άλλους βάση, όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών. Η "διάκριση κατά των γυναικών" ορίζεται στο άρθρο 1 της Σύμβασης για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών, ως κάθε αποκλεισμός, διαχωρισμός ή περιορισμός λόγω φύλου και έχει ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση της άσκησης των θεμελιωδών ελευθεριών και δικαιωμάτων από τις γυναίκες. Όσον αφορά τις διακρίσεις που υφίστανται το γυναικείο φύλο, μπορούν να λάβουν διάφορες μορφές:

- ✓ Άμεσες διακρίσεις (προκύπτουν όταν μία γυναίκα με αναπηρία τυγχάνει λιγότερο ευνοϊκής μεταχείρισης σε σχέση με ένα άλλο άτομο σε παρόμοια κατάσταση)
- ✓ Έμμεσες διακρίσεις (αναφέρονται σε νόμους, πολιτικές ή πρακτικές που φαίνονται ουδέτερες όταν λαμβάνονται στην ονομαστική τους αξία, αλλά έχουν δυσανάλογα αρνητικό αντίκτυπο στις γυναίκες με αναπηρία)
- ✓ Διακρίσεις λόγω συγγένειας (αποτελούν διακρίσεις σε βάρος προσώπων, λόγω της σύνδεσής τους με άτομο με αναπηρία)
- ✓ Άρνηση εύλογης προσαρμογής (διάκριση που διαπιστώνεται όταν αναγκαίες και κατάλληλες τροποποιήσεις και προσαρμογές απορρίπτονται, παρόλο που απαιτούνται, προκειμένου να διασφαλίσουν ότι οι γυναίκες με αναπηρία απολαμβάνουν, σε ισότιμη βάση, τα ανθρωπίνια δικαιώματά τους και τις θεμελιώδεις ελευθερίες) και
- ✓ Διαρθρωτικές ή συστημικές διακρίσεις (αντικατοπτρίζονται σε κρυφά ή εμφανή μοτίβα θεσμικής συμπεριφοράς, πολιτιστικές παραδόσεις και κοινωνικά πρότυπα που εισάγουν διακρίσεις)

Ανεξαρτήτου μορφής διάκρισης, όμως, ο αντίκτυπος των διακρίσεων παραβιάζει τα δικαιώματα των γυναικών με αναπηρία. Οι γυναίκες με αναπηρία, εκτός της δημόσιας σφαίρας, έχουν να αντιμετωπίσουν διακρίσεις και στην ιδιωτική τους ζωή, εντός της οικογένειάς τους, για παράδειγμα. Γι' αυτό, τα κράτη μέλη οφείλουν να θεσπίσουν νομικές διατάξεις και διαδικασίες που αναγνωρίζουν ρητά τις πολλαπλές διακρίσεις, ώστε να διασφαλιστεί πως οι καταγγελίες που υποβάλλονται βάσει περισσότερων του ενός λόγου διάκρισης, λαμβάνονται υπόψη κατά τον καθορισμό τόσο της ευθύνης όσο και των ένδικων μέσων. Επιπροσθέτως, στην παράγραφο 2 του άρθρου 6 της Σύμβασης τονίζεται η ανάγκη για χειραφέτηση των γυναικών, όπως προαναφέρθηκε. Στις υποχρεώσεις των κρατών μελών, περιλαμβάνεται και η υποχρέωση προστασίας των γυναικών με αναπηρία, δηλαδή τα δικαιώματά τους δεν παραβιάζονται από τρίτα μέρη. (Νάσκου- Περράκη Π., 2022)

Το άρθρο 6 είναι άκρως συνδεδεμένο με τις διατάξεις που αφορούν τη βία κατά των γυναικών με αναπηρία (άρθρο 16) και τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και τα δικαιώματα αυτών, συμπεριλαμβανομένου και του σεβασμού της κατοικίας και της οικογένειας (άρθρο 23 και 25) και τα πεδία των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών με αναπηρία σε άλλα σχετικά άρθρα. Όσον αφορά το άρθρο 16, που προαναφέρθηκε, οι γυναίκες με αναπηρία αντιμετωπίζουν μεγάλο κίνδυνο βίας και κακομεταχείρισης συγκριτικά με άλλες γυναίκες. Η βία μπορεί να έχει διάφορες μορφές, μπορεί να είναι διαπροσωπική ή θεσμική ή και διαρθρωτική. Η σεξουαλική βία κατά των γυναικών με αναπηρία περιλαμβάνει τον βιασμό. Η σεξουαλική κακοποίηση λαμβάνεται υπόψη σε όλα τα σενάρια, είτε πρόκειται για οικογένεια είτε για ευρύτερη κοινωνία. Μερικές γυναίκες με αναπηρία, ιδίως κωφές, τυφλές, κωφάλαλες και με νοητική αναπηρία είναι πολύ πιθανό να διατρέχουν ακόμα μεγαλύτερο κίνδυνο βίας και κακοποίησης λόγω της απομόνωσης και της εξάρτησής τους από τρίτους. Ακόμη, μπορεί να τις εκμεταλλευτούν οικονομικά, διότι είναι ευκολότερος στόχος, εξαιτίας του ότι είναι ευάλωτες, πράγμα που μπορεί να τις αφήσει εκτεθειμένες σε μεγαλύτερο κίνδυνο.

Οι γυναίκες με αναπηρία, σαφώς υπόκεινται στις ίδιες επιβλαβείς πρακτικές που διαπράττονται και κατά των γυναικών χωρίς αναπηρία, οι επιπτώσεις των οποίων, υπερβαίνουν κατά πολύ τον κοινωνικό αποκλεισμό, διαιωνίζουν ανισότητες, ενισχύουν τα στερεότυπα περί φύλου και προωθούν τις διακρίσεις σε βάρος των γυναικών. Τα αποτελέσματά τους μπορεί να είναι σωματική ή και ψυχολογική βία και οικονομική εκμετάλλευση. (Νάσκου- Περράκη Π., 2022)

Αν θέλουμε να αναφερθούμε και στα άρθρα 23 και 25, θα μπορούσαμε να σημειώσουμε πως τα στερεότυπα γύρω από την αναπηρία και το φύλο, πολλές φορές, έχει σημαντικό αντίκτυπο στην απόλαυση της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας και δικαιωμάτων τους και στο δικαίωμα της δημιουργίας οικογένειας. Προκαταλήψεις που αφορούν τις γυναίκες με αναπηρία υποστηρίζουν πως είναι ασεξουαλικές, υπερσεξουαλικές, ανίκανες ή παράλογες να κρατήσουν τον έλεγχο. Ωστόσο, οι γυναίκες με αναπηρία έχουν κάθε δικαίωμα που έχει και μία γυναίκα χωρίς αναπηρία χωρίς να εμποδίζονται να απολαύσουν τον έρωτα. Συχνά, τους στερείται η πρόσβαση στην πληροφόρηση, την επικοινωνία και την σεξουαλική εκπαίδευση, ίσως και λόγω μη διάθεσης των προσβάσιμων μορφών, λόγος που ενδεχομένως οδηγήσει σε σεξουαλική βία. Πέραν αυτών, η πρόσβαση τους στην υγειονομική

περίθαλψη, μοιάζει συχνά γολγοθάς, λόγω ελλιπούς προσβασιμότητας, οικονομικής αδυναμίας και υποδομών. Κατά συνέπεια, ίσως αντιμετωπίσουν πρόβλημα με την πρόσβαση στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, ιδιαίτερα στις γυναίκες με ψυχολογικές και διανοητικές αναπηρίες. Δεν είναι λίγες οι φορές που οι επιλογές και οι ανάγκες των γυναικών με αναπηρία αντικαθίστανται από τη θέληση τρίτων και δεν λαμβάνεται καθόλου υπόψιν καθώς θεωρείται περιττή, γεγονός που είναι λάθος, καθώς αυτές και μόνο πρέπει να έχουν το δικαίωμα να εξασκούν τη δικαιοπρακτική τους ικανότητα και να παίρνουν μόνες τους αποφάσεις για οποιοδήποτε θέμα τις αφορά. Ο περιορισμός ή η αφαίρεση της δικαιοπρακτικής ικανότητας υποβοηθάει επιβεβλημένες παρεμβάσεις, όπως τη στέρωση, την άμβλωση ή την αντισύλληψη. (Νάσκου- Περράκη Π., 2022)

Οι διακρίσεις σε βάρος των γυναικών με αναπηρία συναντάται και σε άλλα άρθρα της Σύμβασης, όπως στο άρθρο 8 που αφορά την ευαισθητοποίηση, στο άρθρο 9 που μιλά για την προσβασιμότητα, το άρθρο 11, το οποίο μιλά για τις επικίνδυνες καταστάσεις και τις ανθρωπιστικές κρίσεις, το άρθρο 12, σχετικό με την ισότιμη αναγνώριση ενώπιον του νόμου, το άρθρο 13 για την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, τα άρθρα 14 και 15, που μιλούν για την ελευθερία και την προστασία του ατόμου και την ελευθερία από βασανιστήρια ή σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία, το άρθρο 17 για την ακεραιότητα του ατόμου, το άρθρο 19 για την ανεξάρτητη διαβίωση και ένταξη στην κοινωνία, το άρθρο 24 που αφορά την εκπαίδευση, τα άρθρα 25 και 26 που αφορούν την υγεία και την αποκατάσταση, το άρθρο 27 για την εργασία, το 28 για την κοινωνική προστασία και το 29 για την συμμετοχή στην πολιτική και δημόσια ζωή.

3.1.3: ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Τα παιδιά με αναπηρία είναι ιδιαίτερα ευάλωτα σε διακρίσεις και δυσμενή μεταχείριση. Τα κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν ιδιαίτερα αυστηρά μέτρα για να απαγορεύσουν κάθε μορφή διάκρισης. Στο άρθρο 3 της Σύμβασης αναφέρεται η έννοια του “βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού”, η οποία πρέπει να εφαρμόζεται στα παιδιά με αναπηρία με προσεκτική εξέταση των περιστάσεων. Επιπλέον, πρέπει να δώσουν έμφαση στη συμβατικότητα της αναπηρίας σε γενικούς νόμους και πολιτικές σχετικά με την παιδική ηλικία και την εφηβεία. Η έννοια που αναφέρθηκε πιο πάνω (βέλτιστου συμφέροντος), δεν πρέπει να χρησιμοποιηθεί για να αποτρέψει τα παιδιά, ειδικά τα κορίτσια με αναπηρία, από την άσκηση του δικαιώματός τους για σωματική ακεραιότητα. (Stanley, 1998)

Πρέπει να χρησιμοποιείται προκειμένου να διαβεβαιώνει πως τα παιδιά με αναπηρία είναι ενημερωμένα και έχουν λόγο σε κάθε διαδικασία λήψης απόφασης που είναι σχετική με την κατάστασή τους και τη ζωή τους. Σύμφωνα, λοιπόν, με το άρθρο 3 “Παιδιά με αναπηρία”:

1. Τα συμβαλλόμενα κράτη λαμβάνουν όλα τα απαιτούμενα μέτρα, προκειμένου να διασφαλίζουν την πλήρη απόλαυση, από τα παιδιά με αναπηρία, όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, σε ίση βάση με τα υπόλοιπα παιδιά.

2. Σε όλες τις ενέργειες που αφορούν τα παιδιά με αναπηρία, το συμφέρον του παιδιού είναι πρωταρχικής σημασίας.
3. Τα συμβαλλόμενα κράτη διασφαλίζουν ότι τα παιδιά με αναπηρία έχουν το δικαίωμα να εκφράζουν τις απόψεις τους ελεύθερα, σχετικά με όλα τα θέματα που έχουν επιπτώσεις σε αυτά και ότι στις απόψεις τους δίδεται η οφειλόμενη βαρύτητα, σύμφωνα με την ηλικία και την ωριμότητά τους, σε ίση βάση με τα υπόλοιπα παιδιά και ότι τους παρέχεται βοήθεια σε σχέση με την αναπηρία τους και κατάλληλη για την ηλικία τους, ώστε να υλοποιήσουν αυτό το δικαίωμα.

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα στη μη διάκριση, βάσει του άρθρου 2 της Σύμβασης που διασφαλίζει τα δικαιώματα του παιδιού, χωρίς κανενός είδους διακρίσεις. Οι διακρίσεις μπορεί να σχετίζονται με την ανεπαρκή φροντίδα, προσοχή, διατροφή, εκπαίδευση αλλά και με τη σκληρή μεταχείριση των παιδιών ή την κακοποίησή τους. Τα παιδιά με αναπηρία υφίστανται, συχνά, διακρίσεις, οι οποίες δυσχεραίνουν τη ζωή, ακόμα και την επιβίωσή τους, καθώς, ειδικά τα παιδιά με αναπηρία έχουν ακριβώς τα ίδια δικαιώματα με τα υπόλοιπα σε όλους τους τομείς της ζωής τους. Ιδιαίτερη μέριμνα χρειάζεται να λαμβάνεται στις πιο ευάλωτες ομάδες παιδιών, όπως είναι τα κορίτσια, τα ανάπηρα παιδιά, τα παιδιά που ζουν υπό το καθεστώς φτώχειας, αυτά που ανήκουν σε μειονότητες, τα ορφανά ή αυτά που στερούνται γονικής μέριμνας για οποιονδήποτε λόγο (αλκοολικοί γονείς, για παράδειγμα ή γονείς στη φυλακή). (Νάσκου- Περράκη Π., 2022)

Η προσχολική ηλικία είναι η περίοδος κατά την οποία, παραδοσιακά, ανιχνεύονται οι αναπηρίες στα παιδιά. Οφείλουν να λαμβάνουν εξειδικευμένη βοήθεια και να επιδιώκεται η πλήρης ένταξή τους και συμμετοχή τους στην εκπαίδευση και την κοινωνική ζωή, ακριβώς όπως συμβαίνει με κάθε άλλο παιδί. Περίπου το 10% του παγκόσμιου πληθυσμού καταλαμβάνουν τα άτομα με αναπηρία, δηλαδή 500-650 εκατομμύρια άνθρωποι, εκ των οποίων τα 150 εκατομμύρια, είναι παιδιά. Περισσότερο από το 80% αυτών των ατόμων ζουν σε αναπτυσσόμενες χώρες με μηδαμινή πρόσβαση σε υπηρεσίες, όπως η εκπαίδευση και η αξιοπρεπής διαβίωση. Όπως, ωστόσο, προαναφέρθηκε και για τις γυναίκες πιο πάνω, έτσι και όσον αφορά στα παιδιά, τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρήθηκε θετική εστίαση στα άτομα με αναπηρία και πιο συγκεκριμένα στα παιδιά. Αυτό συνέβη, διότι, γίνεται τεράστια προσπάθεια να ακουστεί η φωνή τους, από ΜΚΟ κυρίως και είναι γεγονός πως όταν υιοθετήθηκε η Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού ήταν η πρώτη Συνθήκη που επικεντρώθηκε στην αναπηρία με το άρθρο 2 και εστίασε στα δικαιώματα του παιδιού αφιερώνοντάς του ένα ολόκληρο άρθρο, το άρθρο 23. Αυτές είναι οι δύο βασικές διατάξεις εστιάζουν στα παιδιά με αναπηρία και επιβάλλουν στα κράτη μέλη να διασφαλίσουν πως όλα τα παιδιά που υπάγονται στη δικαιοδοσία τους απολαμβάνουν όλα τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στη Σύμβαση χωρίς κανενός είδους διάκριση. Είναι υποχρεωμένα, λοιπόν, να λαμβάνουν μέτρα για την πρόληψη διακρίσεων, ακόμα και λόγω αναπηρίας. Γίνεται ειδική αναφορά στην αναπηρία καθώς τα παιδιά με αναπηρία είναι από τις πιο ευάλωτες ομάδες ατόμων και πιο συγκεκριμένα παιδιών. Τα παιδιά με αναπηρία υφίστανται περιθωριοποίηση για πολλούς και διαφορετικούς λόγους, όπως είναι οι φόβοι, οι αρνητικές στάσεις, το κοινωνικό στίγμα, οι δυσπιστίες, η υπερπροστασία και οι προκαταλήψεις που επικρατούν, γι' αυτό και επιδιώκεται να βρεθούν και να ληφθούν τα καταλληλότερα μέτρα επί του θέματος, όπως είναι η ρητή απαγόρευση διακρίσεων σε βάρος τους ή οι

αποτελεσματικές λύσεις αποκατάστασης της βλάβης αν παρόλη την πρόληψη, επικρατήσουν οι διακρίσεις, ακόμη και η έγκαιρη ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση όλων των κοινωνικών ομάδων προκειμένου να προλαμβάνουν τις διακρίσεις σε βάρος των παιδιών με αναπηρία. Τα κορίτσια με αναπηρία είναι ακόμα πιο συχνά ευάλωτα σε διακρίσεις και λόγω αναπηρίας και λόγω φύλου και γι' αυτό συχνά υφίστανται βία, η οποία είναι, δυστυχώς μεν, σαφώς δε, πιο διαδεδομένη απ' ότι κατά των αγοριών με αναπηρία ή των κοριτσιών γενικά. Συνήθως η βία κατά των κοριτσιών με αναπηρία περιλαμβάνει εκτός της σεξουαλικής κακοποίησης και ταπείνωση, κακοποίηση (συναισθηματική και σωματική) και αυξάνεται κυρίως στην εφηβεία. Μπορούμε να παραθέσουμε κάποια παραδείγματα επιβλαβών πρακτικών κατά των κοριτσιών με αναπηρία, όπως: τα κορίτσια με αναπηρία είναι πιθανότερο να πεθάνουν εξαιτίας “ευθανασιών” συγκριτικά με τα αγόρια με αναπηρία, καθώς οι οικογένειες δεν είναι πρόθυμες ή δεν δύνανται να μεγαλώσουν ένα κορίτσι με αναπηρία. Επιπροσθέτως, ο γάμος των κοριτσιών με αναπηρία και ιδίως με νοητικές αναπηρίες, δικαιολογείται με το πρόσχημα παροχής μελλοντικής ασφάλειας, φροντίδας και χρηματοδότησης. Βιώνουν την κοινωνική απομόνωση, τον διαχωρισμό και την εκμετάλλευση εντός της οικογένειας, μεταξύ άλλων, του αποκλεισμού από οικογενειακές δραστηριότητες, της παρεμπόδισης να φύγουν από το σπίτι, του εξαναγκασμού σε αφίλοκερδή ενασχόληση με τις οικιακές εργασίες και της απαγόρευσης να πηγαίνουν σχολείο. (Νάσκου- Περράκη Π., 2022)

Σχετικά με το άρθρο 23 της Σύμβασης, ήδη από την πρώτη παράγραφο μπορεί να θεωρηθεί πως η κύρια αρχή για την εφαρμογή της Σύμβασης σε σχέση με τα παιδιά με αναπηρία είναι η απόλαυση μιας πλήρους και αξιοπρεπούς ζωής σε συνθήκες που διασφαλίζουν την αξιοπρέπεια, ενισχύουν την αυτονομία και ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή στην κοινότητα. Ο βασικός στόχος της παραγράφου αυτής είναι να περιλαμβάνονται τα παιδιά με αναπηρία ενεργά στην κοινωνία και γι' αυτό, τα μέτρα που λαμβάνονται για την εφαρμογή των δικαιωμάτων τους, πρέπει να κατευθύνονται ρητά προς αυτήν την κατεύθυνση. Η παράγραφος 2 του συγκεκριμένου άρθρου αναγνωρίζει το δικαίωμα των παιδιών με αναπηρία στην ειδική φροντίδα και κατ' επέκταση στην προσφορά βοήθειας τόσο στο ίδιο το παιδί όσο και σε αυτούς που το φροντίζουν. Η παράγραφος 3 περιέχει μέτρα για το τι πρέπει να περιλαμβάνει η βοήθεια, η οποία οφείλει να είναι όσο είναι δυνατόν δωρεάν και να αξιοποιεί στον μέγιστο βαθμό τους διαθέσιμους πόρους. Στο μέτρο που αφορά την παράγραφο 4 του άρθρου 23 της Σύμβασης, η Επιτροπή συνιστά στα κράτη μέλη να λάβουν αποτελεσματικά μέτρα για την προώθηση των πληροφοριών, προκειμένου να δοθεί στα κράτη μέλη η δυνατότητα να βελτιώσουν τις ικανότητές τους στους τομείς της πρόληψης και της θεραπείας των αναπηριών των παιδιών και, επιπλέον, καλούνται να παρέχουν πληροφορίες στις εκθέσεις τους στην Επιτροπή σχετικά με τις δραστηριότητες και τα αποτελέσματα αυτής της διεθνούς συνεργασίας. (Νάσκου- Περράκη Π., 2022)

Άλλες διατάξεις, στις οποίες γίνεται αναφορά στα παιδιά με αναπηρία είναι οι εξής:

- ✓ Το άρθρο 3 της Σύμβασης αναφέρεται ρητά πως “σε όλες τις ενέργειες που αφορούν τα παιδιά... το καλύτερο συμφέρον του παιδιού θα είναι πρωταρχικό μέλημα”. Στόχος είναι να γίνει προσπάθεια να καλυφθούν όλες οι πτυχές της φροντίδας και της προστασίας των παιδιών σε όλα τα περιβάλλοντα.

- ✓ Το άρθρο 6, στο οποίο η αναφορά στο εγγενές δικαίωμα στη ζωή, την επιβίωση και την ανάπτυξη σηματοδοτεί την υποχρέωση να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή σε ό,τι αφορά τα παιδιά με αναπηρία.
- ✓ Το άρθρο 12, που τονίζει τη σημασία στο σεβασμό στις απόψεις του παιδιού, καθώς πολλές φορές, οι ενήλικες παίρνουν αποφάσεις σχετικά με τα παιδιά με αναπηρία, ενώ η φωνή των ίδιων δεν ακούγεται ούτε αναζητάτε, εν ολίγοις, τα παιδιά με αναπηρία μένουν εκτός διαδικασίας λήψης αποφάσεων. Η συμμετοχή των παιδιών είναι πολύ σημαντική, καθώς οφείλουμε να ακούμε τις επιθυμίες και τις ανάγκες τους, προκειμένου να τα βοηθήσουμε με όσο το δυνατόν καλύτερο τρόπο και εκτός αυτού, έμμεσα και άμεσα τα εντάσσουμε στην κοινωνία όλο και περισσότερο και νιώθουν και αυτά μέρος του συνόλου.

Άκρως σημαντικό είναι, επίσης, το εγγενές δικαίωμα όλων των παιδιών στην υγειονομική περίθαλψη και την επίτευξη του υψηλότερου δυνατού επιπέδου υγείας. Γι' αυτόν τον λόγο, οι πολιτικές για την υγεία πρέπει να είναι περιεκτικές και να αντιμετωπίζουν τον έγκαιρο εντοπισμό των αναπηριών, προκειμένου να επιδιώκεται η έγκαιρη παρέμβαση και, κατά συνέπεια, βελτίωση ή και αποκατάσταση όπου αυτό είναι εφικτό. Για την επίτευξη όλων αυτών, πρέπει να διασφαλιστεί πως οι επαγγελματίες της υγείας που εργάζονται με παιδιά με αναπηρία εκπαιδεύονται στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο. (Stanley, 1998)

Ως προς τις αιτίες της αναπηρίας, αυτές είναι ποικίλες και, γι' αυτό η ποιότητα και το επίπεδο πρόληψης ποικίλλουν. Για παράδειγμα, οι κληρονομικές ασθένειες θα μπορούσαν να αποφευχθούν σε ένα μεγάλο βαθμό αν περιορίζονταν οι συγγενείς γάμοι, που παραδοσιακά διεξάγονται σε ορισμένες κοινωνίες. Όσον αφορά στις μεταδοτικές ασθένειες, επίσης, οι οποίες αποτελούν αιτία για πολλές μορφές αναπηρίας, σκόπιμο είναι να ενταθεί ο υποχρεωτικός εμβολιασμός για την επίτευξη ανοσοποίησης και, κατ' επέκταση, την πρόληψη των μεταδοτικών ασθενειών που έχουν ως συνέπεια την αναπηρία. Ακόμη και η κακή διατροφή των παιδιών μπορεί να οδηγήσει, μακροπρόθεσμα, σε διαφόρων ειδών αναπηρίες, όπως η τύφλωση ή η έλλειψη βιταμίνης Α. Μία σημαντική αιτία αναπηρίας είναι και τα οικιακά και τροχαία ατυχήματα, γι' αυτό και σκόπιμο είναι να εφαρμοστούν πολιτικές πρόληψης, όπως οι νόμοι για ζώνες ασφαλείας και η ενημέρωση και εκπαίδευση για την οδική ασφάλεια. Τέλος, μία άλλη σημαντική αλλά κρυφή αιτία είναι οι επικίνδυνες περιβαλλοντικές τοξίνες, τις οποίες τα κράτη μέλη οφείλουν να περιορίσουν με την θέσπιση νόμων υπέρ της προστασίας του περιβάλλοντος και της μείωσης της ρύπανσης. (Hesperian Health Guides, 2023)

Ιδιαίτερη αναφορά οφείλουμε να κάνουμε στην εφηβεία σε συνάρτηση με την αναπηρία και τις δυσκολίες που επιφέρει αυτή στη ζωή των παιδιών. Τα παιδιά, ιδίως στην εφηβεία, έχουν να αντιμετωπίσουν πολλαπλές προκλήσεις και κινδύνους, κυρίως στη δημιουργία σχέσεων με τους συνομήλικούς τους και την αναπαραγωγική υγεία. Η κύρια και πιο σημαντική μέθοδος πρόληψης αυτού είναι η έγκαιρη και πλήρης ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των παιδιών για το ζήτημα της αναπηρίας, από μικρή ηλικία. Η Επιτροπή διατηρεί τις επιφυλάξεις της για την επικρατούσα πρακτική της αναγκαστικής στείρωσης των παιδιών με αναπηρία, ιδίως των κοριτσιών. Η συγκεκριμένη πρακτική, η οποία εξακολουθεί να υφίσταται, παραβιάζει σοβαρά το δικαίωμα του παιδιού σε αυτήν (τη στείρωση) ή τη σωματική του

ακεραιότητα και, κατά συνέπεια οδηγεί σε αρνητικές επιπτώσεις στη σωματική και στη ψυχική του υγεία. Επομένως, προτείνεται να απαγορευτεί δια παντός η αναγκαστική στείρωση παιδιών λόγω αναπηρίας. (Νάσκου- Περράκη Π., 2022)

Όσον αφορά την εκπαίδευση, η εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς πρέπει να είναι ο στόχος της εκπαίδευσης των παιδιών με αναπηρίες. Ο τρόπος, με τον οποίο θα ενταχθεί το εκάστοτε παιδί με αναπηρία στην εκπαίδευση, ποικίλλει και υπαγορεύεται από τις ανάγκες του κάθε παιδιού. Ο όρος εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς μπορεί να νοηθεί με διαφορετικές έννοιες. Στον πυρήνα του, ο όρος αυτός είναι ένα σύνολο αξιών, αρχών και πρακτικών που επιδιώκει ουσιαστική, αποτελεσματική και ποιοτική εκπαίδευση για όλους τους μαθητές, που ταιριάζει στην ποικιλία των μαθησιακών συνθηκών και απαιτήσεων όχι μόνο των παιδιών με αναπηρία αλλά όλων των μαθητών. Η ένταξη σίγουρα μπορεί να ποικίλλει ανάλογα με τις ανάγκες του κάθε μαθητή, όμως είναι απαραίτητο να γίνει για όλους, πράγμα που είναι εφικτό μόνο εάν, οι άνθρωποι που εργάζονται στην εκπαίδευση, καταρτιστούν επαρκώς στην ιδέα ενός εκπαιδευτικού συστήματος χωρίς αποκλεισμούς. (National Disability Authority, 2020)

Παρόλα αυτά, οι έφηβοι με αναπηρία, συχνά αποκλείονται από τις ευκαιρίες που προσφέρονται στους υπόλοιπους εφήβους, σε πολλούς τομείς της κοινωνικής και οικονομικής ζωής. Τα παιδιά με αναπηρία, πολύ συχνά, καταλήγουν στο δρόμο για πολλούς λόγους και ορισμένες φορές χρησιμοποιούνται για επαιτεία. Επιβάλλεται, λοιπόν, η λήψη μέτρων για την απαγόρευση αυτής της δυσμενούς συνέπειας από τα κράτη, καθώς τα παιδιά που βρίσκονται στο δρόμο ενδέχεται να διατρέχουν μεγάλο κίνδυνο να αναπτύξουν αναπηρίες λόγω των δυσχερειών που αντιμετωπίζουν, όπως είναι η βία, η εκμετάλλευση και η κατάχρηση ουσιών. Οι αναπηρίες, τόσο οι διανοητικές όσο και οι ψυχοκοινωνικές, μπορούν να καταστήσουν τα παιδιά του δρόμου ιδιαίτερα ευάλωτα στην κακοποίηση και την εκμετάλλευση. (Stanley, 1998)

3.1.4.: ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ

Η προσβασιμότητα είναι προϋπόθεση και μέσο για την εκ των πραγμάτων επίτευξη της ισότητας για όλα τα άτομα με αναπηρία. Προκειμένου τα άτομα με αναπηρία να γίνουν ενεργά μέλη της κοινωνίας, τα κράτη μέλη πρέπει να θέσουν ως σοβαρό ζήτημα την προσβασιμότητα στο δομημένο περιβάλλον, στα δημόσια μεταφορικά μέσα, καθώς και στις υπηρεσίες πληροφόρησης και επικοινωνίας, που πρέπει να είναι διαθέσιμες και εξίσου αξιοποιήσιμες για όλα τα άτομα με αναπηρία, ακριβώς όπως και για τους υπόλοιπους. Η προσβασιμότητα στο πλαίσιο των υπηρεσιών επικοινωνίας περιλαμβάνει την παροχή κοινωνικής και επικοινωνιακής υποστήριξης. (Digital Accessibility, 2013)

Ωστόσο, η προσβασιμότητα και οι κατάλληλες συνθήκες εργασίας, είναι δύο ξεχωριστές έννοιες της νομοθεσίας και των πολιτικών σχετικά με την ισότητα: οι υποχρεώσεις σχετικά με την προσβασιμότητα, σχετίζονται με ομάδες ατόμων και πρέπει να εφαρμόζονται σταδιακά αλλά χωρίς όρους. Οι υποχρεώσεις της διατήρησης κατάλληλων συνθηκών εργασίας, από την άλλη πλευρά, εξατομικεύονται, τυγχάνουν άμεσης εφαρμογής σε όλες τις

ομάδες δικαιωμάτων και ενδέχεται να περιορίζονται λόγω της αρχής της αναλογικότητας. (Disability and Health Inclusion Strategies, 2020)

Λόγω του ότι η σταδιακή υλοποίηση της ανάγκης προσβασιμότητας στο δομημένο περιβάλλον, στις δημόσιες συγκοινωνίες και στις υπηρεσίες πληροφοριών και επικοινωνιών, ενδέχεται να απαιτεί χρόνο, η διαμόρφωση κατάλληλων συνθηκών εργασίας μπορεί, εν τω μεταξύ, να χρησιμοποιηθεί ως μέσο για την παροχή πρόσβασης στο άτομο, καθώς κάτι τέτοιο αποτελεί άμεση υποχρέωση.

Το άρθρο που σχετίζεται με την προσβασιμότητα είναι το άρθρο 9 της Σύμβασης:

1. Προκειμένου να επιτρέψουν στα άτομα με αναπηρίες να ζουν ανεξάρτητα και να συμμετέχουν πλήρως σε όλες τις πτυχές της ζωής, τα συμβαλλόμενα κράτη λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίζουν στα άτομα με αναπηρίες την πρόσβαση, σε ίση βάση με τους άλλους, στο φυσικό περιβάλλον, τα μέσα μεταφοράς, την πληροφορία και τις επικοινωνίες, συμπεριλαμβανομένων και των τεχνολογιών και συστημάτων πληροφορίας και επικοινωνιών και σε άλλες εγκαταστάσεις και υπηρεσίες που είναι ανοικτές ή παρέχονται στο κοινό, τόσο στις αστικές όσο και στις αγροτικές περιοχές. Τα μέτρα αυτά, που θα συμπεριλαμβάνουν τον προσδιορισμό και την εξάλειψη των εμποδίων και κωλυμάτων προσβασιμότητας, θα ισχύουν, μεταξύ άλλων, για:
 - a. Τα κτίρια, τους δρόμους, τις μεταφορές και λοιπές εσωτερικές και υπαίθριες εγκαταστάσεις, συμπεριλαμβανομένων και των σχολείων, των κατοικιών, των ιατρικών εγκαταστάσεων και των εργασιακών χώρων,
 - b. Τις πληροφορίες, τις επικοινωνίες και λοιπές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων και των ηλεκτρονικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών έκτακτης ανάγκης.
2. Τα συμβαλλόμενα κράτη λαμβάνουν επίσης κατάλληλα μέτρα προκειμένου:
 - a. Να αναπτύξουν, διαδώσουν και παρακολουθούν την εφαρμογή των ελάχιστων προτύπων και κατευθυντηρίων οδηγιών για την προσβασιμότητα των εγκαταστάσεων και των υπηρεσιών που είναι ανοικτές ή παρέχονται στο κοινό,
 - b. Να διασφαλίζουν ότι οι ιδιωτικοί φορείς, οι οποίοι προσφέρουν εγκαταστάσεις και υπηρεσίες που είναι ανοικτές ή παρέχονται στο κοινό, λαμβάνουν υπόψη τους όλες τις μορφές της προσβασιμότητας για τα άτομα με αναπηρίες,
 - c. Να παρέχουν κατάρτιση τους άμεσα ενδιαφερομένους, σε σχέση με τα ζητήματα προσβασιμότητας που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρίες,
 - d. Να παρέχουν, στα κτίρια και τις λοιπές εγκαταστάσεις που είναι ανοικτές στο κοινό, σύστημα σήμανσης σε braille και σε ευανάγνωστες και κατανοητές μορφές,
 - e. Να παρέχουν μορφές “ζωντανής” βοήθειας και ενδιάμεσων, συμπεριλαμβανομένων των οδηγών, των αναγνώστων και των επαγγελματιών διερμηνέων της νοηματικής γλώσσας, προκειμένου να διευκολύνουν την προσβασιμότητα στα κτίρια και σε άλλες εγκαταστάσεις που είναι ανοικτές στο κοινό,
 - f. Να προάγουν άλλες κατάλληλες μορφές βοήθειας και υποστήριξης προς τα άτομα με αναπηρίες, προκειμένου να διασφαλίζουν την πρόσβασή τους στην πληροφορία,

- g. Να προάγουν την πρόσβαση, για τα άτομα με αναπηρίες, στις νέες τεχνολογίες και τα συστήματα πληροφορίας και επικοινωνιών, συμπεριλαμβανομένου και του διαδικτύου,
- h. Να προάγουν το σχεδιασμό, την ανάπτυξη, την παραγωγή και τη διανομή προσιτών τεχνολογιών και συστημάτων ενημέρωσης και επικοινωνιών σε αρχικό στάδιο, έτσι ώστε αυτές οι τεχνολογίες και συστήματα να καταστούν προσιτές με ελάχιστο κόστος. (Νάσκου- Περράκη, Π., 2022)

Η προσβασιμότητα, όπως προαναφέρθηκε, αποτελεί προϋπόθεση για να ζουν τα άτομα με αναπηρία ανεξάρτητα και να συμμετέχουν πλήρως και ισότιμα στην κοινωνία. Η προσέγγιση αυτή απορρέει από την απαγόρευση των διακρίσεων, γι' αυτό και η άρνηση της πρόσβασης πρέπει να θεωρείται ως πράξη διάκρισης, ανεξάρτητα από το αν ο δράστης είναι δημόσιος ή ιδιωτικός φορέας. Τα άτομα με αναπηρία, συναντούν πολλές φορές εμπόδια, όπως τα σκαλιά στις εισόδους των κτιρίων, η απουσία ανελκυστήρων σε πολυκατοικίες και η έλλειψη πληροφοριών σε προσβάσιμη μορφή. Τέτοια τεχνικά εμπόδια αποτελούν τις περισσότερες φορές ελλιπή πληροφόρηση και τεχνογνωσία παρά συνειδητή βούληση για παρεμπόδιση των ατόμων με αναπηρία από την πρόσβασή τους σε μέρη ή υπηρεσίες που προορίζονται για χρήση από το ευρύ κοινό. Για να βελτιωθεί η προσβασιμότητα στα άτομα με αναπηρίες, είναι αναγκαίο να αλλάξει η στάση απέναντι στα άτομα με αναπηρία, με σκοπό να καταπολεμηθεί ο στιγματισμός και οι διακρίσεις, μέσω συνεχούς προσπάθειας εκπαίδευσης, ευαισθητοποίησης, πολιτιστικών δράσεων και επικοινωνίας. (Disability and Health Inclusion Strategies, 2020)

Η προσβασιμότητα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως επαναβεβαίωση της κοινωνικής πτυχής του δικαιώματος πρόσβασης που αφορά ειδικά την αναπηρία. Η Σύμβαση για τα δικαιώματα των ΑμεΑ περιλαμβάνει την προσβασιμότητα ως θεμελιώδη αρχή της και ως βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματική και ίση απόλαυση των ατομικών, πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία. Η προσβασιμότητα, εκτός του ότι πρέπει να εξετάζεται στο πλαίσιο της ισότητας και της μη διάκρισης, πρέπει να εξετάζεται, επίσης, και ως τρόπος επένδυσης στην κοινωνία και ως αναπόσπαστο μέρος της ατζέντας για βιώσιμη ανάπτυξη. Παρόλα αυτά, είναι διακριτό πως το επίπεδο εφαρμογής της νομοθεσίας που αφορά την προσβασιμότητα παραμένει χαμηλό σε πολλές χώρες και τα ΑμεΑ συχνά στερούνται το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης λόγω έλλειψης πρόσβασης στις πληροφορίες και επικοινωνίες. Ακόμα και να υπάρχουν, παραδείγματος χάριν, διερμηνείς στη νοηματική γλώσσα για τα άτομα με ακουστική αναπηρία, ο αριθμός των διερμηνέων είναι συνήθως πολύ μικρός και δεν μπορούν να ανταποκριθούν στην αυξημένη ζήτηση για τις υπηρεσίες τους, σε συνάρτηση με το κόστος των υπηρεσιών τους που είναι αρκετά αυξημένο λόγω του ότι οφείλουν να ταξιδεύουν μεμονωμένα με πελάτες. Επιπρόσθετα, άτομα με νοητική ή ψυχοκοινωνική αναπηρία και τυφλοκωφοί, αντιμετωπίζουν εμπόδια στην πρόσβασή τους στις πληροφορίες και επικοινωνίες κυρίως, καθώς υπάρχει έλλειψη κειμένων σε εύκολα αναγνώσιμες και κατανοητές μορφές και σε εναλλακτικούς τρόπους επικοινωνίας. Ορισμένες φορές, ανασταλτικός παράγοντας στην τροποποίηση κτιρίων ή μεθόδων διάδοσης της πληροφορίας αποτελεί το κόστος αναπροσαρμογής, πράγμα, ωστόσο, που δεν θα πρέπει υπό φυσιολογικές συνθήκες να θεωρείται δικαιολογία. Γι' αυτό, μία λύση είναι η

προσβασιμότητα να επιτυγχάνεται από τον αρχικό σχεδιασμό και ανάπτυξη, προκειμένου να μην κοστίζει περαιτέρω αργότερα, αφού το μόνο σίγουρο είναι ότι θα πρέπει η πρόσβαση να είναι, εν τέλει, ισότιμη. Η εφαρμογή του καθολικού σχεδιασμού καθιστά την κοινωνία προσβάσιμη για όλους τους ανθρώπους και όχι μόνο τα άτομα με αναπηρία. Είναι, εξάλλου πολύ σημαντικό το γεγονός ότι το άρθρο 9 επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να εξασφαλίζουν την προσβασιμότητα σε ολόκληρη την επικράτειά τους. Συνήθως, βέβαια, η προσβασιμότητα εφαρμόζεται πιο εύκολα και με καλύτερα αποτελέσματα στις μεγαλύτερες πόλεις, χωρίς αυτό, φυσικά, να αποτελεί κανόνα, καθώς δεν εκλείπουν οι φορές που η εκτεταμένη αστικοποίηση επιφέρει περισσότερα εμπόδια παρά ευκολίες. Ο όρος προσβασιμότητα παραπέμπει σε ομάδες, ενώ αντίθετα, ο όρος εύλογη προσαρμογή σχετίζεται με άτομα, πράγμα που σημαίνει πως υπάρχει υποχρέωση και είναι πρωταρχική ευθύνη να παρέχεται προσβασιμότητα. Η υποχρέωση παροχής εύλογων προσαρμογών αποτελεί καθήκον, επομένως είναι απαραίτητο να υλοποιηθεί κάθε φορά που ένα άτομο με αναπηρία τη χρειάζεται. Σε τέτοιες περιπτώσεις, τα πρότυπα προσβασιμότητας μπορούν να αποτελούν ένδειξη, αλλά όχι να θεωρούνται περιοριστικά. Η εύλογη προσαρμογή μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσο για την εξασφάλιση της δυνατότητας πρόσβασης για ένα άτομο με αναπηρία σε μια συγκεκριμένη κατάσταση. Επιδιώκεται η επίτευξη ατομικής δικαιοσύνης, μέσα από τη χρήση των εύλογων προσαρμογών, με την έννοια ότι διασφαλίζονται η μη διάκριση ή αλλιώς η ισότητα, λαμβάνοντας υπόψη την αξιοπρέπεια, την αυτονομία και τις επιλογές του ατόμου. Με αυτόν τον τρόπο, ένα άτομο με μία σπάνια μορφή αναπηρίας, είναι δυνατόν να ζητήσει την παροχή μιας εύλογης προσαρμογής που δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής οποιουδήποτε προτύπου προσβασιμότητας. (Νάσκου- Περράκη Π., 2022)

Τα κράτη μέλη, οφείλουν να εξετάζουν και, όπου είναι αναγκαίο, να τροποποιούν τη νομοθεσία τους περί προσβασιμότητας, ώστε να απαγορεύεται η διάκριση λόγω αναπηρίας. Οι δύο περιπτώσεις που ακολουθούν, στις οποίες η έλλειψη προσβασιμότητας έχει εμποδίσει άτομο με αναπηρία να έχει πρόσβαση σε υπηρεσία ή εγκατάσταση ανοικτή για το κοινό, θα πρέπει να θεωρούνται ως απαγορευμένες πράξεις διάκρισης λόγω αναπηρίας:

- ✓ Όταν η υπηρεσία ή εγκατάσταση δημιουργήθηκε μετά τη θέσπιση σχετικών προτύπων προσβασιμότητας
- ✓ Στην περίπτωση που η πρόσβαση θα μπορούσε να έχει γίνει εφικτή, μέσω εύλογων προσαρμογών, στην εγκατάσταση ή την υπηρεσία (όταν αυτή δημιουργήθηκε).

Η διεθνής συνεργασία θα πρέπει να είναι ένα σημαντικό εργαλείο για την προώθηση της προσβασιμότητας και του καθολικού σχεδιασμού. Όσες επενδύσεις γίνονται στο πλαίσιο της διεθνούς συνεργασίας θα πρέπει να χρησιμοποιούνται για να ενθαρρύνουν την άρση των υφιστάμενων εμποδίων και για την αποτροπή δημιουργίας νέων. Δεν είναι ανεκτό, πλέον, να χρησιμοποιούνται δημόσιοι πόροι για να δαιωνίζονται νέες ανισότητες. Όλα τα νέα αντικείμενα, υποδομές και υπηρεσίες πρέπει να είναι πλήρως προσβάσιμα για όλα τα άτομα με αναπηρία. Η διεθνής συνεργασία διαδραματίζει πολύ ουσιαστικό ρόλο όχι μόνο για την επένδυση σε προσβάσιμα αγαθά, αλλά και για ενθάρρυνση ανταλλαγής τεχνογνωσίας και πληροφοριών σχετικά με καλές πρακτικές για την επίτευξη της προσβασιμότητας με τρόπο που θα προσφέρουν ορατές αλλαγές που μπορούν να βελτιώσουν τις ζωές εκατομμυρίων ατόμων με αναπηρία στον κόσμο. (Disability and Health Inclusion Strategies, 2020)

Η προσβασιμότητα πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος κάθε προσπάθειας βιώσιμης ανάπτυξης, ιδίως στο πλαίσιο της αναπτυξιακής ατζέντας μετά το 2015. Γι' αυτό είναι απαραίτητη η θέσπιση ελαχίστων προτύπων για την προσβασιμότητα διαφόρων υπηρεσιών που παρέχονται από δημόσιες και ιδιωτικές επιχειρήσεις για άτομα με διαφορετικού τύπου αναπηρία. Τα πρότυπα αυτά μπορούν, επίσης, να αναπτυχθούν σε συνεργασία με άλλα κράτη μέλη και διεθνείς οργανισμούς και υπηρεσίες μέσω της διεθνούς συνεργασίας, σύμφωνα με το άρθρο 32 της Σύμβασης.

Η παρακολούθηση της προσβασιμότητας είναι μια κρίσιμη πτυχή της εθνικής και διεθνούς παρακολούθησης της εφαρμογής της Σύμβασης. Το άρθρο 33 της Σύμβασης απαιτεί από τα κράτη μέλη να ορίσουν κεντρικά σημεία εντός των κυβερνήσεων τους για θέματα που σχετίζονται με την εφαρμογή της Σύμβασης, όπως επίσης και για τη δημιουργία εθνικών πλαισίων για την παρακολούθηση της εφαρμογής που περιλαμβάνουν έναν ή περισσότερους ανεξάρτητους μηχανισμούς. Η κοινωνία των πολιτών θα πρέπει, επίσης, να εμπλέκεται και θα πρέπει να συμμετέχει πλήρως στη διαδικασία παρακολούθησης. Οι εθνικές και διεθνείς διαδικασίες παρακολούθησης της εφαρμογής της Σύμβασης θα πρέπει να πραγματοποιούνται με έναν προσβάσιμο τρόπο που να προωθεί και να διασφαλίζει την αποτελεσματική συμμετοχή των ατόμων με αναπηρίες και των αντιπροσωπευτικών οργανώσεών τους. Το άρθρο 49 της Σύμβασης απαιτεί ότι το κείμενο της Σύμβασης θα διατίθεται σε προσβάσιμες μορφές. Πρόκειται για μια καινοτομία σε μια διεθνή σύμβαση για τα δικαιώματα του ανθρώπου και η Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία θα πρέπει, από την άποψη αυτή, να θεωρηθεί ως προηγούμενο για όλες τις μελλοντικές συμβάσεις. (Νάσκου- Περράκη Π., 2022)

3.2.: ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών: Σκοπός του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι να αναπτυχθούν πιο στενοί δεσμοί μεταξύ των κρατών μελών της και κατ' επέκταση η προάσπιση και η ενθάρρυνση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών. Έχοντας δεδομένη, μεν, τη βαθιά προσήλωση στις θεμελιώδεις ελευθερίες, οι οποίες αποτελούν το βάθος της δικαιοσύνης και της ειρήνης, αποφασισμένοι, δε, πως όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε., υπό το πρίσμα των κοινών ιδεώδων του σεβασμού της ελευθερίας και έχοντας κοινή πολιτιστική κληρονομιά, έχουν λάβει τα κατάλληλα μέτρα για να διασφαλίσουν τα δικαιώματά τους. Γι' αυτό συμφωνήθηκαν τα εξής:

Άρθρο 1: "Υποχρέωση σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου"

Τα υψηλά συμβαλλόμενα Μέρη αναγνωρίζουν, εις όλα τα εξαρτώμενα εκ της δικαιοδοσίας των πρόσωπα, τα καθοριζόμενα εις το πρώτον μέρος της παρούσης Συμβάσεως δικαιώματα και ελευθερίας.

Άρθρο 14: “Απαγόρευση διακρίσεων”

Η χρήση των αναγνωριζόμενων εν τη παρούση Συμβάσει δικαιωμάτων και ελευθεριών δέον α εξασφαλισθή ασχέτως διακρίσεως φύλου, φυλής χρώματος, γλώσσης, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προελεύσεως, συμμετοχής εις εθνικήν μειονότητα, περιουσίας, γεννήσεως ή άλλης καταστάσεως. (Νάσκου- Περράκη Π., 2022)

Σχετικά με τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη, τα κράτη μέλη που υπογράφουν τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη στο Τορίνο, στις 18 Οκτωβρίου 1961, είναι μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Στόχος είναι η επίτευξη μεγαλύτερης ενότητας μεταξύ των μελών για την προάσπιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων κι αρχών και την προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής τους προόδου. Επιπλέον, δεσμεύονται να εξασφαλίσουν τα ατομικά, πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα όλων των μελών τους με σκοπό τη βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου και της κοινωνικής τους ευημερίας. Οι υπογράφοντες ενεργούν, λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη να διατηρηθεί ο αδιαίρετος χαρακτήρας όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, είτε ατομικών, είτε πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών ή πολιτιστικών και την ανάγκη να δοθεί μια νέα ώθηση στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη. Το περιεχόμενο του Χάρτη θα είναι επικαιροποιημένο, προσαρμοσμένο στις νέες ανάγκες και κοινωνικές αλλαγές που σημειώθηκαν έως τώρα. Εισηγάγαν, λοιπόν, ένα νέο άρθρο σχετικό με τα ΑμεΑ, το άρθρο 15, το δικαίωμα, δηλαδή, των ατόμων με αναπηρίες στην ανεξαρτησία, την κοινωνική ένταξη και συμμετοχή στην κοινωνική ζωή. Με σκοπό τη διασφάλιση στα άτομα με αναπηρίες, ανεξαρτήτως της ηλικίας και της φύσης και της προέλευσης της αναπηρίας τους, της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος στην ανεξαρτησία, την κοινωνική ένταξη και τη συμμετοχή στην κοινωνική ζωή, τα Μέρη αναλαμβάνουν, συγκεκριμένα:

1. Να λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για να εξασφαλίζεται στα άτομα με αναπηρίες καθοδήγηση, εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση στο πλαίσιο γενικών προγραμμάτων, όπου αυτό είναι δυνατό, ή, όπου αυτό δεν είναι δυνατό, μέσω εξειδικευμένων φορέων, δημόσιου ή ιδιωτικού χαρακτήρα,
2. Να προάγουν την πρόσβαση αυτών των ατόμων στην απασχόληση, μέσω όλων των μέτρων που τείνουν να ενθαρρύνουν τους εργοδότες να προσλαμβάνουν και να απασχολούν άτομα με αναπηρίες στο σύνηθες εργασιακό περιβάλλον και να προσαρμόζουν τις συνθήκες εργασίας στις ανάγκες αυτών των ατόμων, ή, στην περίπτωση που αυτό δεν είναι δυνατό εξαιτίας της αναπηρίας, να κάνουν τις αναγκαίες ρυθμίσεις ή να δημιουργούν συνθήκες προστατευόμενης απασχόλησης σύμφωνα με τον βαθμό αναπηρίας. Σε ορισμένες περιπτώσεις, τέτοιου είδους μέτρα μπορεί να απαιτούν την προσφυγή σε εξειδικευμένες υπηρεσίες εύρεσης εργασίας και εργασιακής υποστήριξης,
3. Να προάγουν την πλήρη κοινωνική ένταξη και συμμετοχή αυτών των ατόμων στην κοινωνική ζωή, ιδίως με μέτρα, συμπεριλαμβανομένων τεχνικών βοηθητικών μέσων, των οποίων στόχος είναι η αντιμετώπιση των εμποδίων στην επικοινωνία και στην κινητικότητα και η διευκόλυνση της πρόσβασης στα μέσα συγκοινωνίας, στη στέγαση, στις πολιτιστικές και άλλες δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου.

Το άρθρο 15 προσανατολίζεται, εκτός της ένταξης των ΑμεΑ στον εργασιακό χώρο, και στην ανάπτυξη και προάσπιση των δικαιωμάτων των ΑμεΑ στην ανεξάρτητη κοινωνική ένταξη, στην προσωπική αυτονομία και γενικότερα στην συμμετοχή στην κοινωνική ζωή. Στόχος είναι η τέλεση μιας ανεξάρτητης ζωής.

Όσον αφορά την Ευρωπαϊκή Ένωση, σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, με την οποία δημιουργήθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση, η έμπνευση γεννήθηκε από την πολιτιστική, θρησκευτική και ανθρωπιστική κληρονομιά της Ευρώπης, από την οποία προήλθε η ανάπτυξη των παγκόσμιων αξιών, των απaráβατων δικαιωμάτων του ανθρώπου, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας και του Κράτους δικαίου. Με την υπογραφή της Συνθήκης επιβεβαίωσαν την προσήλωσή τους στις παραπάνω αρχές και αξίες και κατ' επέκταση στα θεμελιώδη κοινωνικά δικαιώματα, όπως αυτά ορίζονται από τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη και τον Κοινοτικό Χάρτη των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων. Ορισμένα άρθρα της Συνθήκης της Λισαβόνας αφορούν και αναφέρονται απευθείας στις θεμελιώδεις αυτές αρχές και στα δικαιώματα των ανθρώπων, όπως το άρθρο 3, το οποίο αναφέρεται στις αξίες γενικώς, στην ειρήνη και στην ευημερία των μελών της, το άρθρο 6, το οποίο τονίζει την αναγνώριση των δικαιωμάτων, ελευθεριών και αρχών από την Ένωση, το άρθρο 9, που αφορά την ισότητα, και ως προς τα κοινωνικά δικαιώματα, αναφορά γίνεται σε αυτά στο άρθρο 151.

Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ περιέχει ξεχωριστό άρθρο για τα άτομα με αναπηρίες, το άρθρο 26 “ Ένταξη των ατόμων με αναπηρίες”: Η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρίες να ωφελούνται μέτρων που θα τους εξασφαλίζουν την αυτονομία, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή στον κοινωνικό βίο. (Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, 2000.)

Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή νομοθεσία για τα άτομα με αναπηρία (European Accessibility Act) εμπεριέχει την Ευρωπαϊκή Πράξη Προσβασιμότητας, η οποία εν ολίγοις αφορά την ανάπτυξη κοινών κανόνων προσβασιμότητας σε υπηρεσίες και προϊόντα, και για την εκπαίδευση και την αγορά εργασίας και τις μεταφορές. (European Commission, 2018)

Επιπρόσθετα, το άρθρο 5 της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ αφορά την ίση μεταχείριση στον εργασιακό τομέα και τον τομέα απασχόλησης των ΑμεΑ και τονίζει τις υποχρεώσεις του εργοδότη.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, κάνει ειδική μνεία στα άτομα με αναπηρία με την δημιουργία της Ένωσης ισότητας: στρατηγική για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία 2021/ 2030. Η Πρόεδρος της Επιτροπής, Ursula von der Leyen, είπε: “Τα άτομα με αναπηρία έχουν το δικαίωμα να απολαμβάνουν καλές συνθήκες στον χώρο εργασίας, να ζουν ανεξάρτητα, να έχουν ίσες ευκαιρίες, να συμμετέχουν πλήρως στη ζωή της κοινότητας στην οποία ανήκουν. Όλοι έχουν το δικαίωμα να απολαμβάνουν τη ζωή χωρίς εμπόδια. Και είναι υποχρέωσή μας, ως κοινότητα, να εξασφαλίσουμε την πλήρη συμμετοχή τους στην κοινωνία, σε ίση βάση με τους άλλους”(Ursula von der Leyen, 2021). Το όραμα είναι μία Ευρώπη βασισμένη στην ισότητα, την αξιοπρεπή διαβίωση και το προσαρμοσμένο εργασιακό περιβάλλον στις ανάγκες τους. Η Ευρωπαϊκή στρατηγική για την αναπηρία 2010-2020 έθεσε τις βάσεις για μια Ευρώπη χωρίς εμπόδια, προωθώντας χρηματοδοτούμενες δράσεις και η οποία εν τέλει

συνέβαλε στη βελτίωση της προσβασιμότητας και την προώθηση των δικαιωμάτων, εδραιώνοντας την αναπηρία μεταξύ των προτεραιοτήτων του ενωσιακού θεματολογίου. Βέβαια, τα ΑμεΑ εξακολουθούν να έρχονται αντιμέτωπα με εμπόδια και μεγαλύτερο κίνδυνο για φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό, συγκριτικά με τα άτομα που δεν έχουν αναπηρία. Η προσβασιμότητα είναι ένας παράγοντας διευκόλυνσης της άσκησης των δικαιωμάτων, αυτονομίας και ισότητας και προαπαιτούμενο για την πλήρη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία σε ίση βάση με τους άλλους. Η Ευρωπαϊκή πράξη για την προσβασιμότητα που καλύπτει προϊόντα και υπηρεσίες, η οδηγία για την προσβασιμότητα στο διαδίκτυο, ο Κώδικας Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών, η οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων και η νομοθεσία για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας είναι μερικά παραδείγματα της προσπάθειας της Ε.Ε. να καταστεί πιο προσβάσιμη για τα άτομα με αναπηρία. Γίνονται μεγάλες προσπάθειες για τον ψηφιακό μετασχηματισμό και τις ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες χωρίς αποκλεισμούς και με τρόπο προσβάσιμο για τα άτομα με αναπηρία. Παρόλα αυτά, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικοί φραγμοί για τα άτομα με αναπηρία, οι οποίοι παρεμποδίζουν την κινητικότητα εντός και μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών, και δεν επιτρέπουν την πρόσβαση σε πληροφορίες, προϊόντα, υπηρεσίες και στέγαση. Υπάρχουν προβλέψεις για την ίση πρόσβαση και μη διάκριση, προκειμένου τα ΑμεΑ, να προστατεύονται από κάθε μορφή διάκρισης και βίας, να έχουν ίσες ευκαιρίες στη δικαιοσύνη και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, την εκπαίδευση, τον πολιτισμό, τη στέγαση, την αναψυχή, τον ελεύθερο χρόνο, τον αθλητισμό, τον τουρισμό και να απολαμβάνουν ίση πρόσβαση σε όλες τις υπηρεσίες υγείας.

Μιλώντας με ποσοστά, παρατηρούμε πως:

- ✓ Το 52% των ΑμεΑ αισθάνονται ότι υφίστανται διακρίσεις.
- ✓ Επιπλέον, 4 φορές περισσότερα ΑμεΑ σε σχέση με άτομα χωρίς αναπηρία αναφέρουν πως δεν καλύπτονται οι ανάγκες τους για υγειονομική περίθαλψη.
- ✓ Το 20,3% των νέων με αναπηρία εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο έναντι του 9,8% των νέων χωρίς αναπηρία.
- ✓ Το 29,4% των ΑμεΑ έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε σύγκριση με το 43,8% των ατόμων χωρίς αναπηρία.
- ✓ Τα ΑμεΑ βιώνουν βία σε μεγαλύτερο ποσοστό, 17% σε σύγκριση με 8% για τα άτομα χωρίς αναπηρία
- ✓ Τέλος, τα ΑμεΑ υφίστανται παρενόχληση σε ποσοστό 50% έναντι του 37% για τα άτομα χωρίς αναπηρία (Νάσκου- Περράκη Π., 2022)

Η Επιτροπή καλεί τα κράτη μέλη:

- ✓ Να βελτιώσουν την πρόσβαση των ΑμεΑ σε ολόκληρο το φάσμα υγειονομικής περίθαλψης, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγειονομικής περίθαλψης και των υπηρεσιών πρόληψης,
- ✓ Να ενισχύσουν την ευαισθητοποίηση και να αναπτύξουν στρατηγικές στήριξης για ασθενείς με αναπηρίες που σχετίζονται με σπάνιες ασθένειες και να εξετάσουν τρόπους διευκόλυνσης της πρόσβασης σε πρωτοποριακές θεραπείες, όπως είναι η αξιοποίηση των ψηφιακών καινοτομιών μεταξύ των κρατών μελών,

- ✓ Να προάγουν και να ενθαρρύνουν τις καλλιτεχνικές δημιουργίες των ΑμεΑ,
- ✓ Να λαμβάνουν υπόψη τις ειδικές ανάγκες των ατόμων με αναπηρία σε όλες τις πολιτικές που πρόκειται να εξεταστούν στις συνεδριάσεις και στα συμπεράσματα του Συμβουλίου,
- ✓ Να εγκρίνουν φιλόδοξες εθνικές στρατηγικές για την προώθηση της εφαρμογής της ΣΗΕΔΑΑ και της παρούσας στρατηγικής σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο,
- ✓ Να ενθαρρύνουν τα σημεία επαφής για τη ΣΗΕΔΑΑ και να υποστηρίζουν την εκπλήρωση των αναγκαίων πρόσφορων όρων καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου προγραμματισμού,
- ✓ Να διασφαλίσουν τη σύναψη εταιρικών σχέσεων με περιφερειακές και τοπικές αρχές, με οργανώσεις εκπροσώπησης ατόμων με αναπηρία, με την κοινωνία των πολιτών, με φορείς για τα θεμελιώδη δικαιώματα και άλλους ενδιαφερομένους στο πλαίσιο του σχεδιασμού και της εκτέλεσης των κονδυλίων της Ε.Ε.,
- ✓ Να διευκολύνουν την έγκριση της πρότασης της Επιτροπής για μια οριζόντια οδηγία σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης εκτός του τομέα απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένης της αναπηρίας,
- ✓ Να στηρίζουν τη συνεργασία μεταξύ του ενωσιακού και των εθνικών πλαισίων για τη ΣΗΕΔΑΑ και των μελών των ευρωπαϊκών δικτύων υπερασπιστών των δικαιωμάτων,
- ✓ Να στηρίζουν την ανάπτυξη σχολείων χωρίς αποκλεισμούς,
- ✓ Να εξασφαλίσουν ότι τα εκπαιδευτικά συστήματά τους, σε όλες τις βαθμίδες, συμμορφώνονται με τη ΣΗΕΔΑΑ
- ✓ Να υποστηρίξουν την εφαρμογή του άρθρου 24 της ΣΗΕΔΑΑ στα Ευρωπαϊκά Σχολεία.

Συμπερασματικά, λοιπόν, η επίτευξη όλων των παραπάνω θα συμβάλλει καθοριστικά στη μείωση των διακρίσεων και των ανισοτήτων και στην υποστήριξη των ΑμεΑ, ώστε να απολαμβάνουν πλήρως έως το 2030 όλα τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που απολαμβάνουν και τα άτομα χωρίς αναπηρία, επιτυγχάνοντας, όσο περισσότερο είναι εφικτό, ανεξαρτησία, συμμετοχή και αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης.

Οι στόχοι της παρούσας στρατηγικής θα πρέπει να επιτευχθούν μέσω μιας ισχυρής δέσμευσης εκ μέρους των κρατών μελών, προκειμένου να δημιουργηθούν προσβάσιμα περιβάλλοντα με όλους τους τομείς της πολιτικής, οικονομικής, κοινωνικής ζωής των ΑμεΑ. Η πλήρης ένταξή τους, χωρίς αποκλεισμούς και διακρίσεις θα συμβάλλουν στη μετάβαση σε μια πράσινη, ψηφιακή οικονομία και κοινωνία, επιβεβαιώνοντας τις αξίες της Ε.Ε. που κατοχυρώνονται στις Συνθήκες και ενδυναμώνοντας τα δικαιώματά τους παγκοσμίως. (Νάσκου- Περράκη Π., 2022)

3.2.1.: ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ 2016-2020

Το σχέδιο δράσης για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση 2016-2020 αντικατοπτρίζει ένα φιλόδοξο όραμα, προκειμένου να καταστούν οι δημόσιες διοικήσεις και οι δημόσιοι θεσμοί στην Ευρωπαϊκή Ένωση ανοικτοί, αποτελεσματικοί και χωρίς αποκλεισμούς, παρέχοντας φιλικές προς το χρήστη ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες από άκρο σε άκρο για τους πολίτες και τις επιχειρήσεις της ΕΕ. Το προηγούμενο σχέδιο δράσης για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση 2011-2015, οδήγησε στην ανάπτυξη τεχνολογικών μέσων που είναι αναγκαία για τη διευκόλυνση της πρόσβασης και της χρήσης των δημόσιων υπηρεσιών. Ομολογουμένως, στο παρελθόν σημειώθηκε μεγάλη επιτυχία και γι' αυτό είναι σκόπιμο και τώρα, το σχέδιο δράσης, να επικεντρωθεί στην ευρεία εφαρμογή της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης διασφαλίζοντας ότι οι πολίτες και οι επιχειρήσεις στην ΕΕ μπορούν να βιώσουν τα απτά οφέλη που κάνουν οι κυβερνήσεις τους, για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών και να βοηθήσουν τις επιχειρήσεις να ευδοκιμήσουν.

Το νέο σχέδιο δράσης 2016-2020, λοιπόν, έχει επηρεαστεί από:

- ✓ Τα αποτελέσματα αξιολόγησης του προηγούμενου σχεδίου δράσης 2011-2015
- ✓ Τη δημόσια διαβούλευση
- ✓ Τις συζητήσεις με τα κράτη μέλη και,
- ✓ Τις συζητήσεις με άλλα ενδιαφερόμενα μέρη, όπως παραδείγματος χάριν πολίτες, οργανώσεις, επιχειρήσεις, διοικήσεις).

Το σχέδιο δράσης για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση επιτρέπει στους πολίτες σε ολόκληρη την ΕΕ να απολαμβάνουν πλήρως τα οφέλη των ψηφιακών δημόσιων υπηρεσιών. Τα σχέδια θέτουν στόχους για:

- ✓ δημιουργία ψηφιακής ενιαίας πύλης που θα επιτρέπει στους χρήστες να λαμβάνουν όλες τις πληροφορίες, τις υπηρεσίες υποστήριξης και επίλυσης προβλημάτων που απαιτούνται για την αποτελεσματική διασυννοριακή λειτουργία·
- ✓ διασύνδεση όλων των μητρώων επιχειρήσεων και των μητρώων αφερεγγυότητας και σύνδεσή τους με την πύλη eJustice, η οποία θα καταστεί μονοαπευθυντική θυρίδα·
- ✓ πιλοτική εφαρμογή της αρχής «μόνον άπαξ» για τις επιχειρήσεις σε διασυννοριακό επίπεδο, ώστε να χρειάζεται μόνο να παρέχουν πληροφορίες σε δημόσια διοίκηση σε μία χώρα της ΕΕ και, εφόσον επιτρέπεται, να επαναχρησιμοποιούνται μεταξύ διαφορετικών χωρών·
- ✓ να βοηθήσει τα κράτη μέλη της ΕΕ να αναπτύξουν διασυννοριακές υπηρεσίες ηλεκτρονικής υγείας, όπως οι ηλεκτρονικές συνταγές·
- ✓ επιτάχυνση της μετάβασης στις ηλεκτρονικές δημόσιες συμβάσεις και της εφαρμογής της αρχής «μόνον άπαξ» στις δημόσιες συμβάσεις.

Προτείνει καινοτόμες προσεγγίσεις, για τον σχεδιασμό και την παροχή καλύτερων υπηρεσιών, σύμφωνα με τις ανάγκες και τις απαιτήσεις των πολιτών και των επιχειρήσεων. Τέλος, προβλέπει ότι οι δημόσιες διοικήσεις χρησιμοποιούν τις ευκαιρίες που προσφέρει το νέο ψηφιακό περιβάλλον, για να διευκολύνουν τις αλληλεπιδράσεις τους με τους ενδιαφερόμενους και μεταξύ τους.

Προκειμένου να επιτύχει αυτούς τους στόχους, το σχέδιο δράσης για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση, προσδιορίζει τρεις προτεραιότητες πολιτικής:

- ✓ Εκσυγχρονισμός των δημόσιων διοικήσεων με τη χρήση βασικών ψηφιακών μέσων (π.χ. τεχνικές δομικές μονάδες, όπως τα CEF DSIs όπως eID, eSignature, eDelivery κλπ.),
- ✓ Διευκόλυνση της κινητικότητας των πολιτών και των επιχειρήσεων μέσω διασυνοριακής διαλειτουργικότητας,
- ✓ Διευκόλυνση της ψηφιακής αλληλεπίδρασης μεταξύ διοικήσεων και πολιτών / επιχειρήσεων για δημόσιες υπηρεσίες υψηλής ποιότητας.

Η υλοποίηση των δράσεων γίνεται μέσω συγκεκριμένων δράσεων, από τις οποίες οι 20 ξεκινούν με την έναρξή του και, στη συνέχεια ακολουθούν και άλλες, νέες δράσεις, που προτείνονται από τους πολίτες, τις επιχειρήσεις και τη δημόσια διοίκηση και προστίθενται και άλλες. Το σχέδιο δράσης δεν διαθέτει συγκεκριμένο προϋπολογισμό ή μέσο χρηματοδότησης, ωστόσο, βοηθά να συντονιστούν οι πηγές χρηματοδότησης και τα συνοδευτικά μέτρα που είναι διαθέσιμα στα κράτη μέλη μέσω διαφορετικών προγραμμάτων της ΕΕ. Έχει αναπτυχθεί ένας οδηγός, που βοηθά τους διαχειριστές κεφαλαίων της ΕΕ, τις δημόσιες διοικήσεις ή / και τους εκτελεστικούς φορείς να διασφαλίσουν ότι οι προβλεπόμενες επενδύσεις ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, είναι σύμφωνες με τις αρχές και τις προτεραιότητες που καθορίζονται στο σχέδιο δράσης της ΕΕ για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση 2016-2020.

3.2.2.: Tallinn Declaration on eGovernment 06/10/2017

Είναι γεγονός πως το παγκόσμιο τοπίο αλλάζει με ταχείς ρυθμούς και πως η Ευρώπη αντιμετωπίζει σοβαρές κοινωνικές, περιβαλλοντικές, οικονομικές και πολιτικές προκλήσεις. Η ψηφιακή πρόοδος μεταμορφώνει τις κοινωνίες και τις οικονομίες στον πυρήνα τους, αμφισβητώντας την αποτελεσματικότητα των πολιτικών που είχαν αναπτυχθεί προηγουμένως σε ένα ευρύ φάσμα τομέων. Είναι χρέος μας να προβλέψουμε και να διαχειριστούμε αυτές τις προκλήσεις, προκειμένου να ανταποκριθούμε στις ανάγκες και τις προσδοκίες τόσο των πολιτών όσο και των επιχειρήσεων. Οι διαρκείς εργασίες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), τα Ηνωμένα Έθνη και οι G20 έχουν υποδείξει πολλές ευκαιρίες για μεταρρύθμιση των υφιστάμενων πλαισίων πολιτικής τα επόμενα χρόνια, στο πλαίσιο της ψηφιακής και τεχνολογικής ανάπτυξης. Επιπλέον, η ανάπτυξη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης είναι αναγκαία για την αντιμετώπιση των προκλήσεων και την αξιοποίηση των αναδυόμενων ψηφιακών ευκαιριών, Μεταξύ άλλων, ο ψηφιακός μετασχηματισμός μπορεί να ενισχύσει την εμπιστοσύνη μεταξύ των κυβερνήσεων, ενέργεια άκρως σημαντική για την ανάπτυξη της διαφάνειας, της

ακεραιότητας και της αξιοπιστίας της δημόσιας διακυβέρνησης. Παρόλα αυτά, δεν έχουμε αξιοποιήσει, ακόμη, πλήρως τις δυνατότητες του ψηφιακού μετασχηματισμού στις διοικήσεις ξεχωριστά και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το σχέδιο δράσης της ΕΕ για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση 2016-2020 ήταν ένα σημαντικό ταξίδι για τον πολυπόθητο ψηφιακό εκσυγχρονισμό. Παρόλα αυτά, χρειάζεται να γίνουν περαιτέρω ενέργειες και ταχύτερα για να εξασφαλιστεί η εφαρμογή του, συμπεριλαμβανομένης της διάδοσης ψηφιοποίησης σε όλους τους τομείς πολιτικής και στους πολίτες και επιχειρήσεις. Είναι, λοιπόν, η στιγμή να αρχίσουμε να θέτουμε τα θεμέλια για περαιτέρω ψηφιακή εξέλιξη και κοινές δράσεις μετά το 2020, καθώς ο ψηφιακός μετασχηματισμός αποτελεί ένα συνονθύλευμα συλλογικής προσπάθειας σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, καθώς επίσης, και των θεσμικών οργάνων της ΕΕ. Η ανάπτυξη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης πρέπει να σέβεται, να υποστηρίζει και να ενισχύει τις θεμελιώδεις ελευθερίες, όπως είναι η ελευθερία έκφρασης, το απόρρητο και το δικαίωμα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και να συμμορφώνεται με τη σχετική νομοθεσία της ΕΕ, ιδίως τον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία των Δεδομένων. Το συνολικό όραμα προσανατολίζεται στην επιδίωξη ανοικτών, αποτελεσματικών και χωρίς αποκλεισμούς τελικές ψηφιακές υπηρεσίες σε όλα τα επίπεδα της δημόσιας διοίκησης και οι στόχοι προς διεκπεραίωση είναι οι εξής:

- ✓ Η διασφάλιση ότι οι Ευρωπαίοι πολίτες και οι επιχειρήσεις μπορούν να αλληλεπιδρούν ψηφιακά με το κοινό, εφόσον το επιθυμούν ή συμφέρει από οικονομικής άποψης
- ✓ Η διασφάλιση ποιότητας της εμπειρίας των χρηστών στις ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες
- ✓ Η αύξηση της ετοιμότητας των Ευρωπαίων πολιτών και επιχειρήσεων, προκειμένου να αλληλεπιδρούν ψηφιακά με τις δημόσιες διοικήσεις
- ✓ Προκειμένου να διασφαλιστεί η αρχή της αξιοπιστίας και της ασφάλειας, θα πρέπει να διασφαλιστεί ότι λαμβάνονται υπόψιν οι ανάγκες ασφάλειας των πληροφοριών και του απορρήτου
- ✓ Η δυνατότητα των δημόσιων διοικήσεων να έχουν πρόσβαση, να ελέγχουν, να υποβάλλουν διορθώσεις και να χρησιμοποιούν τα προσωπικά δεδομένα πάντα, όμως, σεβόμενες την αρχή της διαφάνειας
- ✓ Τέλος, προκειμένου να αναπτύξουμε την αρχή της διαλειτουργικότητας με βάση το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Διαλειτουργικότητας, πρέπει να εργαστούμε αρχικά σε εθνικό επίπεδο διαλειτουργικότητας με σεβασμό στα σχετικά εθνικά πρότυπα και την τήρηση του ΕΤΕ, όσον αφορά στις διασυνοριακές ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες.

Οι δράσεις, που προβλέπονται, θα εφαρμοστούν λαμβάνοντας υπόψιν το κόστος, το όφελος, την προστασία των προσωπικών δεδομένων, την ασφάλεια και την αρχή της επικουρικότητας, σε ένα πλαίσιο ψηφιακής αλληλεπίδρασης με τις διοικήσεις, ασφάλειας, προσβασιμότητας, διαθεσιμότητας και χρηστικότητα. Εφόσον οι υπηρεσίες γίνουν προσιτές και ασφαλείς, αυτό σημαίνει πως μπορούν να χρησιμοποιηθούν από όλους με τρόπο που δεν εισάγουν διακρίσεις και με την κατάλληλη διαθέσιμη βοήθεια. Επίσης, εφόσον οι υπηρεσίες έχουν δημιουργηθεί με βάση τις αρχές του καθολικού σχεδιασμού, οι ιστοσελίδες είναι απλές στην ανάγνωση και κατανοητές. Όσον αφορά στην αυθεντικότητα των

ψηφιακών δημόσιων υπηρεσιών, αυτή διασφαλίζεται και μπορεί να αναγνωριστεί με σαφήνεια και συνεπή τρόπο. Είναι αναγκαίο, επιπλέον, να μειωθεί το διοικητικό φορτίο των πολιτών και των επιχειρήσεων με τη βελτιστοποίηση και τη δημιουργία ψηφιακών διαδικασιών και υπηρεσιών, όπου χρειάζεται και είναι εφικτό και με την προσφορά εξατομικευμένων και προληπτικών υπηρεσιών. Τέλος, είναι δυνατόν να ζητηθούν οι ίδιες πληροφορίες από δημόσιες υπηρεσίες, περισσότερες από μία φορές, επιδεικνύοντας, ωστόσο, τον δέοντα σεβασμό κανόνων και κανονισμών της προστασίας δεδομένων.

Σχετικά με την ενδυνάμωση της σχέσης των πολιτών και των επιχειρήσεων, αυτοί δύνανται να χρησιμοποιούν ψηφιακά μέσα, προκειμένου να εκφράσουν τις απόψεις τους και δίνοντας κίνητρα για την χρήση ψηφιακών υπηρεσιών. Τα εμπόδια στη χρήση ψηφιακών δημόσιων υπηρεσιών, πρέπει να αρθούν μια για πάντα, μεταξύ άλλων με την επέκταση και προώθηση των πλεονεκτημάτων, όπως η μεγαλύτερη εμπιστοσύνη, η ταχύτητα, η αποτελεσματικότητα και το μειωμένο κόστος. Όσον αφορά στα προσωπικά δεδομένα, ο χειρισμός τους πρέπει να είναι λεπτός και να σέβεται τον γενικό κανονισμό προστασίας των δεδομένων και το απόρρητο. Κλείνοντας το ζήτημα αυτό, είναι πολύ σημαντικό να υπάρχουν διαθέσιμοι, σε διαδικτυακή μορφή, όλοι οι πιθανοί μηχανισμοί προσφυγής, προκειμένου να έχουν πρόσβαση πολίτες και επιχειρήσεις στις διαδικασίες ηλεκτρονικής καταγγελίας. (Tallinn Declaration on eGovernment, 2017)

3.2.3.: Εκτελεστική Απόφαση 2018/1524 της Επιτροπής 11/10/2018

Η απόφαση αυτή αφορά τον καθορισμό μεθοδολογίας παρακολούθησης και τη θέσπιση ρυθμίσεων σχετικά με την υποβολή εκθέσεων από τα κράτη μέλη, σύμφωνα με την Οδηγία (ΕΕ) 2016/2102 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου για την προσβασιμότητα των ιστοτόπων και των εφαρμογών για φορητές συσκευές των οργανισμών του δημοσίου τομέα. Αντικείμενο της είναι ο καθορισμός μεθοδολογίας σχετικά με την παρακολούθηση της συμμόρφωσης των ιστοτόπων και των εφαρμογών για φορητές συσκευές των οργανισμών του δημοσίου τομέα προς τις απαιτήσεις της προσβασιμότητας, οι οποίες προβλέπονται στο άρθρο 4 της Οδηγίας 2016/2102. Επιπλέον, με την παρούσα απόφαση καθορίζονται και οι ρυθμίσεις σχετικά με την υποβολή εκθέσεων από τα κράτη μέλη προς την Επιτροπή όσον αφορά τα αποτελέσματα της παρακολούθησης, συμπεριλαμβανομένων των δεδομένων των μετρήσεων. Στο δεύτερο άρθρο αποσαφηνίζονται δύο σημαντικοί ορισμοί, ενώ στο 3ο άρθρο καθορίζεται η περιοδικότητα της παρακολούθησης, στο άρθρο 4 το πεδίο εφαρμογής της απόφασης και στο άρθρο 5 οι μέθοδοι παρακολούθησης, οι οποίες είναι δύο, η διεξοδική, η οποία ελέγχει την συμμόρφωση και η απλουστευμένη, η οποία ελέγχει τη μη

συμμόρφωση. Τα επόμενα άρθρα ασχολούνται με το πρακτικό μέρος της απόφασης, δηλαδή την δειγματοληψία, τη μορφή και το περιεχόμενο της έκθεσης, καθώς και την περιοδικότητα αυτής. Τέλος, ως έναρξη της ισχύος της θεωρείται η εικοστή μέρα από τη δημοσίευσή της στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κάθε έκθεση πρέπει να περιλαμβάνει, εκτός των άλλων, την πλήρη περιγραφή των αποτελεσμάτων της παρακολούθησης, συμπεριλαμβανομένων των δεδομένων μέτρησης, καθώς επίσης, και μία ποιοτική ανάλυση των αποτελεσμάτων της παρακολούθησης.

3.3.: ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Το ελληνικό κράτος, προκειμένου να επιλύσει τις χρόνιες προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει όσον αφορά το ζήτημα των ΑμεΑ, προσπαθεί, μέσα από τον Νόμο 4727/2020 και τη Βίβλο Ψηφιακού Μετασχηματισμού, να:

- ✓ Βελτιώσει την προσβασιμότητα στις μεταφορές
- ✓ Καταστήσει προσβάσιμες τις ψηφιακές υπηρεσίες
- ✓ Ευαισθητοποιήσει
- ✓ Ενημερώσει και αφυπνίσει
- ✓ Αναμορφώσει την νομοθεσία και να ενσωματώσει δράσεις για τα ΑμεΑ
- ✓ Ενσωματώσει τα ΑμεΑ στην αγορά εργασίας και να προσφέρει εκπαίδευση και κατάρτιση
- ✓ Προσφέρει υποστηρικτικές υπηρεσίες προς παιδιά με αναπηρία
- ✓ Προσφέρει ανεξάρτητη διαβίωση και συμμετοχή στην πολιτική και πολιτιστική ζωή

3.3.1.: N.4727/2020

Στη χώρα μας, ο ισχύον νόμος περί προσβασιμότητας είναι ο Ν.4727/2020, ο οποίος αποτελεί ενσωμάτωση της Οδηγίας ΕΕ 2016/2102 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Οκτωβρίου του 2016, για την προσβασιμότητα των ιστοτόπων και των εφαρμογών για φορητές συσκευές των οργανισμών του Δημόσιου Τομέα. Τα σχετικά άρθρα βρίσκονται στο κεφάλαιο Η': άρθρα 36-47. Καθορίζεται το αντικείμενο της ψηφιακής προσβασιμότητας, το οποίο είναι η εισαγωγή ρυθμίσεων για την προσβασιμότητα σε ιστότοπους και εφαρμογές για φορητές συσκευές των οργανισμών του δημοσίου τομέα για να ανεβάσουν τα επίπεδα προσβασιμότητας στους χρήστες και ειδικότερα, στα άτομα με αναπηρίες. Έπειτα, στα επόμενα άρθρα καθορίζεται το πεδίο εφαρμογής της ψηφιακής προσβασιμότητας, σχετικοί ορισμοί που αποσαφηνίζουν τις έννοιες, οι οποίες χρησιμοποιούνται κατά κόρον, και απαιτήσεις για την προσβασιμότητα των ιστοτόπων και των εφαρμογών για φορητές συσκευές. Οι επιμέρους αρχές που της προσβασιμότητας είναι η αντιληπτικότητα, η χρηστικότητα, η κατανοησιμότητα και η στιβαρότητα, όπως περιγράφονται στο άρθρο 39 του παρόντος νόμου. Στα επόμενα άρθρα αναλύεται, εκτός των άλλων, το τεκμήριο συμμόρφωσης με τις απαιτήσεις προσβασιμότητας, η μορφή και το περιεχόμενο που πρέπει να έχει η δήλωση προσβασιμότητας, η υποχρέωση δημοσιοποίησης στοιχείων, η υποχρέωση για επιμόρφωση και ευαισθητοποίηση του κοινού, η δυνατότητα υποβολής αιτημάτων και παρατηρήσεων, καθώς και η παρακολούθηση συμμόρφωσης και η υποβολή εκθέσεων. Τέλος, το άρθρο 43 τονίζει την ύπαρξη του Μητρώου Δημόσιων Ιστοτόπων και Εφαρμογών (ΜΗ.Δ.ΙΣ.ΕΦ.), στο οποίο εντάσσονται οι ιστότοποι και οι εφαρμογές για φορητές συσκευές οργανισμών του δημοσίου τομέα που συμμορφώνονται προς τις απαιτήσεις προσβασιμότητας των άρθρων 39 και 41.

3.3.2.: ΒΙΒΛΟΣ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ 2020-2025

Η Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού περιέχει τις απαραίτητες παρεμβάσεις που πρέπει να δρομολογηθούν στις τεχνολογικές υποδομές του κράτους, στην εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση του πληθυσμού, προκειμένου να αποκτήσει το κράτος τις κατάλληλες ψηφιακές δεξιότητες. Μας αφορά, επίσης, και ο τρόπος που η χώρα μας αξιοποιεί την ψηφιακή τεχνολογία σε όλους τους τομείς της οικονομίας και της δημόσιας διοίκησης. Σκοπός είναι να περιγράψει το όραμα, τη φιλοσοφία και τους στόχους της εθνικής στρατηγικής για τον ψηφιακό μετασχηματισμό. Περιέχει, επιπλέον, κατευθυντήριες αρχές, το μοντέλο διακυβέρνησης και υλοποίησης και τους στρατηγικούς άξονες του ψηφιακού μετασχηματισμού. Τέλος, περιγράφει 475 συγκεκριμένα έργα, ταξινομημένα σε βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα, σε οριζόντια και τομεακά και τα οποία υλοποιούν τη στρατηγική για την ψηφιακή Ελλάδα και επιδρούν στην άσκηση όλων των τομέων δημόσιας πολιτικής, όπως για παράδειγμα, στην υγεία, την παιδεία, την περιβάλλον κ.λπ. Από τα 475,

τα 295 έργα βρίσκονται σε εξέλιξη. Επιπλέον, υπάρχουν πάνω από 1700 ψηφιακές υπηρεσίες στο gov.gr και σχεδόν 3300 διοικητικές διαδικασίες στο ΜΙΤΟΣ. Προκειμένου να ελεγχθεί εάν εφαρμόζεται η νέα ψηφιακή στρατηγική, το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης έχει αναλάβει τον ρόλο του επόπτη, δηλαδή να παρακολουθεί την εφαρμογή της Βίβλου Ψηφιακού Μετασχηματισμού σε συνεργασία με τους φορείς της Δημόσιας Διοίκησης για να εξετάσει εάν και κατά πόσο υλοποιούνται οι παρεμβάσεις και τα έργα που έχουν δρομολογηθεί, καθώς επίσης και να εντοπίζει τα εμπόδια, τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες που εμφανίζονται.

Η εθνική οικονομία και η ευημερία της κοινωνίας εξαρτάται από την ψηφιακή εξέλιξη και πλέον, δεν αρκεί να ακολουθούμε απλώς τις εξελίξεις αλλά πρέπει να δράσουμε άμεσα, εφαρμόζοντας αναπτυξιακό μοντέλο στην 4η Βιομηχανική Επανάσταση, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον στις ανθρώπινες δεξιότητες και την επιχειρηματικότητα με την υποστήριξη των ψηφιακών υποδομών και ενός ψηφιακού κράτους. Η ανάγκη για τη μετάβαση σε μια, περισσότερο, ψηφιακή εποχή είναι εμφανής, άμεση, επιτακτική και αποτελεί προτεραιότητα προκειμένου η χώρα μας να βελτιώσει τη θέση της στους δείκτες ψηφιακής ωριμότητας.

Αρμόδιος φορέας για όλο αυτό το σχέδιο είναι το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, όπως αναφέραμε και παραπάνω, το οποίο λειτουργεί συντονισμένα και συνεργάζεται τόσο με τον δημόσιο όσο και με τον ιδιωτικό τομέα, τους ερευνητικούς και τεχνολογικούς φορείς της χώρας, την επιστημονική κοινότητα και την κοινωνία των πολιτών για την επίτευξη του ψηφιακού μετασχηματισμού, τον εκσυγχρονισμό της Δημόσιας Διοίκησης, την καλύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών και των επιχειρήσεων και ακόμα και τη δημιουργία νέων πηγών οικονομικής ανάπτυξης.

Η νέα εθνική στρατηγική για τον ψηφιακό μετασχηματισμό συνοψίζεται σε επτά στόχους:

- ✓ Η ασφαλής, γρήγορη και αξιόπιστη πρόσβαση στο διαδίκτυο για όλους
- ✓ Ένα ψηφιακό κράτος, που προσφέρει καλύτερες, ψηφιακές υπηρεσίες στους πολίτες, σε όλα τα γεγονότα της ζωής τους
- ✓ Η ανάπτυξη των ψηφιακών δεξιοτήτων όλων των πολιτών
- ✓ Η διευκόλυνση μετατροπής κάθε ελληνικής επιχείρησης σε ψηφιακή επιχείρηση
- ✓ Η στήριξη και ενίσχυση της ψηφιακής καινοτομίας
- ✓ Η παραγωγική αξιοποίηση των δεδομένων του Δημοσίου
- ✓ Η ένταξη των σύγχρονων τεχνολογιών σε όλους τους τομείς της οικονομίας

Αρχικά τα έργα αξιολογούνται ως προς την σημαντικότητά τους και ιεραρχούνται χωρίς, φυσικά, η αρχική αυτή κατηγοριοποίηση να αποτελεί περιορισμό για μετέπειτα αλλαγές και προσαρμογές. Η ΒΨΜ χαρακτηρίζεται για τη δυναμική της και τον ανοιχτό χαρακτήρα της, καθώς συνεχίζει και θα συνεχίσει να επικαιροποιείται και να προσαρμόζεται, δεν είναι δυνατόν να μείνει στάσιμη. Έτσι, διασφαλίζεται ότι προτεραιότητα θα είναι πάντα οι νέες

και επιτακτικότερες ανάγκες, οι οποίες με τη σειρά τους μπορούν να οδηγήσουν σε περαιτέρω έργα, που εντάσσονται στη γενικότερη στρατηγική και εξυπηρετούν βασικούς στόχους της ΒΨΜ. Αξιολόγηση θα υπάρχει και γι' αυτά τα έργα ως προς τη σύμπλευση με τις αρχές και τις στρατηγικές προτεραιότητας της ΒΨΜ, τη σημαντικότητα και τον αντίκτυπό τους στους πολίτες ή τη λειτουργία του κράτους και θα παρουσιάζονται στην επόμενη έκδοση της ΒΨΜ. Το ενιαίο μοντέλο διακυβέρνησης καθορίζει το ρόλο και τις αρμοδιότητες των φορέων της Δημόσιας Διοίκησης που εμπλέκονται στην υλοποίηση των σχετικών παρεμβάσεων υπό την αιγίδα του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης και σε συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα, όπου αυτό είναι ανάγκη. Το μοντέλο υλοποίησης, ορίζει, ακόμη, τη σύνθεση των ομάδων έργου, τους ρόλους και τις αρμοδιότητες του κάθε φορέα που παρεμβαίνει.

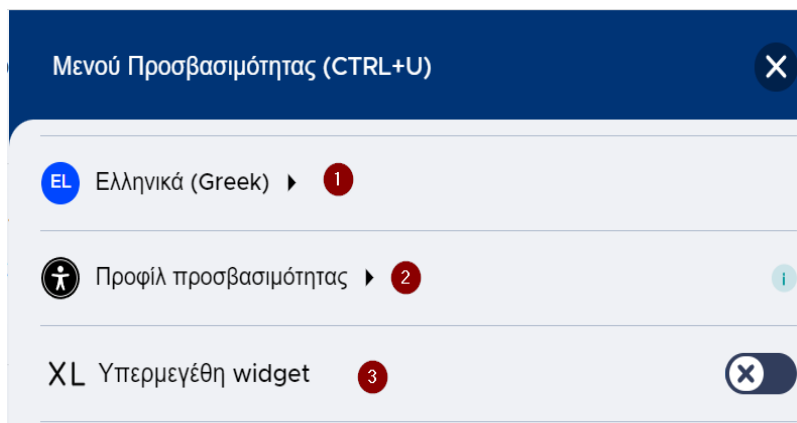
Όσον αφορά την ψηφιακή ωριμότητα, η Ελλάδα κατατάσσεται σε χαμηλή θέση στους διεθνείς δείκτες που αξιολογούν την ψηφιακή ωριμότητα των χωρών ανά τον κόσμο. Στο δείκτη Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (Digital Economy and Society Index, DESI), για παράδειγμα, η Ελλάδα βρίσκεται στην 27η θέση μεταξύ των 28 χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το 2020. Στο δείκτη Ανάπτυξης Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης (E-Government Development Index, EGDl), η Ελλάδα βρίσκεται στην 42η θέση μεταξύ των 193 κρατών για το 2020 και στην 27η ανάμεσα στις 28 χώρες της Ε.Ε., στο δείκτη Ανάπτυξης ΤΠΕ (ICT Development Index, IDI) η χώρα κατατάσσεται 38η μεταξύ 192 κρατών για το 2017 και 25η ανάμεσα στις χώρες της ΕΕ, στο Δείκτη Ψηφιακής Εξέλιξης (Digital Evolution Index, DEI) η Ελλάδα βρίσκεται στην 38η θέση μεταξύ των 60 υπό έρευνα κρατών για το 2017, ενώ στο δείκτη Διευκόλυνσης της Ψηφιοποίησης (Enabling Digitalization Index - EDI) η Ελλάδα κατατάσσεται 43η μεταξύ 115 κρατών για το 2019.

Γενικότερη παρατήρηση, που θα μπορούσε να εξαχθεί από τα παραπάνω στατιστικά στοιχεία, είναι πως η Ελλάδα έχει χαμηλή ψηφιακή ωριμότητα και, κατά συνέπεια, χρειάζεται να δράσει πιο άμεσα για να βελτιωθεί η κατάσταση, χωρίς αυτό να σημαίνει πως θα φτάσει τις ψηφιακά ανεπτυγμένες χώρες, όπως η Νορβηγία για παράδειγμα. Κι αυτό, διότι οι χώρες αυτές ξεκίνησαν σταδιακά με μικρά βήματα από την αρχή της τεχνολογικής εξέλιξης κι, έτσι, μπόρεσαν να συμβαδίσουν με τις τεχνολογικές εξελίξεις χωρίς να πιεστούν. Η πρόκληση για την Ελλάδα, λοιπόν, είναι μεγάλη, καθώς οι εξελίξεις τρέχουν με γοργούς ρυθμούς και είναι βέβαιο πως, μέσα στα επόμενα χρόνια, θα δημιουργηθεί ψηφιακό χάσμα, καθώς τα κράτη που δεν θα μπορέσουν να επιτύχουν υψηλά επίπεδα ψηφιακού μετασχηματισμού και να αξιοποιήσουν αποτελεσματικά ψηφιακά εργαλεία, όπως είναι η τεχνητή νοημοσύνη, θα περιθωριοποιηθούν. Η Ελλάδα, προκειμένου να συμβαδίσει χρειάζεται να κάνει τεράστια άλματα για να καλύψει το κενό των δύο χαμένων δεκαετιών. Τα βήματα που πρέπει να γίνουν είναι αρκετά και μεγάλης σημασίας. Ωστόσο, έχοντας τη στήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μπορούμε να ξεκινήσουμε έργα και δράσεις που στο παρελθόν δεν ήταν εφικτό να επιτευχθούν, μέσω της χρηματοδότησης από το Ταμείο Ανάκαμψης και το νέο ΕΣΠΑ, σε συνδυασμό με τα χαμηλά επιτόκια δανεισμού και άλλες δομές χρηματοδότησης έργων. Επιπλέον, η ελπίδα δεν έχει χαθεί, καθώς η ΒΨΜ, σαν σχέδιο δράσης είναι άκρως ρεαλιστικό και με δείγματα επιτυχίας. Επομένως, η Ψηφιακή Ελλάδα δεν είναι ανέφικτος στόχος. (Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού, 2020).

3.3.3.: ΜΕΝΟΥ ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑΣ

Στη διαδικτυακή πλατφόρμα της κυβέρνησης gov.gr περιλαμβάνεται το μενού προσβασιμότητας, το οποίο διευκολύνει την πρόσβαση στις υπηρεσίες του ιστότοπου, ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες του καθένα.

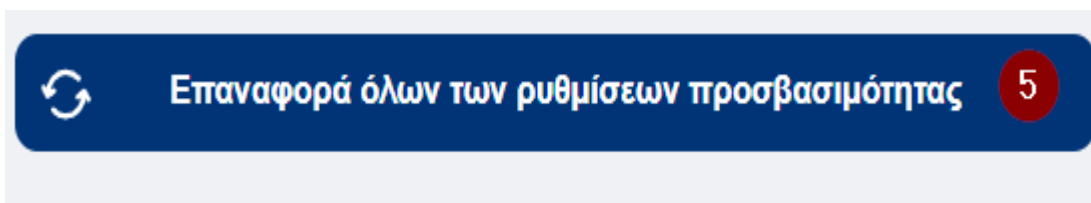
- Ως πρώτη επιλογή (1) ορίζεται η **επιλογή γλώσσας**. Πατώντας στο πλήκτρο ο πολίτης μπορεί να αλλάξει την γλώσσα του Μενού.
- Εν συνεχεία, επιλέγοντας το πλήκτρο "**Προφίλ Προσβασιμότητας**" (2), εμφανίζονται οι επιλογές εξατομίκευσης του περιβάλλοντος του Gov.gr ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες του κάθε πολίτη.
- Επιλέγοντας το πλήκτρο "**Υπερμεγέθη widget**" (3), ο πολίτης έχει την δυνατότητα να μεγεθύνει την κλίμακα του Μενού Προσβασιμότητας.

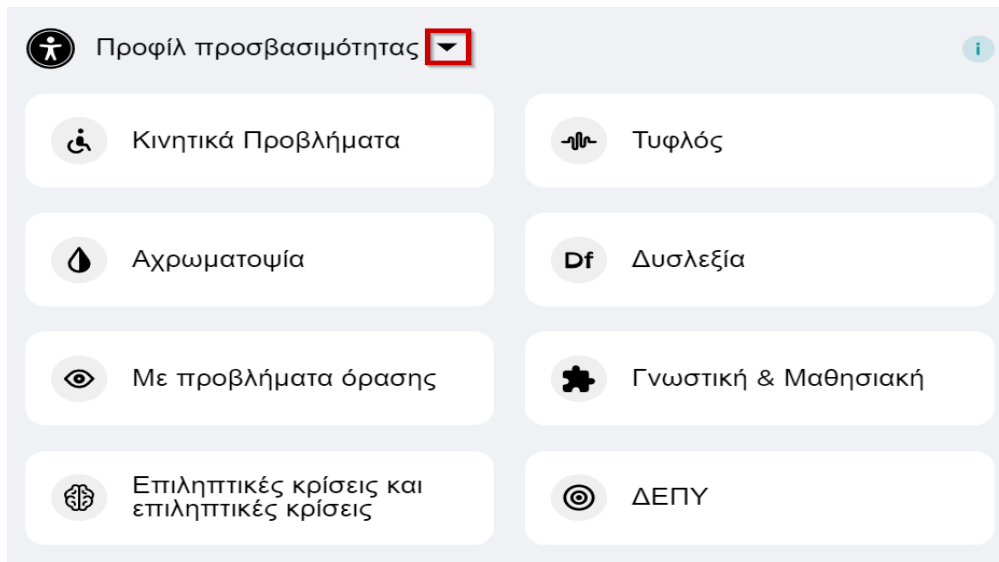
- Στην συνέχεια ακολουθούν οι **λειτουργίες** του Μενού Προσβασιμότητας (4) μεμονωμένες, προκειμένου ο πολίτης να διαμορφώνει όπως επιθυμεί εκείνος.

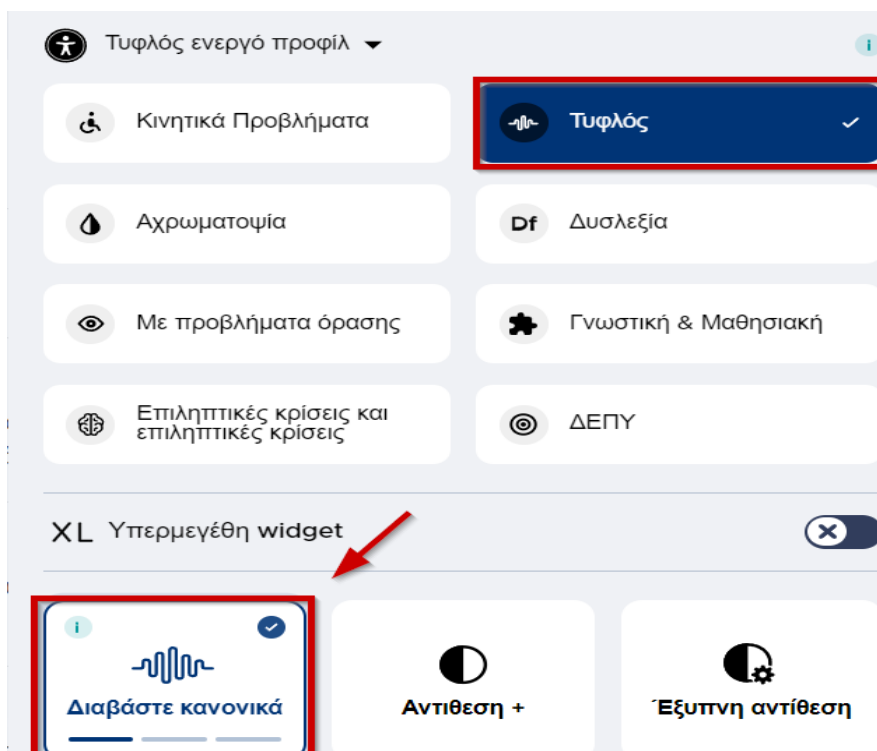
- Τέλος, πατώντας το πλήτρο (5), οι επιλογές του Μενού Προσβασιμότητας επαναφέρονται στις αρχικές τους ρυθμίσεις.

- Επιλέγοντας το βελάκι, εμφανίζονται στον πολίτη τα διάφορα προφίλ προσβασιμότητας ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες του. Επιλέγοντας κάποιο από αυτά, το περιβάλλον διαμορφώνεται απευθείας στις καταλληλότερες συνθήκες για την συγκεκριμένη περίπτωση.

- Για παράδειγμα, επιλέγοντας το πλήκτρο "Τυφλός" ενεργοποιείται αυτόματα η λειτουργία "Ανάγνωση".

(Μενού Προσβασιμότητας, 2020)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Κάνοντας μια σύνοψη της μελέτης που εξετάσαμε πιο πάνω, μπορούμε να εξάγουμε ορισμένα συμπεράσματα. Όσον αφορά το θεωρητικό επίπεδο, οι νόμοι, οι διατάξεις, οι θεμελιώσεις αρχές και τα δικαιώματα που έχουν θεσπιστεί για τα άτομα με αναπηρία, προκειμένου να διαφυλάξουν την ισότητα και να ελαχιστοποιήσουν την πιθανότητα εμφάνισης κάθε μορφής διάκρισης που ίσως σημειωθεί σε βάρος τους, είναι αρκετές και αναλυτικές, καλύπτουν, δηλαδή, μεγάλο όγκο περιπτώσεων και στόχο έχουν την αποφυγή εμφάνισης διακρίσεων σε βάρος των ατόμων με αναπηρία. Η Κοινωνία της Πληροφορίας στοχεύει στην εξασφάλιση του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος διεθνώς, έχοντας ως όπλο της την πληροφορική και την τεχνολογική πρόοδο γενικότερα. Η καθολική πρόσβαση στο διαδίκτυο, κρίνεται άκρως αναγκαία, καθώς, οι υπηρεσίες ψηφιοποιούνται και με το πέρασμα του χρόνου, αν δεν επιδιωχθεί η δυνατότητα καθολικής πρόσβασης, αναπόφευκτα θα έρθουμε αντιμέτωποι με παραδείγματα διάκρισης και περιθωριοποίησης. Γι' αυτό και ήταν άκρως αναγκαίο να αναφερθούμε στην ισότητα και το άρθρο 4 του Συντάγματος. Η ισότητα είναι μία θεμελιώδης ελευθερία και ένα δικαίωμα απαραίτητο σε κάθε δημοκρατική κοινωνία. Αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την αποφυγή των διακρίσεων και της δυσμενούς μεταχείρισης των ΑμεΑ και κυρίως των γυναικών και των παιδιών με αναπηρία. Οι ομάδες αυτές είναι οι περισσότερο ευάλωτες θα μπορούσαμε να πούμε συγκριτικά με τα υπόλοιπα άτομα με αναπηρία, γι' αυτό και χρήζουν ειδικής προστασίας. Στο πρακτικό μέρος εξετάσαμε σε Ευρωπαϊκό Επίπεδο, το σχέδιο δράσης της ΕΕ για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση 2016-2020, ως επακόλουθο του σχεδίου δράσης 2011-2015. Έπειτα, αναφερθήκαμε συνοπτικά στην Tallinn Declaration on eGovernment, η οποία υπεγράφη το στις 06/10/2017 και σκοπός της είναι η προσπάθεια, εκτός των άλλων, να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις, τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο και παράλληλα, να διασφαλιστεί η προστασία των προσωπικών δεδομένων, ταυτόχρονα με τη χρήση των ψηφιακών μέσων. Τελευταία αναφορά, όσον αφορά στο Ευρωπαϊκό Επίπεδο, έγινε στην Εκτελεστική Απόφαση 2018/1524 της Επιτροπής, στις 11/10/2018, η οποία συγκεκριμενοποιεί την έννοια της προσβασιμότητας στη χρήση των ιστοτόπων και των εφαρμογών για φορητές συσκευές των οργανισμών του δημοσίου τομέα. Σε Εθνικό Επίπεδο, εξετάσαμε τον ισχύοντα νόμο 4727/2020, στο κομμάτι που σχετίζεται με την προσβασιμότητα και τη ΒΨΜ, η οποία αποτελεί ένα εγχώριο σχέδιο δράσης ψηφιακού εκσυγχρονισμού, θέτοντας σε εφαρμογή σχέδια προς εκπλήρωση, προκειμένου να μετασχηματίσουμε τον δημόσιο τομέα και να συμβαδίσουμε με τις υπόλοιπες χώρες στην τεχνολογική εξέλιξη. Συμπεραίνουμε, επομένως, πως σε γενικές γραμμές, η προσβασιμότητα των ΑμεΑ είναι πάντα ένα επίκαιρο θέμα, στο οποίο καταναλώνεται πολλή ενέργεια και χρόνος, προκειμένου να μην υπάρχουν διακρίσεις και δυσμενείς μεταχειρίσεις σε βάρος τους. Ωστόσο, η χώρα μας έχει ακόμα πολύ δρόμο να διανύσει και θα μπορούσαμε να πούμε πως βρίσκεται αρκετά πίσω στο θέμα του ψηφιακού εκσυγχρονισμού, παρόλες τις διατάξεις και τις καλές προθέσεις, πρέπει να ληφθούν γρήγορα αποφάσεις και να τεθούν σε εφαρμογή έργα που ήδη έχουν σχεδιαστεί και μελετηθεί. Η αποτίμηση, επομένως, είναι θετική ως προς το θεωρητικό μέρος, αμφιλεγόμενη, όμως, όσον αφορά στο πρακτικό μέρος και ο χρόνος είναι το όπλο που διαθέτουμε για να διαπιστώσουμε και να αξιολογήσουμε τους καρπούς των κόπων τόσων δεκαετιών.

ΒΙΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Ακριβοπούλου, Χ. (2012). *Το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Ακριβοπούλου, Χ. & Ανθόπουλος, Χ. (2015). *Εισαγωγή στο Δίκαιο και στους Συνταγματικούς Θεσμούς*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
- Γιαννόπουλος, Γ. (2018). *Εισαγωγή στη Νομική Πληροφορική*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Δαγτόγλου, Π. (2012). *Συνταγματικό Δίκαιο- Ατομικά Δικαιώματα*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Καραβοκύρης, Γ. (2014). *Το Σύνταγμα και η Κρίση*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Καρακώστας, Ι. (2009). *Δίκαιο & Internet. Νομικά Ζητήματα του Διαδικτύου*. Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας / Δίκαιο και Οικονομία.
- Μανωλεδάκης, Ι. (2004). *Ποινικό Δίκαιο (Γενική Θεωρία)*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Μεταξάς, Α. (2017). *Ευρωπαϊκή Ένωση Τα βασικά κανονιστικά κείμενα*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Μήτρου, Λ. (2002). *Το Δίκαιο στην Κοινωνία της Πληροφορίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Νάσκου - Περράκη, Π. (2022). *Τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία*. Αθήνα - Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Παπαδοπούλου, Λ. (2008). *Στοιχεία Δικαίου της Ένωσης*. [χ.τ.]: [χ.ε.].
- Παπαχρίστου, Θ., Βιδάλης, Τ., Μήτρου, Λ. & Τάκης, Α. (2006). *Το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας*. Αθήνα - Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Παραράς, Π. (1982). *Το Σύνταγμα 1975*. Αθήνα: ΑΝΤ.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ.
- Σπυρόπουλος, Φ., Κοντιάδης, Ξ., Ανθόπουλος, Χ. & Γεραπετρίτης, Γ. (2017). *ΣΥΝΤΑΓΜΑ Κατ' άρθρο ερμηνεία*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- *Το Σύνταγμα της Ελλάδας*. (2008). Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Χρυσόγονος, Κ. (2006). *Ατομικά και κοινωνικά Δικαιώματα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Farrow, S. (Ed.). (2015). *Equality and Non-Discrimination under International Law: Volume II* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315094410>
- Haugen, H. (2014). *Is Internet Access a Human Right? For Everyone or only for Persons with disabilities?* Oxford. <file:///C:/Users/HP/Downloads/Internet%20Access%20a%20Human%20Right.pdf>.
- Skarstad, K. (2018). *Human rights through the lens of disability*. *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 36(1), 24-42. <https://doi.org/10.1177/0924051917753251>
- Stanley, G., Wieder, S. & Simons, R. (1998). *Child With Special Needs*. [χ.τ.]: Hachette Books.

Διαδικτυακές Πηγές

- Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού. Διαθέσιμο σε: <https://digitalstrategy.gov.gr/> (Ανακτήθηκε 26 Απριλίου, 2024).
- Διοικητική Δίκη Κατρούγκαλος Γ.. Διαθέσιμο σε: <https://www.sakkoulas-online.gr/subscriptions/required/95f2b2e3b2165f4972a1/> (Ανακτήθηκε 26 Απριλίου, 2024).
- ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ. Διαθέσιμο σε: <https://www.primeminister.gr/wp-content/uploads/2020/12/2020-ethniko-schedio-drasis-amea.pdf> (Ανακτήθηκε 26 Απριλίου, 2024).
- Εκτελεστική Απόφαση 2018/1524. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX:32018D1524> (Ανακτήθηκε 6 Μαΐου, 2024).
- Ένωση ισότητας: στρατηγική για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία για το 2021-2030. Διαθέσιμο σε: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1484&langId=el> (Ανακτήθηκε 26 Απριλίου, 2024).
- Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης. Διαθέσιμο σε: <https://rm.coe.int/prems-009223-grc-2005-the-european-social-charter-16x24-web/1680ad5b6c> (Ανακτήθηκε 26 Απριλίου, 2024).
- Ευρωπαϊκό Σχέδιο Δράσης για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση 2016-2020. Διαθέσιμο σε: <https://opengov.ellak.gr/2019/01/03/evropaiko-schedio-drasis-gia-tin-ilektroniki-diakivernisi-2016-2020/> (Ανακτήθηκε 8 Μαΐου, 2024).
- Νόμος 4727/2020. Διαθέσιμο σε: https://diavgeia.gov.gr/legislationdocs/%CE%9D%CE%9F%CE%9C%CE%9F%CE%98%CE%95%CE%A3%CE%99%CE%91/%CE%9D%CE%9F%CE%9C%CE%9F%CE%99/Nomos_4727_2020.pdf (Ανακτήθηκε 8 Μαΐου, 2024).
- Οδηγία 2000/78/ΕΚ. Διαθέσιμο σε: <https://www.taxheaven.gr/circulars/24922/odhgia-2000-78-ek-toy-symbolioly> (Ανακτήθηκε 26 Απριλίου, 2024).
- Παναγοπούλου, Φ. (2023). Άρθρο 9Α. Διαθέσιμο σε: <https://www.syntagmawatch.gr/my-constitution/arthro-9a/> (Ανακτήθηκε 26 Απριλίου, 2024).
- Προσβασιμότητα: Μενού Προσβασιμότητας. Διαθέσιμο σε: <https://howto.gov.gr/mod/book/view.php?id=106&chapterid=2854> (Ανακτήθηκε 7 Μαΐου, 2024).
- Σχέδιο Δράσης για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση. Διαθέσιμο σε: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/el/policies/egovernment-action-plan> (Ανακτήθηκε 8 Μαΐου, 2024).
- Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Διαθέσιμο σε: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_el.pdf (Ανακτήθηκε 26 Απριλίου, 2024).
- Causes Of Disability. Διαθέσιμο σε: https://en.hesperian.org/hhg/A_Health_Handbook_for_Women_with_Disabilities:Causes_of_disability (Ανακτήθηκε 12 Μαΐου, 2024).
- Disability and Health Inclusion Strategies. Διαθέσιμο σε: <https://www.cdc.gov/ncbddd/disabilityandhealth/disability-strategies.html> (Ανακτήθηκε 12 Μαΐου, 2024).

- European Commission, 2018, European accessibility act. Διαθέσιμο σε: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1202&langId=en> (Ανακτήθηκε 26 Απριλίου, 2024).
- Human rights through the lens of disability. Διαθέσιμο σε: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0924051917753251> (Ανακτήθηκε 8 Μαΐου, 2024).
- Humans with Disabilities. Διαθέσιμο σε: <file:///C:/Users/HP/Downloads/Internet%20Access%20a%20Human%20Right.pdf> (Ανακτήθηκε 17 Απριλίου, 2024).
- National Disability Authority. Διαθέσιμο σε: <https://nda.ie/education> (Ανακτήθηκε 12 Μαΐου, 2024).
- Prohibited Discrimination in International Human Rights Law. Διαθέσιμο σε: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781315094410-15/prohibited-discrimination-international-human-rights-law-shelton-dinah?context=ubx> (Ανακτήθηκε 8 Μαΐου, 2024).
- Tallinn Declaration on eGovernment. Διαθέσιμο σε: file:///C:/Users/HP/Downloads/tallinn_egov_declaration-final_with_signatures_47559.pdf (Ανακτήθηκε 8 Μαΐου, 2024).
- What is Accessibility? Digital Accessibility. Διαθέσιμο σε: <https://case.edu/accessibility/what-accessibility> (Ανακτήθηκε 12 Μαΐου, 2024).
- Women with Disabilities: Essays in Psychology, Culture, and Politics (Health Society And Policy). Διαθέσιμο σε: <https://www.amazon.com/Women-Disabilities-Psychology-Culture-Politics/dp/0877226695> (Ανακτήθηκε 12 Μαΐου, 2024).